

श्रीलङ्घिस्त्रीश्वर-जैनग्रन्थमालायाः द्वितीयो मणिः ।

श्रीस्याद्वादिने नमः । श्रीआत्म-कमल-लङ्घिस्त्रीश्वरेभ्यो नमः ।

वाचकवर्ष्य-श्रीकीर्तिविजयगणिसमुचित-

हीर-प्रश्नोत्तराणि ।

उपदेशकः-कविकुलकिरीट, व्याख्याननाचस्पति, आगम-ग्रह, शासनप्रभावकजैनाचार्यश्रीमद्विजय-
लङ्घिस्त्रीश्वरजी महाराजना पट्टप्रभावक-आचार्य श्रीविजयगंभीरधरीश्वरजी महाराज ।

सहायकः-श्री जैन संघ-मद्रास ।

प्रकाशकः-शा. चंदुलाल जमनादास छाणी (गुजरात)

मूल्य रु. ०-१२-०

वीर स २४६४

प्रत. ५००

मुद्रक-शाह गुलाबचंद लल्लुभाई, महोदय प्रेस-भावनगर

प्रस्तावना

अपि भव्याः ! अस्मिन्नुगतित्रिकालावाधितस्याद्वादसिद्धान्तानां पठनपाठनमेव श्रेयस्करमस्ति, । तथैव्यागाधद्वादशांगी-
सागरनिमग्नान् गान् स्तन्पममयेन योद्धुं सत्त्वा न शक्नुवन्ति, तेषां सौकर्येण शीघ्रं सिद्धान्ततत्त्वावगाहनेच्छूनां परोपकाराय पुरा-
नमहर्षिभिर्नानाविधप्रश्नोत्तररूपाप्रन्या विनिर्मितास्सन्ति ॥ यथा भगवत्याग्ङ्गप्रज्ञापनाद्युपाङ्गप्रकीर्णकादिग्रन्थेषु तथैव पद्धति-
रिदृश्यते । अनया साचरुचनानां बोधमौल्यमनुमीयते,

ते गन्तु प्रश्नोत्तरप्रन्या मोगिमतां मतिलतायाः पुष्पस्वरूपाः सिद्धान्तावलोकनरमिकभव्यभ्रमरानाकर्षयन्ति ॥ लौकिकव्यव-
हारेऽपि निम्नैश्च बालान् प्रभात्मकप्रणालिकया प्रबोधयन्तीति प्रथितो मार्गः

अयं मार्गश्च विशेषतया स्मरणोत्तेजको परियर्तते ॥ अस्य ग्रन्थस्य प्रणेतारः परमप्रभावकप्रातःस्मरणीयानामधेयाकचरभूप-
प्रतिबोधेऽह्निगार्भप्रचारकमूर्तिपुरंदरश्रीमद्विजयधीरसूरयस्सन्ति, येषां मत्ताममयः सप्तदशशताब्दी वेविवद्यते, संप्रहितारश्च
तेषां निष्पन्ना साचरुचराः पूग्यकीर्तिविजयोपाध्यायाः । यैर्विक्रमनवत्युत्तरयोडशशतसंवत्सरेनिधिसहस्रदशोत्तरपट्टशतपरिमितश्लोक-
संग्रहान्निचारत्वाकरनामा ग्रन्थोऽपि व्यरचि,

यस्मिन् तेषुग्रन्थागामपठोऽन्यपूर्वम्-तुम्बकमतनिरसनाद्यनेकविषयाणां परिस्फोटो वर्तते । एतस्य ग्रन्थसङ्ग्रहाहकस्य प्रपञ्च्या
राजगणरे मन्त्रशक्तिभिर्ज्ञेयमह एतन्निशुत्तरयोडशशतसंवत्सरे श्रीमद्विजयधीरसूरीधरवरवरदकरकमलेनाऽल्लनि ॥

॥ ॐ श्रीशङ्खेश्वरपाश्र्वनाथाय नमः ॥
॥ श्री आत्म-कमळ-लङ्घिद्वारीश्वरेभ्यो नमः ॥
पण्डितश्रीकीर्तिविजयगणिससुचित-

हीरप्रश्नोत्तराणि ॥

अथ प्रथमः प्रकाशः

स्वस्तिश्रियो 'निदानं, जन्तूनां धर्मकारिणाम् ।
सम्यक् श्रीवर्धमान-तीर्थोधिराजमभिर्नम्य सद्भवत्या ॥ १ ॥
गीतार्थवृन्दनिर्मित-पृच्छानामुत्तराणि लिख्यन्ते ।
श्रीहीरविजयसूरि-प्रसादितानि प्रबोधाय ॥ २ ॥ (युग्मम्)

१ प्रत्यंतरे अतिनम्य । २ सार्थैत्यन्यत्र ।

प्रश्नकर्तृनाम्नांसूचि

आनन्दविजय गणिः (वानरगणिशिष्यः) ...	१४-१	देवविजयगणिः	...	११-१, २९-२
आनन्दसागरगणि ...	१९-२	पंडित देवविजयगणिः (गणित्यवन्तशिष्यः)	...	२९-२
कल्याणकुण्डल गणि ...	६-२, २५-१	द्वीपचन्द्रसंघः	...	३९-१, ८-२
कल्याणविजयगणि ...	३३-१, १७-१	यथाग्राम संघः	...	४६-२
कान्हर्षगणि ...	१३-२, २०-२	नगर्षिगणिः	...	८-२, २१-२, ३४-१
काद्वनजीगणि ...	१४-१	पंडित पद्मविजयगणिः (बृहस्पतीयः)	...	३३-१
कीर्तिहर्षगणि ...	३४-१	" जशविजयगणिः	...	३१-२
गुणपिलयगणिः (महोपाध्याय सुभतिगणिशिष्यः)	१४-२-२-८-२	" रविसागरगणिः	...	९-२,
जगन्मालगणिः	५-१-१८-२	विमलहर्षगणिः	...	१-२
जनानन्दगणिः	११-१	चिबेकहर्षगणिः	...	...१०-१, २७-२
जिनदासगणिः	२६-२	त्रैलर्षिगणिः	...	...२७-१, ३१-१
जेसलमेरुसंघः	३५-२	सिद्धपुरसंघ	...	... ४६-२
दाद्वर्षिगणिः	१२-२	सुरविजयगणिः (पंडित नागर्षिशिष्यः)	...	... ३४-१
डुङ्गपुरसंघ	४५-२	द्वार्षिगणिः	...	... १५-१
देवगिरिसंघः	३८-१			

नवत्युत्तरपोडशशतवर्षे एतद्ग्रन्थसमुच्चयमकारि तेन पाठकप्रवरेण, चतुर्दशशतश्लोकप्रमाणकस्यैतस्य ग्रन्थस्यापरनाम “ प्रओ-
त्तरसमुच्चयोऽस्ति ॥

स्वम्भनपुरीयज्ञानविमलसूरिभाण्डागारसत्कप्रतिप्रयानुसारेण व्याख्यानवाचरपतिकविकुलकिरीटगुरुवर्याचार्यदेव-श्रीमद्विजय-
लब्धिसूरीश्वरणां प्रसादतस्साहाय्यतश्च संशोधितोऽयं ग्रन्थः ।

अस्य ग्रन्थस्य मुद्रापणकार्ये पत्रव्यवहार-द्रुफ्रेपणादिना मुनिश्री ललितांगविजयेन साहाय्यं दत्तमस्ति ।
श्रीविजयलब्धिसूरीश्वरपट्टप्रभावक-श्रीमद्विजयगम्भीरसूरीणामुपदेशेन मद्रासश्रीसङ्घेन “ श्रीलब्धिसूरीश्वर जैम्य ग्रन्थ-
माला ” उदयादि, तत् सकाशात् प्रादुर्भूतोऽयं ग्रन्थः ।

तेषां प्रतिप्रयाणां मध्ये एकोनचत्वारिंशत् पत्रात्मिकाऽतीव शुद्धा, यदन्ते “ समाप्तोऽयं प्रओत्तरसमुच्चयग्रन्थः शोधितश्च
संवत् १६५९ वर्षे चम्पावतीनगरे मार्गशीर्षे मासे सिते पक्षे तृतीयायां मन्दवासरे तपागच्छाधिपराज-श्रीहीरविजयसूरीश्वरपट्टो-
दयाचलसहस्रकिरीणायमानसम्प्रतिविजयमानगच्छनायकपरमगुरु-श्रीविजयसेनसूरीश्वरणां निदेशात् महोपाध्याय-श्रीसोमविजय-
गणिर्षद्वितकल्याणकुसलगणि पं. लब्धिसागरगणि पं. लाभविजयगणिभिः ॥ आचन्द्रार्क चिरनन्दतात् ॥ श्रीः । ” एवमुल्लेखोऽस्ति, ।

अस्मिन् ग्रन्थे सोपयोगं कृतसंशोधनेऽपि छाद्ग्रन्थदोषतो यंत्रदोषतो वा याः काश्चन शुटयः स्युः ताः समावलोक्य परिहृत्य
च सज्जनैः प्रप्राह्योऽयं ग्रन्थः इत्यभ्यर्थनानन्तरं प्रातःस्मरणीय-कटोसणादिनरेशप्रतिबोधप्रसारिताहिंसाधर्मोर्भाणां, विविधवादविवाद-
लब्धजयपताकानाम् । आचार्यदेवश्रीमद्विजयलब्धिसूरीश्वरणां चरणेन्दीवरचञ्चरीको विरमति विक्रमविजयो मुनिः ।

प्रश्नकर्तृनाम्नांसूचि

आनन्दविजय गणिः (यानरगणिशिष्यः)	...	१४-१	देवविजयगणिः	...	११-१, २९-२
आनन्दसागरगणि	...	१९-२	पंडित देवविजयगणिः (गणविजयवन्तशिष्यः)	...	२९-२
कल्याणकुराल गणि	...	१-२, २५-१	द्वीपवन्दरसंघः	...	३९-१, ८-२
कल्याणखिलयगणि	...	...४-१, १७-१	यदाग्राम संघः	...	४६-२
कान्दुर्गगणि	...	१३-२, २०-२	नगर्पिगणिः	...	८-२, २१-२, ३४-१
फाहूनजीगणि	...	१४-१	पंडित पद्मविजयगणिः (बट्टपल्लीयः)	...	...
कीर्तिहरगणि	...	३४-१	" जयविजयगणिः	...	१३-१
गुणयिजयगणिः (महोपाध्याय सुमतिगणिशिष्यः)	...	१४-२-२८-२	" रविसागरगणिः	...	११-२
जगमालगणिः	...	५-१-१८-२	विमलहर्यगणिः	...	९-२,
जनानन्दगणिः	...	११-१	विवेकहर्यगणिः	...	१-२
जिनदासरगणिः	...	२६-२	बेल्फिगणिः	...	...१०-१, २७-२
जेमलमेरसंघः	...	३५-२	सिद्धपुरसंघ	...	...२७-१, ३१-१
दाहविगणिः	...	१२-२	सूरविजयगणिः (पंडित नागर्पिशिष्यः)	...	...
दुङ्गपुरसंघ	...	४५-२	हापर्यगणिः	...	४६-२
देवगिरिसंघः	...	३८-१		...	३४-१
	...			...	२५-१

॥ ॐ श्रीशङ्खेश्वरपाश्वेनाथाय नमः ॥
॥ श्री आत्म-कमल-लब्धिघट्टरीश्वरेभ्यो नमः ॥
पण्डितश्रीकीर्तिविजयगणिससृष्टि-

हीरप्रश्नोत्तराणि ॥

अथ प्रथमः प्रकाशः

स्वास्तिश्रियो निदानं, जन्तूनां धर्मकारिणाम् ।
सम्यक् श्रीवर्धमान-तीर्थोधिराजमभिर्नम्य सद्वृमबल्या ॥ १ ॥
गीतार्थद्वन्द्वनिर्मित-पृच्छानामुत्तराणि लिख्यन्ते ।
श्रीहीरविजयसूरि-प्रसादितानि प्रबोधाय ॥ २ ॥ (शुभम्)

१ प्रत्यंतरे अतिनम्य । २ सार्थेलन्यत्र ।

महोपाध्याय श्रीविमलहर्षगणिकृतप्रश्नाः—

प्रश्नः—“ गच्छगओ अणुओमी ” इतिगाथाया पद्विश्रुतिभेदास्तत्र पञ्चविंशतिभेदेषु द्वित्रिचतुर्गुणसद्भागतः संयमाराधक-
त्वेन बन्धनम्, उतैकद्वित्रिदोपसद्भावेन तद्विराधकत्वादबन्धत्वमिति ? ॥ १ ॥

उत्तरम्—“ गच्छगओ अणुओमी ” इतिगाथोक्तपञ्चविंशतिभेदेषु द्वित्र्यादिगुणसद्भावे इतरदोषाणां च सालम्बनसेवित्वेन
संयमाराधकत्वाद् बन्धत्वमेव, निरालम्बनसेवित्वे तु अबन्धत्वमेव ॥ १ ॥

प्रश्नः—“ एआरिसे पञ्चकुसीलसंबुडे रूबंधर ” इतिपापश्रमणीयाध्ययनोक्तलक्षणानां साधुत्वाद् बन्धत्वम्, उत पार्श्वस्था-
दिलक्षणोपेतत्वादबन्धत्वमिति ? ॥ २ ॥

उत्तरम्—“ एआरिसे पञ्चकुसीलसंबुडे ” इतिगाथान्याख्याने पार्श्वस्थादिलक्षणोपेतानामपि निकृष्टसाधुपदवर्चित्वं व्याख्या-
तमस्ति, तदपि सालम्बनसेवित्वादेवेति तेपामपि बन्धत्वमेव ॥ २ ॥

प्रश्नः—पञ्चविंशतिभद्गाथितानाम् “ एआरिसे ” इतिगाथोक्तलक्षणोपेतानां च साधूनां षष्ठ-सप्तगुणस्थानवर्चित्वम्, उत
मगान्तरेण बृहत्तद् बहुकालस्यापिषष्ठगुणस्थानकवर्चित्वमिति ? ॥ ३ ॥

उत्तरम्—पञ्चविंशतिभद्गाथितानाम् “ एआरिसे पञ्च ” इतिगाथोक्तलक्षणानां च साधूनां षष्ठ-सप्तगुणस्थानवर्चित्वम्,

१ आचारतः विधिष्यः साधवः पार्श्वस्थादयः पञ्च ।

मतान्तरेण तु मुहूर्त्वाद् बहुकालावस्थापिपष्ठगुणस्थानवर्तित्वं चेत्युभयमपि भवतु, अध्यवसायानां वैचित्र्यात् तथा-
विषयकाधरानुपलम्भाच्च ॥ ३ ॥

प्रश्नः—“ जो चयइ उत्तरगुणे मूलगुणे वि ” इत्यत्राचिरत्वं संवत्सरादिकालनियमेन, मामान्येन वेति ? ॥ ४ ॥
उत्तरम्—“ जो चयइ उत्तरगुणे ” इतिगाथायामचिरेणेति पदसुत्तरगुणत्यागप्रतिषेधपरम्, कालनियमस्तु कर्तुं न शक्यते

कस्यचित्पतितपरिणामस्योत्तरगुणत्यागादाचिरेणापि मूलगुणभ्रंशो भवति, तदितरस्य तु चिरेणापि न भवति ॥ ४ ॥
प्रश्नः—क्षपणकादीनां दशानामन्यतमः कश्चित् तपागणसोपूनां वन्दना-ऽर्चन-भक्त-पान-वसतिदानादिकं विदधाति, कश्चिच्च
तद्वैपरीत्यं करोति, तयोः फले माम्यं कश्चिद् विशेषो वेति ? ॥ ५ ॥

उत्तरम्—दशानां मध्ये यः कश्चन माधूनां वन्दना-ऽर्चन-भक्त-पान-वसतिदानादिकं करोति तस्य शुभमेव फलम्, यस्तु
वैपरीत्यं विदधाति तस्याशुभमेवेति ज्ञातमस्ति ॥ ५ ॥

प्रश्नः—तन्मध्यस्थः कश्चित्प्रासादादिरक्षणाय यतते, तदन्यस्तु वैपरीत्यभाक्, तयोरपि साम्यं विशेषो वेति ? ॥ ६ ॥

उत्तरम्—तेषां प्रासादादिरक्षणयत्नविधाने शुभमेव फलं तद्विपरीतविधाने त्वशुभमेव ॥ ६ ॥

प्रश्नः—तन्मध्यस्थः कश्चिद् ज्ञान-दर्शन-चारित्र-तपःप्रभृति शुभं कुर्वतां सङ्गस्थानां मान्निध्यम्; तदन्यस्तु वैपरीत्यं करोति
तयोः साम्यं नवेति ? ॥ ७ ॥

उत्तरम्—एवं ज्ञानादिशुभं समाचरतां सङ्घस्थानां सान्निध्याऽसान्निध्ययोरपि ॥ ७ ॥

प्रश्नः—वर्णादिभिर्भेदे ज्ञात्या शुनामिव दशानां परस्परं मतभेदेऽपि आज्ञाविराधकत्वेन साम्यम्, किं वा विशेष इति ? ॥ ८ ॥

उत्तरम्—दशानां वर्णादिविचित्रश्च साम्यप्रतिपादकं वचस्तु नात्मीयं किन्तु परकीयमेव ॥ ८ ॥

प्रश्नः—चैत्यादिधर्मकार्यं कुर्वतामेपां तपागणसम्बन्धी शक्तिमान् श्राद्धः सान्निध्यम्, माध्यस्थ्यम्, विकारं वा भजते तदा लाभो न वेति ? ॥ ९ ॥

उत्तरम्—चैत्यादिधर्मकार्यं कुर्वतां तेषां श्रीपरमशुभरुपादैरादेयतयादिदृष्ट्यादिधर्मकार्ये सान्निध्यकरणमायाति सुन्दरम्, तदि-
तरकार्ये तु माध्यस्थ्यमेव, न तु कापि वैपरीत्यकरणेन विरोधोत्पादनं श्रेयसे ॥ ९ ॥

प्रश्नः—नवानां लुम्पाकव्यतिरिक्तानां प्रतिमापूजा-स्तुती अशुचिविलेपनगालीप्रदानरूपे?, अथवा पूजास्तुतिरूपे ? इति ॥ १०
उत्तरम्—“नवानां पूजास्तुती अशुचिविलेपनगालीप्रदानरूपे” इत्यादिवचनं तु सतामुच्चारार्हमेव न भवतीति किं
श्रतिवचनेन ? ॥ १० ॥

प्रश्नः—केषाञ्चित्सङ्घभक्तिं कुर्वतामभक्तिं च कुर्वतां भूतार्त्तमद्यपवत् साम्यम्, उत भक्तिजनितशुभप्रकृतिफलोदयो वा
जन्मान्तरे ? ॥ ११ ॥

उत्तरम्—सङ्घभक्तिमभक्तिं च कुर्वतां भूतार्त्तमद्यपवत् साम्यमित्यादिवाक्यं पूर्ववदेव प्रत्युत्तरितं बोध्यम् ॥ ११ ॥

प्रश्नः—एतेषां नमस्कारपाठ-चन्दिमौचन-ब्रह्मपालनादिकं किञ्चित्केयाञ्चिन्मार्गानुयायि, किं वा सर्वेषांशौनिक-सुव्यक्त-

धीवराध्यवसायवत्प्रापहेतुः ? ॥ १२ ॥

उत्तरम्—“ एतेषां नमस्कारपाठ-चन्दिमोचन-ब्रह्मपालनादिकं किञ्चित्कोशाधिन्मार्गानुयायि क्रिया सर्वेषां शौनिकलुब्धकधी-
वराध्यवसायवत्प्रापहेतुः ” इति वचः सतां वक्तुमेवानुचितमिति किं प्रतिवचसा ? ॥ १२ ॥

प्रश्नः—पर्याधिकसंपादितस्तोत्रादिकं मातङ्ग-तुरुष्कादिसंपादितरसवतीवदनास्वाद्यमेव, कश्चिद्विद्येपो वा ? ॥ १३ ॥

उत्तरम्—पर्याधिकसंपादितस्तोत्रादीनां मातङ्ग-तुरष्कादिसंपादितरसवत्युपमानं सतां वक्तुमेवानुचितमिति किं प्रति-
वचनेन ? ॥ १३ ॥

प्रश्नः—तयागणमन्त्रिश्चाद्दः स्वकीय-स्वकीयेतरचित्येषु चन्दनादिकं युञ्जति, तत्र स्वकीयचित्ये लामहेतुरन्यत्र पाप हेतुः,
किं वोमयत्र माम्यम् ? ॥ १४ ॥

उत्तरम्—तपापधीयः श्राद्धः स्वकीयेषु परकीयेषु वा चैत्येषु चन्दनादि मुञ्चति, तत्र स्वकीयेषु यथा लामस्तया श्रीपरमगुरु-
षादेरदेयतयादिषु परकीयेष्वपि लाम एव ज्ञातोऽस्ति, न तु पापम् ॥ १४ ॥

प्रश्नः—द्वितीयादिपञ्चपर्वा श्राद्धविध्यादिस्वीयग्रन्थातिरिक्तग्रन्थे क्वास्ति ? ॥ १५ ॥

उत्तरम्—द्वितीयादिपञ्चपर्वा उपादेयत्वं संविग्रगीतार्थचिर्णितवा संमान्यते, अक्षराणि तु श्राद्धविधेरन्यत्र दृष्टानि न स्मरन्ति ॥ १५ ॥

प्रश्नः—“ मागमि पषडकं तिति य पवादे पक्वमि ” इतिगाथोक्तैच चतुर्ष्वी सर्वश्राद्धानाम्, किं वा लेपश्राद्धाधिकारे
वर्णितेति ? ॥ १६ ॥

उत्तरम्—“ मासम् पवच्छकं तित्ति य पवाहं पक्खम्मि ” इतिगाथौक्त्वा चतुर्ण्वी सर्वश्राद्धानां संभाव्यते, न तु लेपश्राद्धा-
धिकारोक्तेति ॥ १६ ॥

प्रश्नः—महाविदेहेषु कल्याणकतित्थ्यादिकमिदमेव अन्यद् वा ॥ १७ ॥

उत्तरम्—महाविदेहेषु कल्याणकतित्थ्यादिकमिदमेवेति न संभाव्यते, यदाऽऽत्रत्यतीर्थकृतां व्यवनादिकल्याणकम्, तदा तत्र
दिवससद्भावात् । तत्रप्रतिपादकान्यक्षराण्यपि नोपलभ्यन्ते ॥ १७ ॥

प्रश्नः—पाण्मासिकयोगोद्वाहकानां पद्दिवसाधिकैर्वा पद्दिवसहीनैर्वा षण्मासी आलोचना दीयते?, यदि चाधिकैस्तदानीम-
स्वाध्यायसम्बन्धिद्वादशदिनक्षेपवचातुर्मासिकाऽस्वाध्यायदिनचतुष्टयमपि कथं न निक्षिप्यते? तथा च दशदिना-
धिक्याः षण्मासा भवन्ति इति कथमालोचनाविधिरिति प्रसाद्यमिति ॥ १८ ॥

उत्तरम्—पाण्मासिकयोगनाहिनां पद्दिवसाधिकैः षण्मासैस्स्वाध्यायदिनगणनानिरपेक्षमेवालोचना दातव्येति बृह-
संप्रदाय इति ॥ १८ ॥

प्रश्नः—चतुर्थ्यामे कदाचिद् घटिकाचतुष्टयावसाने कालद्वये गृहीते अथैकस्मिन् काले गृहीते द्वितीये गृह्यमाणे उल्कापाता-
दिकं न्योमस्यं कालप्रतिबन्धिकारणं भवति तदा कालद्वयमेको वा तिष्ठति?, अथवा नेति? । किञ्च, प्रथमादिषु
कालेषु गृह्यमाणेषु अन्तरा दिगालोकः किमर्थं विधीयते, कालस्य शुद्धत्वादिति? ॥ १९ ॥

१ क्षिप्यते इति पाठः ।

उत्तरम्—निशाधिरामे कालग्रहणादनु उल्कादौ जतेऽपि कालोपघातो न भवति । द्वितीये गृह्यमाणे उल्कादौ जाते तु कारणं विना एकोऽपि न शुच्यति, तथा कालग्रहणानन्तरमपि दिगालोको न मुच्यते इति वृद्धपारम्पर्यमिति ॥१९॥

प्रश्नः—ग्राभातिकस्थाने वेरतीस्थापनमांकस्मिकमन्धिकार्ये स्वभावदृश्या वेति ? ॥ २० ॥

उत्तरम्—ग्राभातिकस्थाने वेरतीकालस्य स्थापनमांकस्मिकसन्धिकारणे एव नान्यथेति बोध्यम् ॥ २० ॥

अथ महोपाध्याय श्रीकल्याणविजयगणिकृतप्रश्नाः—

प्रश्नः—प्रथमायां श्राद्धप्रतिमायां दर्शनिद्विजादिभिक्षुकाणामन्नादि दातुं कल्पते नवा ? ॥ १ ॥

उत्तरम्—प्रथमश्राद्धप्रतिमायां दर्शनिद्विजादिभ्योऽनुकम्पादिनाऽन्नादि दातुं कल्पते, न तु गुरुदुद्धयेति तत्त्वम् ॥ १ ॥

प्रश्नः—कुलगुरुम्वन्धेन समागतानां दर्शन्यादीनामपि ? ॥ २ ॥

उत्तरम्—एवं कुलगुरुतादिम्वन्धेनागतानां लिङ्गिनां दातुं कल्पते ॥ २ ॥

प्रश्नः—नवमप्रतिमादिषु देशानकाशिकं कर्तुं युज्यते न वा ? ॥ ३ ॥

उत्तरम्—नवप्रतिमादिषु देशावकाशिकस्याकरणमेव प्रतिभाति ॥ ३ ॥

प्रश्नः—कचिच्छ्रितविविधौ “ दशमप्रतिमायां कर्पूरासादिभिर्विनानां पूजा कर्त्तव्या ” इति लिखितमस्ति, तद्विषये कियतीः

श्रुतिमा यावत् चन्दनपुष्पादिभिः पूजा, कियतीषु च कर्पूरावासादिभिः, कस्यां च नेति ? ॥ ४ ॥

उत्तरम्—श्रुतिमावरथावकाणां सप्तमप्रतिमां यावच्चन्दन-पुष्पादिभिर्हृदचनमौचित्यमञ्चति ललितविस्तरापञ्जिकाभिप्रा-
येण, नत्वष्टम्यादिषु, कर्पूरादिपूजा तु अष्टम्यादिष्वपि नाञ्चितेति ज्ञायते तेषां निरवद्यत्वादिति । अधराणि तु
ग्रन्थस्थानि नोपलभ्यन्त इति । एकादश्यां च साधुवदेवेति बोध्यम् ॥ ४ ॥

प्रश्नः—“आणाखंडणकारी ” इतिगाथायामुत्सृज्यप्रवर्तिनां पूजादिविधेर्नैरर्थक्यमुक्तमस्ति तत् किं फलमात्रापेक्षया, तद्वि-
शेषापेक्षया वा ? ॥ ५ ॥

उत्तरम्—“आणाखंडणकारी ” इतिगाथायामुत्सृज्यप्रवर्तिनां यत्पूजाविधेर्नैरर्थक्यमुक्तं तन्मोक्षलक्षणफलविशेषापेक्षया, न
तु फलमात्रापेक्षया ॥ ५ ॥

प्रश्नः—जम्बूद्वीपप्रज्ञप्तौ, जीवाभिगमे च जगतीवर्णनाधिकारे “ पुरा पुराणाणं सुचिष्णाणं सुपरिकृताणं सुमाणं कच्छाणाणं
कडाणं कम्भाणं फलविसेसं पचणुभवमाणा विहरंति” अत्र ‘वाणमंतरा देवा य देवीओचि’ विशेष्यं संबध्यते तथा
चात्र यत्पुरातनं कृत्यं श्रायितं वर्तते तत्किमाराधकस्यगृह्यादिसत्कर्म, उताऽन्यमत्कमिति ? ॥ ६ ॥

उत्तरम्—जम्बूद्वीपप्रज्ञप्तौ, जीवाभिगमे च जगतीवर्णनाधिकारे व्यन्तरदेवदेवीनां यत् ‘पुराणाणं सुचिष्णाणं’ इत्यादिना
श्राकनसुकुतप्रशंसनं तदाराधकस्यगृह्यादिव्यतिरिक्तानामेवावसीयते ॥ ६ ॥

पण्डितश्रीजगमालगणिकृतप्रश्नाः—

- प्रश्नः—सन्ध्याप्रतिलेखना-देशमार्गणसमये मुनयो मिलन्ति, सा सप्तानां मध्ये का मण्डलीति ? ॥ १ ॥
उत्तरम्—सन्ध्यायां प्रतिलेखना-देशमार्गणनिमित्तं यन्मुनयो मिलन्ति तदावश्यकमण्डलीमध्येऽन्तर्भवतीति संभाव्यते ॥ १ ॥
- प्रश्नः—सद्दालपुत्रकुम्भकारकृतं प्रतिक्रमणसूत्रमिति प्रघोषः सत्यो न वा ? , कस्य कृतिर्वा सा ? ॥ २ ॥
उत्तरम्—श्राद्धप्रतिक्रमणसूत्रमार्पमिति पञ्चाशकवृत्तौ प्रोक्तमस्ति, कुम्भकारकृतमिति प्रघोषस्तु तथ्येतर इति ज्ञायते ॥ २ ॥
- प्रश्नः—पण्डकर्मग्रन्थकर्त्री चन्दनमहतरा साध्वीति सत्यं न वेति ? ॥ ३ ॥
उत्तरम्—पण्डकर्मग्रन्थकर्त्री चन्दनमहतरा साध्वीति प्रघोषो मिथ्येति प्रतिभासते, यतस्तद्दीकायाम् ' आचार्य आह '
- प्रश्नः—चतुःशरणप्रमृतीनां कियतां प्रकीर्णकानां पठने श्राद्धोऽधिकारीति ॥ ४ ॥
इत्युक्तमस्ति, तथैव तद्वचूर्णो चन्दनमहतरकृतं प्रकरणं व्याख्यायत इति ॥ ३ ॥
- उत्तरम्—परम्परया भक्तपरिज्ञा-चतुःशरण-आतुरप्रत्याख्यान-संस्तारकप्रकीर्णकानामध्ययने श्राद्धानामधिकारित्वमव-
सीयते ॥ ४ ॥
- प्रश्नः—श्वेतदशमीदिनाचाम्लविधायकानां काचिन्मिथ्यामतिर्न वा ? ॥ ५ ॥
उत्तरम्—दशमीदिनाचाम्लविधायिनां मिथ्यामतिर्ज्ञाता नास्ति ॥ ५ ॥

प्रश्नः—रोहिणीदिनाराधकानां तथैव ? ॥ ६ ॥

उत्तरम्—रोहिणीदिनाराधकानां तथैव ॥ ६ ॥

प्रश्नः—पर्युषणोपवासः पञ्चमीमध्ये गण्यते न वा ? ॥ ७ ॥

उत्तरम्—पर्युषणोपवासः षट्करणसामर्थ्याभावे पञ्चमीमध्ये गण्यते, नान्यथेति ॥ ७ ॥

प्रश्नः—ऋकुत्स्थ इति रामनाम, तदंशनाम वा ? कथं च व्युत्पत्तिः ? ॥ ८ ॥

उत्तरम्—कु इत्यत्र “अव्ययस्य को द्वु च” सिद्धेः । ७ । ३ । ३१ ॥ इति अकि ककुद्, कुत्सितं तिष्ठन्ति विपक्षा अस्मि-
न्निति “स्थादिभ्यः कः” सिद्धेः ॥ ५ ॥ ३ ॥ ८ ॥ इति ‘के’ ककुत्स्थस्तस्यापत्यं काकुत्स्थो राम इति व्युत्प-
त्त्यनुसारेण रामवंशस्यादिपुरुषस्याभिधानं काकुत्स्थ इति ॥ ८ ॥

प्रश्नः—अर्थमण्डलीति कोऽर्थः ? ॥ ९ ॥

उत्तरम्—प्रभाते व्याख्यानम्, रात्रौ अर्थपौरुषी चेति अर्थमण्डलीति ॥ ९ ॥

प्रश्नः—“आवस्मिआए जस्म जोगो सिञ्जातर” इत्यत्र योगशब्देन किमुच्यते ? ॥ १० ॥

उत्तरम्—यस्य योगो विश्वार्थं गच्छन्निदं वक्ति ‘यस्य योगो येन वस्तुना सह सम्बन्धो भविष्यति तद् ग्रहीष्यामि’
इत्यर्थः, इति ओघनिर्गुक्तिवृत्तौ ॥ १० ॥

प्रश्नः—अष्टापदगिरौ स्वकीयलब्ध्या ये विनप्रतिमां वन्दन्ते ते तद्भवसिद्धिगामिन इत्यक्षराणि सन्ति, तथा च सति ये त्रिधाधरयमिनस्तथा राक्षस-दानर-चारणभेदभिन्ना अनेके ये तपस्विनस्तत्र गन्तुं शक्तास्तेषां सर्वेषामपि तद्भव-सिद्धिगामित्वमापद्यते, ततः सा का लब्धिर्पर्यया तत्र गमने गौतमादिवत् तद्भवसिद्धिगामिनो भवन्तीति ? ॥११॥
उत्तरम्—अष्टापदगिरौ ये तपःसंयमोत्थलब्ध्या यात्रां कुर्वन्ति ते तद्भवसिद्धिगामिन इति संभाव्यते, व्यक्ताक्षरानुपलम्भात् ॥११॥

प्रश्नः—दिगाचार्या इति कोऽर्थः ॥ १२ ॥

उत्तरम्—दिगाचार्या ये गुर्वादिष्टदिग्त्रिमाधूनां सारणादिकर्तार इति मचित्ताचित्तमिश्रवस्त्वनुज्ञापी दिगाचार्य इति. योगशास्त्रे चतुर्थप्रकाशे “ प्रायश्चित्तं त्रैयाष्टुर्यम्, ” इत्यादिश्लोकवृत्तौ ॥ १२ ॥

प्रश्नः—आर्यसुहस्ति-आर्यमहागिरिनामानौ श्रीधर्मसागरोपाध्यायकृतपट्टावल्यादौ सहोदराबुक्तौ, कल्पद्वयस्थचिराचल्यां च भिन्नगोत्रौ तत्र को हेतुः ? ॥ १३ ॥

उत्तरम्—आर्यसुहस्ति-आर्यमहागिर्योः सहोदरत्वेऽपि भिन्नगोत्रत्वं न विरुध्यते, मण्डिकपुत्र-मौर्यपुत्राभिधगणधरयोरपि तथैव श्रवणात् ॥ १३ ॥

पण्डितश्रीकल्याणकुशलगणिकृतप्रश्नाः-

प्रश्नः--“ इमं च णं केवलकण्ठं जम्बुदीपं दीपं विउलेणं ओहिणा आमोएमाणे पासत्ति ” इत्यत्र चतुष्पल्यायुषः सूर्या-
मस्य कथं जम्बूद्वीपावधिकमवधिज्ञानं संभवति “ उणद्धसागरे संखजोअणा तप्परमसंखा ” इति वचनात् ॥१॥
उत्तरम्--कथं चतुष्पल्यायुषः सूर्याभेदेवस्य जम्बूद्वीपावधिकमवधिज्ञानं संगच्छते ?, “ उणद्धसागरे संखजोयणा तप्परम-
संखा ” इतिवचनात् इति चेदुच्यते--“ उणद्धसागर ” इतिगाथावृत्तौ भवनपति-व्यन्तर-ज्योतिष्कदेवानामेवा-
वधिकेत्रं व्याख्यातमस्ति, वैमानिकदेवानां तु क्षेत्रस्य “ दोकप्पपढमं ” इत्यादिनाऽभिहितमिति न काचिद्वि-
प्रतिपत्तिः ॥ १ ॥

प्रश्नः--पूर्णिमास्तिस्र एव पर्वत्वेन संगीर्यन्ते, सर्वा अपि वा पर्वतयाद्वीकार्या ?, इति श्राद्धा भूयो भूयः पृच्छन्ति ॥ २ ॥
उत्तरम्--तिस्र एव पूर्णिमा पर्वत्वेन संगीर्यन्ते, सर्वा अपि चेत्यत्र “ छन्नांतिहीणमज्झमि का तिही अज्जवासरे ” इत्याद्या-

गमानुसारेणाविच्छिन्नदृष्टपरंपरया च सर्वा अपि पूर्णिमाः पर्वत्वेन मान्या एवेति ॥ २ ॥
प्रश्नः--आणाखंडणक्कारी सर्वं पि निरत्थयं तस्म । आणारहिओ धम्मो पलालपूखुव पडिहाइ ॥१॥ कलं नग्गइ सोलसिमित्यादि-

वचनालम्बनेन साह्यादिदर्शनान्तरेषु यद् बालतपःकटाहुष्ठानं समाचरन्ति तत्सर्वं सर्वथा निष्फलमेव, न कापि
कर्मनिर्जरेति केषाञ्चित्सम्मतम्, केषाञ्चित्तु तेषामपि तारात्म्येन स्वल्पमपि फलं स्वीकार्यं न तु निष्फलता ।
अत्रागमः--“ जं अत्राणी कम्मं, खवेइ बहुयाहिं वासकोडीहिं । तं नाणी तिहिं गुत्तो खवेइ ओसासमित्तेण ॥१॥

कलं नग्धइ सोलसिं पलालपूडुव ” इत्यादावपीदमेव तात्पर्यम् । “ अविश्यमाइसुराडं बालतवोऽकामनिजरो जयइ
 सरागसंजमेणं बालतवेणंतिचरगपरिखायवंभलोगो जा ” इत्यपि । अत एव बालतपस्विनामपि कोडिअदिअ-
 सेवालानाम्नां स्वीयस्वीयतपोऽनुमारेणैव सोपानप्राप्तिः । सर्वथा विफलतायां तु सर्वेषामप्राप्तिः प्रसज्यते । कथं
 च कर्मलावचमन्तरेण मिथ्यात्विन एव ग्रन्थिदेशं यावदागच्छन्ति ? । न चाकामनिर्जरामात्रमेव तत्र हेतुः,
 कारणान्तराणामपि विवाहग्रहसिद्धिचतुष्कत्वात् । तथाहि-अणुकंपकामनिजर, बालतवेदाणविणयविब्भंगे । संजो-
 गविष्पओगे, वसणुसवइड्डिसक्कारे ॥१॥ दृश्यते चैतदर्थसंवादः साक्षादेव महानिशीथे नागिलाधिकारे । तथा-
 ‘ अकामनिजराए वि किंचि कम्मक्खयं भवइ, किं पुण जं बालतवेणं,’ एवं मति ‘निरत्थयं तस्स’ इत्यादीनां का-
 गतिरिति चेत् ? सत्यम्-मर्वाणि चैतानि उत्सर्गसूत्राणि, ततोऽत्र उत्सर्गादपवादो वलीयात्, अयमेव न्यायोऽनु-
 सर्वव्यस्ततः सिद्धं तेषामपि तारतम्येन किञ्चित् फलमिति, समादधते तथा केचिद् महानिशीथगतप्र-
 सिद्धालापकमुपट्थय वक्तारो भवन्ति । तथाहि-ये पक्षान्तरीयविहितमेतज्जिनप्रासादादिपरित्राणमाचार्योपाध्या-
 यादीनामापन्निवारणं साधुमुदिश्य दानसत्कारादिकं चानुमन्यन्ते तेषां महत्पातकं जायते, सम्यक्त्वमपि प्रति-
 हन्यते, तेन मतान्तरीयकृतं युगप्रधानाचार्यभक्त्यादिकमपि सर्वथा नानुमोदनीयमेवेति । केचित्तु तानपि प्रतिव-
 दन्ति-यथा नयसार-धनश्रेष्ठि-सङ्गमादीनां मिथ्यात्वभाजामपि दानं बहुषु ग्रन्थेषु परम्परया चानुमोद्यमानं

दृश्यते, तथा सर्वतीर्थकृत्-साध्वतिशय-साधुपारणसु पञ्चदिव्यावमरे ' अहो ! दानमहो ! दानम् ' इत्युद्यो-
पोऽपि । यदनुमोदनीयं न, तत् कार्यते कथं ? दृश्यन्ते च भवदादयः सर्वेऽपि मार्गप्रतिपन्नाः कारयन्तो
यथा- " देहि भो ! किञ्चिदस्मभ्यं तव भूयान् लाभो माकी " इति । यदि च प्रदत्तं तदा संतुष्टिरपि जायते, इति
स्वयमनुभूयमानस्वार्थस्य विलोपः कर्तुं मतां नोचित इत्याद्यत्रैव प्रत्यकारेणाम्यथापि-अहवा सर्वं चिय वीअ-
रायेत्यादि । अत्र सम्यग्दृष्टिपर्यन्तानां पूर्वमुक्तत्वान्मिथ्यात्वानामपि किञ्चित्करीयमनुमोदनीयमित्यापतितम्,
तच्च विचार्यमाणं जिनजिनविम्बजिनालयाचार्योपाध्यायसाधुश्राद्धदीनां वास्तवाराध्यानामशनपानप्रदानादिभक्ति-
वर्णसंज्वलनापत्परित्राणादिकं, दृश्यते चानुमोदितं माक्षद्व्याचाराद्वादौ साधुना, " माग्निशक्री पुरस्करणे मम
नकल्पते, भवता पुनः पुण्यप्राग्भारालनमकारि " इत्यादि । कथं च जिनशामनप्रभावनाकारिणो म्लेच्छा अन्य-
नुमोदन्त इत्याद्यनाग्रहदुद्धया पर्यालोचनीयमिति ॥ ३ ॥ ४ ॥

उत्तरम्-दुतीयचतुर्थप्रप्रतिवचनं तु द्वादशजल्पपट्टकादवसेयम् । किञ्च, " मर्षिं निरत्ययं तस्म " इत्यादिवचनस्या-
पेक्षिकत्वान्नैकान्तवादः । अपेक्षा च मोक्षफलाभावलक्षणेतिभावः । अन्यच्च, महानिशीथग्रमिद्वालापकमुपष्टम्य
एकान्तेन परपाक्षिकप्रशंसानियेधः सोऽपि न मङ्गच्छते, यत्तस्मिन्नेवालापके ' अविष्टुहदुष्टपरिणामजङ्गलयमला-
देञ्जा ' इतिवचनेनाभिमुखग्रथपर्याद्विशेषमभ्ये एव तच्छ्लाघाया नियेधः प्रतिपादितोऽस्ति, न तु मामान्यपर्यर्पदीति ।

१ प्रत्यन्तरे ज्ञायते इतिपाठः

किञ्चात्रार्थे ऊहप्रत्यूहादिवहुवक्तव्यमस्ति तनु साक्षान्मिलने एव समीचीनतामञ्चतीति ॥ ३ ॥ ४ ॥
प्रश्नः—दाघज्वरी कथिदनशनं कृत्वा रजन्यामपि जलपानं विधत्ते ? यद्वा तद्वियाजनशनमेव न करोति ? किं चाजनशनी

श्राद्धो दिवापि सचित्तमचित्तं वा जलं पिवतीति ? ॥ ५ ॥

उत्तरम्—‘दाघज्वरी कथिदनशनं कृत्वा रजन्यामपि जलपानं विधत्ते यद्वा तद्वियाजनशनमेव न करोति ?’ इत्यत्र—
सत्रौ सर्वथा जलत्यागाशुक्तेन तेनाहारत्यागरूपमनशनं तु विधेयमेवेति ज्ञातमस्ति । तथाजनशनीना श्राद्धेनाऽ-
चित्तमेव जलं पेयं तदप्युष्णमेवेति ॥ ५ ॥

प्रश्नः—कस्यचिन्त्रियमाणस्य पक्षान्तरीयस्य कथित्साधुः श्राद्धो वा नमस्कारादिकं श्रावयति तस्य कियान् लाभो
भवति ? पातकं वा भवति ? मम्यक्त्वं वा प्रतिहन्यते ? ॥ ६ ॥

उत्तरम्—‘कस्यचिन्त्रियमाणस्य पक्षान्तरीयस्य कथित्साधुः श्राद्धो वा नमस्कारादिकं श्रावयति कियान् लाभो भवति ?
तस्य पातकं वा भवति ? सम्यक्त्वं वा प्रतिहन्यते ?’ इत्यत्रोपकारबुद्ध्या श्रावयतो लाभ एव ज्ञातोऽस्ति ॥ ६ ॥

प्रश्नः—हरिभद्रधारिणा सौगता हुता एव ? होतुमारम्य मुक्ता वा ? कुत्र चायं संबन्धो वर्तते ? ॥ ७ ॥

उत्तरम्—‘हरिभद्रधारिणा सौगता हुता एव होतुमारम्य मुक्ता वा कुत्र चायं संबन्धो वर्तते ?’ इत्याश्रित्य श्रीहरिभद्र-
धारिभिः सौगता होतुं ये आकृष्टास्तदनु गुरुभिर्ज्ञातिं, साधू प्रहितौ । ताभ्यां गुणसेषिजगिसम्मा सीहाणं दायेत्यादि

समरादित्यचित्रिकथनमूलगाथाव्रयं दत्तम् । ततः प्रयुद्धेन स्वरिणा ते मुक्ता इति तत्प्रबन्धे । प्रभावकचरित्रे तु पण-
पूर्वकं वादे लितः मौगतगुरुः स्वयमेव तप्तकटाहतेले प्राविशदिति । तथा तत्रैव इह किल कथयन्ति केचिदिदमम्-
गुलतरमन्त्रजापप्रभावतोऽत्र युगतसतयुद्धान् विक्रम्य तप्तं न तु हरिभद्रगुरुर्जुहाव तैले इत्यपि लिखितमस्तीति ॥७॥
॥ इति सकलसूरिपुरन्दरपरमगुरुश्रीतपागच्छधिराजभद्रास्क्रीहीरचिजयसूरिप्रसादीकृत-
प्रश्नोत्तरसमुच्चये तच्छिष्यपण्डितकीर्तिविजयगणिसमुच्चिते प्रथमः प्रकाशः ॥

अथ द्वितीयः प्रकाशः

पण्डितनगर्पिगणिकृतप्रश्नाः-

प्रश्नः—जिनालये गृहस्थानां केसरादिछण्डनमुचितं न वा ? १ ॥
उत्तरम्—जिनालये श्राद्धानां केसरादिछण्डनमुचितमेव ज्ञायते तिलकादिवत् ॥ १ ॥
प्रश्नः—पर्युषितौदनो द्वितीयदिनसन्ध्ययां तैकादिना संस्कृतः तृतीयदिने कल्पते न वा ? २ ॥
उत्तरम्—पर्युषितौदनः तैकादिसंस्कारे सति तृतीयदिनेऽपि कल्पते ॥ २ ॥

१ तदिनकृत् इति प्रत्यन्तरे ।

प्रश्नः—जिनशासादान्निर्गच्छतां साधूनां श्राद्धानां च 'आवस्सही' करणमुचितं वा ? ॥ ३ ॥
 उत्तरम्—जिनालयान्निर्गमने साधूनां सदैव, श्राद्धानां तु सामायिकयौषधमद्भावे 'आवस्सही' करणमुचितमिति बोध्यम् ॥ ३
 प्रश्नः—चतुर्मासकान्तः श्रासादे देववन्दनं काजकोद्धरणं विना यौक्तिकमयौक्तिकं वा ? ॥ ४ ॥
 उत्तरम्—चतुर्मासकमध्ये जिनालये देववन्दनं साधूनां श्राद्धानां च काजकोद्धरणपूर्वकमेव युक्तिमत् ॥ ४ ॥
 प्रश्नः—जिनगृहं निशायां नाटयादिकं विधेयं न वा ? ॥ ५ ॥
 उत्तरम्—जिनगृहे रात्रौ नाटयादिविधेर्निषेधो ज्ञायते । यत् उक्तम्—रात्रौ न नन्दिर्न बलिप्रतिष्ठे, न मज्जनं न भ्रमणं रथस्य ।
 न स्त्रीप्रवेशो न च लास्यलीला, साधुप्रवेशो न तदत्र चैत्यम् ॥ १ ॥ किञ्च, कापि तीर्थादौ तत्(यत्)क्रियमाणं
 दृश्यते तत्तु कारणिकमिति बोध्यम् ॥ ५ ॥

प्रश्नः—क्षणावसरे 'वद्दसणइं ठाउं' इति कुर्वतां गमनं कल्पते न वा ? ॥ ६ ॥

उत्तरम्—क्षणावसरे 'वद्दसणइं ठाउं' इति मुख्यवृत्त्या तैरेव वक्तव्यम् ये व्याख्यानं यावत् स्थातुकामा नान्यैरिति ॥ ६ ॥
 प्रश्नः—सामान्यदिग्म्बरगृहस्थानां गृहे रत्नत्रयादिमहोत्सवावसरे आत्मीयश्रेष्ठिप्रभृतिश्राद्धानामदनाद्यर्थं गमनमुचितमनु-
 चितं वा ? ॥ ७ ॥

उत्तरम्—सामान्यदिग्म्बरगृहस्थानां गृहे रत्नत्रयादिमहोत्सवावसरे आत्मीयश्रेष्ठिप्रभृतिश्राद्धानामदनाद्यर्थं गमनमाश्रित्य
 यथा विरोधवृद्धिर्न भवति तथा विधेयमिति तत्त्वं नत्वेकान्तवादः ॥ ७ ॥

प्रश्नः—यष्कान्तिका शुष्का आर्द्रा वा ममायाति ? ॥ ८ ॥
उत्तरम्—यष्कान्तिका शुष्का ज्ञेया नत्वार्द्रा ॥ ८ ॥

पण्डितरविसागरगणिकृतप्रश्नाः—

प्रश्नः—प्रथमान्तिमयोस्तार्थकृतोः शरीरमाने भिन्नत्वं, बले भिन्नत्वं नास्ति तत्कथम् ? ॥ १ ॥
उत्तरम्—प्रथमान्तिमजिनयोः शरीरमानभेदोऽपि न बले भेदः, “ अपरिमियबला जिणवरिदा ” इत्यागमप्रामाण्याद्वि-
शेषेण अनन्तबलवच्चमवसीयते ॥ १ ॥
प्रश्नः—साधुना विधिना क्रियमाणेऽपि कृत्ये प्रायश्चित्तोत्पत्तिः प्रतिपादितास्ति तत् सत्यमत्यं वा ? ॥ २ ॥
उत्तरम्—साधुना विधिना विधिना त्रितीयमानेऽपि कृत्ये प्रायश्चित्तदानं मत्यमेवागमे तथाऽभिधानाद्, विधिना हस्तशतात्परतो
गमने इयापथिकीप्रतिक्रमणवत् ॥ २ ॥

प्रश्नः—अष्टाध्यायदिनत्रयान्तः कृत उपयाम आलोचनात्परस्येति न वा ? ॥ ३ ॥
उत्तरम्—अष्टाध्यायदिनत्रयमत्कं तप आलोचनात्परसि नायाऽऽति (ऋतुमतीं स्त्रियमधिकृत्यैतत्) ॥ ३ ॥
प्रश्नः—दिनादिपौरुष्यनन्तरं दृग्वैकालिकादिश्रवणनं शुद्ध्यति न वेति ? ॥ ४ ॥
उत्तरम्—अक्षोरान्तमध्ये मन्थ्याचतुष्टयं विहाय नर्बत्र दृशवैकालिकादिगणनं शुद्ध्यतीति बोध्यम् ॥ ४ ॥
प्रश्नः—मगनीपञ्चमग्रनके चत्वारि प्रमाणानि उक्तानि, स्नाकरावतारिकायां तु द्वे कथम् ? ॥ ५ ॥

उत्तरम्--' भगवतीपञ्चमशतके चत्वारि प्रमाणान्युक्तानि रत्नाकरावतारिकायां प्रमाणद्वयमिति तत्कथम् ' ? इत्यत्र परोक्ष-
प्रमाणेऽनुमानोपमानगमलक्षणप्रमाणत्रयस्यान्तर्भावित्वेन प्रमाणद्वयमुक्तमस्तीति बोध्यम् ॥ ५ ॥

प्रश्नः--भगवतीनवमशतकोक्तोऽश्रुत्वाकेवली धर्मोपदेशं दत्ते न वा ? ॥ ६ ॥
उत्तरम्--' भगवतीनवमशतकोक्तोऽश्रुत्वाकेवली धर्मोपदेशं दत्ते न वा ' इत्यत्र एकं ज्ञातम् एकं प्रश्नं च सुप्त्वा धर्मोपदेशं
न दत्ते इति तत्रैवोक्तमस्तीति ॥ ६ ॥

पण्डितविवेकहर्षगणिकृतप्रश्नाः-

प्रश्नः--स्थानङ्गे चतुर्थस्थाने अन्तक्रियाधिकारे " दीहेण परिआएणं " इत्येवोभयत्र पाठः सूत्रे, वृत्तौ च सनत्कुमारान्त-
क्रियायां दीर्घतरेणेति व्याख्यातं तथैव च मङ्गतिरन्यथा सनत्कुमारचक्रिणस्तद्भवमुक्ततापद्येत; तेन सूत्रे तरः
शब्दः किमिति नोक्तः ? ॥ १ ॥

उत्तरम्--स्थानङ्गे चतुर्थस्थानेऽन्तक्रियाधिकारे ' दीहेणं परिआएणं ' इत्येवोभयत्रापि पाठस्तथापि सनत्कुमारान्ताधिकारे
दीर्घतरेणेति व्याख्यातं, भरतान्तक्रियाधिकारे तु न तथेत्येतद् व्याख्यातो विशेषार्थप्रतिपत्तिरिति न्यायादेवेति
बोध्यम् । तत्र तरशब्दाऽग्रहणं तु सोपस्काराणि सूत्राणीति न्यायज्ञापनार्थमिति दिक् ॥ १ ॥

प्रश्नः--कल्पकिरणावल्यां प्रथमं प्रथमचतुर्मास्यामेव तापमाश्रमतो निर्गमाधिकारे ' नाऽप्रीतिमद्गृहे वास ' इत्यादिना पञ्चा-
भिग्रहश्राहित्वेन मौनश्राही भगवानुक्तः । पथादुत्पलस्य स्वमुखेन मालास्वप्नार्थमुक्तवान्, तथा तिलकणनिष्पत्यादि-

सलेष्वनेकशो गोशालकेनापि समं जल्पितवान् तत्किमिति ? ॥ २ ॥

उत्तरम्—कल्पकिराणवल्यां प्रथमचतुर्मासके पञ्चाभिग्रहधारित्वेन मौनग्राहो भगवानुक्तस्तथापि दशस्वमाधिकारे उत्प-
लस्य पुरतो मालास्वमार्थमुक्त्वान्, तथा तिलकणनिष्पत्त्यादिस्थलेषु बहुशो गोशालकेन समं जल्पितवान्
तत्कथं युक्तिमव् ? यतस्तेन भगवता तथैव द्रव्यक्षेत्राद्यभिप्रायेण मोनाभिग्रहः कृतो भावी यथा लेशतोऽपि
भङ्गप्रमद्वो न स्यादिति ॥ २ ॥

प्रश्नः—आपाढसितचतुर्दशी ग्रीष्मचतुर्मासकावसर इति हि सिद्धान्तः, तथैवाग्रे पर्युपणाया दिनानां पञ्चाशतव्यवस्थितेः ।
तथापि कल्पकिराणवल्याम् आपाढसितचतुर्दश्या आरम्य भाद्रपदसितचतुर्थी यावदित्युक्तमस्ति तत्कथं घटते ?
दिनानामेकपञ्चाशतत्वप्राप्तेः ॥ ३ ॥

उत्तरम्—कल्पकिराणवल्यामापाढसितचतुर्दश्या आरम्य भाद्रपदसितचतुर्थी यावदित्यत्र आपाढसितचतुर्दश्या अवधित्वे-
नोपादानात् सा मध्ये न गण्यतेऽतः पूर्णिमातो दिनगणना, तेषां पञ्चाशदेवेति बोध्यम् ॥ ३ ॥

प्रश्नः—श्रीमहावीरमातापित्रोर्द्वादशस्वर्गोक्तिः थीआचाराङ्गे प्रकटा, चतुर्थस्वर्गोक्तिस्तु सूत्रे क्वापि न लभ्यते तथापि प्रक-
रणादिष्वनेकेषु ग्रन्थेषु प्राधान्येन तुयस्वर्गोक्तिः, गौणत्वेनाचाराङ्गसम्मतिस्तत्र को हेतुरिति ? ॥ ४ ॥

उत्तरम्—वीरस्य मातापित्रोर्द्वादशस्वर्गोक्तिराचाराङ्गे एव, चतुर्थस्वर्गोक्तिस्तु प्रवचनसारोद्धारादिषु ग्रन्थेषु, अत्रार्थे तत्त्वं
सर्वविद्वद्यमिति पुरातनग्रन्थकारैरुक्तमस्ति, चतुर्थस्वर्गस्य प्राधान्योक्तिस्तु बहुषु ग्रन्थेषु तच्छ्रवणादिति तत्त्वम् ॥४॥

प्रश्नः—औपपातिकोपाङ्गे अम्बडालापके 'अन्नउत्थिअ पडिग्गहिआणि चेइआणि वा' इत्येव सूत्रपाठोऽस्ति, "चेत्यानि अर्हत्प्रतिमा" इति वृत्तिनीत्यापि सूत्रे अरिहंतेति पदं न दृश्यते तेन यथा अत्र पाठः स्यात्तथा प्रसाद्य इति ॥५॥
उत्तरम्—औपपातिकोपाङ्गेऽम्बडश्रावकाधिकारे 'अन्नउत्थिअ परिग्गहिआणि चेइआणि वा' इत्यालापके अरिहंतेति पदं क्वचिदेवादर्शे दृश्यते, न सर्वत्रेति वृत्तिकृता चेत्यानि अर्हत्प्रतिमा इत्येव व्याख्यातमिति संभाव्यते ॥ ५ ॥

पण्डितश्रीदेवविजयगणिकृतप्रश्नाः—

प्रश्नः—'इकारस अंगाई चार उवंगाई दस पइच्चाई' इत्येतद्दाथोक्तानि प्रकीर्णकानि कानि ? ॥ १ ॥
उत्तरम्—'इकारस अंगाई' इत्यादिगाथा ग्रन्थस्था ज्ञाता नास्ति, तेन दशानां प्रकीर्णकानां पृथग् नामानि ग्रन्थे न सन्ति । १।
प्रश्नः—चत्वारि मूलसूत्राणि कानि ? ॥ २ ॥
उत्तरम्—आवश्यकम्, दशवैकालिकम्, उत्तराध्ययनम्, ओधनिर्युक्तिश्चेति मूलसूत्राणि ॥ २ ॥
प्रश्नः—पद् छेदग्रन्थाः के ? ॥ ३ ॥
उत्तरम्—निशीथम्, महानिशीथम्, दशाश्रुतस्कन्धः, बृहत्कल्पः, व्यवहारः, पञ्चकल्पश्चेति पद् छेदग्रन्थाः ॥ ३ ॥
पण्डितजनानंदगणिकृतप्रश्नाः
प्रश्नः—श्राद्धानामष्टमान्तप्रत्याख्यानेऽवश्रावणं कल्पते न वा ? ॥ १ ॥

उत्तरम्—श्राद्धानामष्टमान्ततपसि अवश्रावणं न कल्पते, आचाराणाया अभावादिति ॥ १ ॥
प्रश्नः—तथा तद्दिनकृतगुडपर्पटिका कस्यां विद्वतौ समायाहीति ? ॥ २ ॥
उत्तरम्—तद्दिनकृतगुडपर्पटिका घृतगुडरूपविकृतितया व्यपद्रियते इति वृद्धवादः ॥ २ ॥

षण्डितजसविजयगणिकृतप्रश्नाः—

प्रश्नः—गृहस्थाचारवरो यतिवेषयान् प्रतिक्रमणकर्तुकामः किं मामायिकग्रहणपूर्वकमथवा चैत्यवन्दनतः ? ॥ १ ॥
उत्तरम्—गृहस्थाचारधरो यतिवेषयान् मुख्यवृत्त्या मामायिकग्रहणं कृत्वा प्रतिक्रमणं करोति ॥ १ ॥
प्रश्नः—शीतोष्णकालयोर्गृहस्थानां जिनालये देववन्दनं काजकोद्वरणपूर्वकं किं वा प्रमार्जनेन ? ॥ २ ॥
उत्तरम्—शीतोष्णकालयोर्गृहस्थानां जिनालये देववन्दननिमित्तं काजकोद्वरणाय नियमो नास्ति, तेन यदि कश्चित् करोति तदा करोतु ॥ २ ॥

षण्डितनर्गपिगणिकृतप्रश्नाः—

प्रश्नः—‘सचद्गुरुपरंपराकुसिले इगदुतिगुरुपरंपराकुसिले य’ इति श्रीमहानिशीथवृतीयाध्ययनभारम्भप्रस्तावेऽस्य कोऽर्थः ? १
उत्तरम्—“सचद्गुरुपरंपराकुसिले” इत्यत्र निरुत्पद्यप्रतिपादनादेवमवसीयते यत् एकद्वित्रिगुरुपरम्परा यावत् कुशील-
त्वेऽपि तत्र साधुसामाचारी सर्वथोच्छिन्ना न भवति तेन यदि कश्चित्क्रियोद्धारं करोति तदाऽन्यसाम्भोगिका-

द्विम्यथारित्रोपमम्बद्ग्रहणं विनापि मरति, चतुरादिगुरुस्परकृशीलत्वे तु साम्भौगिकादिम्यथारित्रोपसम्पदं
गृहीत्वैव क्रियोद्धारं करोति नान्यथेति ॥ १ ॥

प्रश्नः--महाविदेहविजयेषु विहरत्सु केवलजिवेष्वन्यजिनानां जन्मादि स्यात् किंवा तन्मोक्षगमनान्तरमिति ॥ २ ॥

उत्तरम्--महाविदेहविजयेषु विहरत्सु केवलजिनेषु वा अन्येषां जिनानां जन्मादि न स्यादिति ॥ २ ॥
प्रश्नः--महाविदेहविजयेषु विहरत्सु केवलजिनेषु वा अन्येषां जिनानां जन्मादि न स्यादिति ॥ २ ॥

प्रश्नः--चतुर्मासकमध्ये नगरग्रामादिमध्यावस्थाने धणावमरे योजनमितक्षेत्रे पुष्पप्रकारो देवैः क्रियते नवा ? अष्टप्राति-
हार्याणां नैयत्यनोक्तत्वात् क्रियते तदा लोकगृहादौ कथमिति ? ॥ ३ ॥

उत्तरम्--चतुर्मासकमध्ये तीर्थकराणां नगरादाववस्थानं प्रायो न भवति, यदि कदाचिद्भवेत्तदा यथौचित्येनैव पुष्पप्रक-
रादि क्रियमाणेषु संभाव्यतेऽन्यथा प्रातिहार्यनैयत्यं न स्यादिति ॥ ३ ॥

प्रश्नः--चतुर्मासकमध्ये समवमरणं स्यान्न वा ? तथा द्वादशपर्यदो नगरमध्ये कथं मान्तीति ? ॥ ४ ॥

उत्तरम्--चतुर्मासकमध्ये समवमरणकरणमपि न नियतं, कदाचिद्भवति कदाचिन्न भवत्यपि । पर्यदस्तु द्वादश्यापि नियता
एव तेन नगरमध्येऽपि सुखेन मान्तीति प्रतिभाति ॥ ४ ॥

प्रश्नः--गर्गाचार्यत्यक्तपञ्चशतमाधुनां माधुत्वं मम्भाव्यते न वा स्वेच्छाचारित्वात् ? ॥ ५ ॥

उत्तरम्--गर्गाचार्यत्यक्तत्रिव्याणां व्यवहारतः माधुत्वेऽपि परमार्थतः साधुत्वाऽभाव एव मम्भाव्यते ॥ ५ ॥

प्रश्नः--ग्रामनगरदेशादिस्थापना भरतेन कृता, बहलीअडम्बइत्यादिषु छत्रस्थो भगवान् विहृतवानिति तदा कथं देशा-
भिधानं कथितमिति ? ॥ ६ ॥

उत्तरम्--'बहलीअडम्बइच्छा' इत्यादिषु छत्रस्थो भगवान् विहृतान्, इत्यत्र भगवता स्वसुतानां राज्यप्रदानावसरे देशा-
दिनामस्थापनायाः कृतत्वाद् न काऽप्यशोक्तेति ॥ ६ ॥

पण्डितडाहर्षिगणिकृतप्रश्नाः-

प्रश्नः--दत्तेऽसौ सर्वसौर्यानि त्रिशुद्ध्याऽऽराधितो यतिः । विराधितश्च तैश्चरकाऽनल्पयातनाः ॥ ९० ॥ चारित्रिणो
महामत्ता त्रितनः सन्तु दूतः । निष्क्रियोऽप्यगुणज्ञोऽपि न विराध्यो मुनि क्वचित् ॥ ९१ ॥ यादृशं तादृशं
क्वापि दृष्ट्वा वेपथर मुनिम् । गृही गौतमवद् भक्त्या पूजयेत् पुण्यकाम्यया ॥ ९२ ॥ वन्दनीयो मुनेर्वैपो न
शरीर हि कस्यचित् । त्रितेऽप ततो दृष्ट्वा पूजयेत् सुकृती जनः ॥ ९३ ॥ पूजितो निष्क्रियोऽपि स्याच्छुभ्रया
त्रतधारकः । अत्रातः सत्क्रियोऽपि त्रते स्याच्छिथिलादरः ॥ ९४ ॥ दानं दया क्षमा शक्तिः सर्वमेवाल्पप्रसिद्धि-
कृत् । तेषा ये त्रतिर्न दृष्ट्वा न नमस्यन्ति मानवाः ॥ ९५ ॥ आराधनीयास्तदमी त्रिशुद्ध्या जेनलिङ्गिनः । न
कार्या सर्वथा तेषा निन्दा स्वार्थविधातिका ॥ ९६ ॥ कारण तत्र कुष्टानां, महीपाल ! स्फुटं ब्रह्म ! मा कदापि
मुनीन् शुद्धानपि त्वं तु विराधयेः ॥ ९७ ॥ इति बृहद्गनुजयमाहात्म्यद्वितीयसर्गमध्यगतश्लोकास्तेषां मध्ये
केनलिङ्गमात्रघरोऽपि मुमुक्षुर्वन्दनीयो गौतमवत् पूजनीयश्च, तत्कथं केन हेतुनेति ? ॥ १ ॥

उत्तरम्—' दत्तेऽसौ मर्त्सोरुयानि ' इत्यादिशुद्धयमाहात्म्यद्वितीयसर्गमध्यगतश्लोकास्तु कारणिक्रमिधिमामाश्रित्य तीर्थोद्गा-
वनबुद्ध्या वा ऋताः मग्भाव्यन्ते इति न रुधिरुप इति ॥ १ ॥

वटपल्लीयपण्डितपद्मविजयगणिकृतप्रश्नाः—

प्रश्नः—पाक्षिकादिप्रतिक्रमणमध्ये चैत्यवन्दनादारभ्य किं सूक्ष्मं यावत् पञ्चेन्द्रियच्छन्दनं निवार्यते ? ॥ १ ॥

उत्तरम्—पाक्षिकादिप्रतिक्रमणमध्ये चैत्यवन्दनादारभ्य ' इच्छामो अणुसङ्घि ' यावत् पञ्चेन्द्रियच्छन्दनं निवार्यमाणं पर-
स्परया दृश्यते पर व्यक्ताक्षराणि नोपलभ्यन्ते ॥ १ ॥

प्रश्नः—पाक्षिकादिप्रतिक्रमणे क्रियमाणे च्छिकासद्भावे कुतः स्थानात् किं स्थानं यावत् पुनः प्रतिक्रमणं क्रियते ? ॥ २ ॥

उत्तरम्—पाक्षिकप्रतिक्रमणे पाक्षिकाऽतिचारालोचनादर्थात् यदि छिका जायते तदा सत्यवसरे चैत्यवन्दनादि पुनः कर्त-
व्यमिति वृद्धसम्प्रदायः ॥ २ ॥

प्रश्नः—वन्दनकालसरे गुरोः पादचिन्तनं क्व विधेयम् ? ॥ ३ ॥

उत्तरम्—वन्दनकालसरे मुखवस्त्रिकायां रजोहरणे वा यत्र वन्दनकं ददाति तत्र गुरुपादौ चिन्तयति ॥ ३ ॥

प्रश्नः—सचविराहणपापं असंखगुणिय तु इकममयम्भि । भूयस्तयसंखगुणं पावं इकस्त पाणस्त ॥ १ ॥ वेइदिय तेइदिय

१. अतिमस्याध्यायमित्यपि पाठः ।

चउसिदिय चैव तह य पंचिदी । लम्बसहस्तं तह सयसुभं च पायं सुणेपधं ॥ २ ॥ इति गाथाद्वयं कस्मिन्
ग्रन्थे विद्यते ॥ ४ ॥

उत्तरम्—' मचविराहणपावं ' इत्यादि गाथाद्वयं छटकपत्रेषु लिखितं दृश्यते परं न क्वापि ग्रन्थे ॥ ४ ॥

प्रश्नः—वन्दनकावरे मुखवस्त्रिका कुत्र मुच्यते ? ॥ ५ ॥

उत्तरम्—वन्दनकावरे मुखवस्त्रिका साधुभिर्वाग्जानुनि मुच्यते, श्रावकैस्तु गुरुपादयोर्वन्दनावसरे जानुनि, अन्यथा
तु भूमौ रजोहरणे वेत्ति ॥ ५ ॥

प्रश्नः—गुरुसन्निधौ पाश्चात्यप्रतिलेखनाक्रियां कुर्वाणाः श्राद्धः स्वाध्यायमुपविश्य कुर्वन्ति ऊर्ध्वस्था वा ? ॥ ६ ॥
उत्तरम्—गुरुसन्निधौ पाश्चात्यप्रतिलेखनाक्रियां कुर्वाणाः श्राद्धय ऊर्ध्वस्था स्वाध्यायं विदधति ॥ ६ ॥

पण्डितकान्दृपिगणिकृतप्रश्नाः—

प्रश्नः—श्राद्धानां रात्रौ जिनालये आरात्रिकोच्चारणं युक्तं न वा ? ॥ १ ॥

उत्तरम्—श्राद्धानां जिनालये रात्रौ आरात्रिकोच्चारणं कारणे सति युक्तिमन्नाऽन्यथा ॥ १ ॥

प्रश्नः—कायेत्सर्गस्थितजिनप्रतिमानां चरणादिपरिधापनं युक्तं न वा ? ॥ २ ॥

उत्तरम्—जिनप्रतिमानां चरणादिपरिधापनं तु साम्प्रतीनव्यवहारेण न युक्तियुक्तं प्रतिभाति ॥ २ ॥

प्रश्नः—पाथिकप्रतिक्रमणे मम्बुद्धक्षामणादौ कृते ' इच्छकारि सुहपाखी सुखतपशरीरनिरावाधसुखसंयमयात्रानिरवहच्छद ' इत्यादि वचनं कथनीयं न वा ? ॥ ३ ॥

उत्तरम्—पाथिकप्रतिक्रमणे संबुद्धक्षामणादौ कृते ' इच्छकारि सुहपाखी ' इत्यादि पठनमधिकं संभाव्यते सामाचार्यादाय दर्शनात् ॥ ३ ॥

पंडितवानरगणिशिष्य पण्डितआणन्दविजयगणिकृतप्रश्नौ—

प्रश्नः—करम्बके तत्रे वा प्रथिमं सचितं जीरकमचितीभवति न वा ? यदि वाऽचितीभवति तर्हि घटिकाद्रयाद् वा प्रहरत्रयाद् वा रात्र्यतिक्रमाद् वा भवति ? ॥ १ ॥

उत्तरम्—करम्बकादौ शिमं सचितं जीरकं प्रासुकं न भवति इति ज्ञातमस्ति ॥ १ ॥

प्रश्नः—इक्षुखण्डानि छिन्नपर्वाणि सचितान्यचित्तानि वा ? घटिका द्रयात् सचितपरिहारिगृहस्थस्याचुं कल्पन्ते न वा ॥ २ ॥
उत्तरम्—इक्षुखण्डानि छिन्नपर्वाण्यपि सचितानीति ज्ञायते ॥ २ ॥

पण्डितकाहनजीगणिकृतप्रश्नौ—

प्रश्नः—कथित् प्रातः सामायिकं गृहीत्वा घटिकामध्वे पौषं गृह्णाति तस्य कल्पते न वा ? ॥ १ ॥

उत्तरम्—सामायिकं कृत्वाऽपूरितेऽपि सामायिके यदि कथित् पौषं गृह्णाति तदा कल्पते ॥ १ ॥

प्रश्नः—मालवीकृत्यादीनां स्वाध्यायो मण्डल्यां कल्पते न वा ? ॥ २ ॥
उत्तरम्—आगमोक्तयतीनां सांप्रतीनाचार्याणां भट्टारकाणां च स्वाध्यायो मण्डल्यां कल्पते न त्वन्येषां वार्त्तमानिकोपाध्या-
यादीनामिति वृद्धवादः ॥ २ ॥

उपाध्यायश्रीसुमतिविजयगणिशिष्य पण्डितगुणविजयगणिकृतप्रश्नाः—

प्रश्नः—यदि केनाप्यनुपयोगादिना साधुना सचितं लवणं शुद्धीतं पथात् ज्ञातं, तत्र को विधिः ? ॥ १ ॥
उत्तरम्—केनाप्यनुपयोगादिना साधुना सचितं लवणं शुद्धीतं पथात् ज्ञातं तत्र को विधिरित्यत्र साधुस्तद्व्यपणं घनिकस्य
निवेदयति-आयुष्मन् ! त्वया ज्ञात्वाऽज्ञात्वा वा दत्तम् ? तदनु अजानता मया दत्तं परमथ यूयं यथेच्छं शुद्ध-
गन्धमित्युक्ते तत्स्वयं शुद्धे साधमिकेभ्यो वा ददाति कारणे सति, कारणामात्रे तु परिष्ठापयतीत्युक्तम् आचाराङ्ग-
द्वितीयश्रुतस्कन्धे पिण्डैपणाऽध्वनदशमोद्देशके ॥ १ ॥

प्रश्नः—ये मनःप्रविचाराः सुरास्त्वैर्मनःपरिणामे कृते तदर्थं तास्तादृशयो देव्यो मनसैव कथं प्रगुणीभवन्ति ? तासां तदवबोधे
किं ज्ञानमस्तीति ? ऊर्ध्वमवधेः श्रुते स्तोत्रविपयत्वप्ररूपणादिति ॥ २ ॥

उत्तरम्—आनतकल्यादिस्थैर्मनःप्रविचारकैर्देवैर्मनःपरिणामे कृते सौर्ध्वमज्ञानदेव्योऽपि तदर्थमुच्चावचानि मनांसि संप्रधार-
यन्त्यस्तिष्ठन्ति, परं ता देवानां मनःपरिणामं कथं जानन्ति ? उपरिष्ठादवधेरल्पत्वादिति, अत्र यथा दिव्यानु-

भाषतः शुक्रपुद्गलास्तासां शरीरे रूपादितया परिणमन्ति तथा त्वरितमेव तासामङ्गस्फुरणादिना तदभिलाषज्ञानमपि भवतीति ज्ञायते ॥ ३ ॥

प्रश्नः—उपधानमालारोपणयोः किं फलशुद्दिश्य कर्तव्यता, यत्र च साऽभिहिता तदपि शास्त्रं व्यक्त्या प्रसाद्यम् ॥ ३ ॥
उत्तरम्—उपधानमालारोपणयोः किं फलशुद्दिश्य कर्तव्यता, यत्र च साऽभिहिताऽस्तीत्यत्रोपधानवहनं श्रुताराधननिमित्तं, मालारोपणं तु तपस उद्यापनार्थं श्रीमहानिशीथादिशास्त्रे उक्तमस्ति ॥ ३ ॥

प्रश्नः—स्थापनाः कियति प्रदेशे ऊर्ध्वमधस्तिर्यक् च दूरे स्थापिताः क्रियाशुद्धिहेतवो भवन्तीति ? ॥ ४ ॥

उत्तरम्—स्थापनाः कियति प्रदेशे ऊर्ध्वमधस्तिर्यग् दूरे स्थापिताः क्रियाशुद्धिहेतवो भवन्तीत्यत्रोर्ध्वं मस्तकात्, पादयोरधस्तात्, तिर्यग् द्रष्टुमशक्ये स्थाने स्थापिताः स्थापनाः क्रियाशुद्धिनिमित्तं न भवन्तीति बृहद्वादः । यच्चूपरितनभूम्यादौ स्थापितासु तासु अधस्तनभूम्यादौ कापि क्रियायाः क्रियमाणत्वं तत्कारणिकमिति ज्ञेयम् ॥ ४ ॥

पण्डितहापरिपाणिक्कृतप्रश्नाः—

प्रश्नः—चतुर्दशपूर्वविदो यदाऽऽहारकं शरीरं कृत्वा महाविदेहादौ श्रेययन्ति तदाऽन्तरालस्था जीवप्रदेशाः किं आहारिणोऽनाहारिणो वा ? यदि आहारिणः, किं औदारिकशरीरगृहीताहाराहारिणोऽथवाऽऽहारकशरीरगृहीताहाराहारिणो वेति ? ॥ १ ॥

उत्तरम्—कृताहारकशरीराणां चतुर्दशशुद्धीनिद्रामन्तरालस्थजीवप्रदेयानामाहारित्याद्याश्रित्य ते आहारिण एव नत्वानाहारिणस्तत्रापि ये आत्मप्रदेया यदौदारिकशरीरमन्मद्भास्ते तदौदारिकशरीरशुद्धीतान् पुद्गलानाहारयन्ति, ये त्वानाहारसंसृष्टास्ते तद्दृष्टीतानिति ज्ञायते । यतः—“ अत्रिचलानष्टौ प्रदेयान् त्रिहाय मर्मे श्चात्मप्रदेया उत्तमभाजनो दकनदुद्धर्तमानास्मन्तीति ” मिद्धान्तवचनान्तरालत्रित्वमपि नियतं नास्ति तेषां परावृत्तेः संभवात्तेन ऋदाच्चिदौदारिकशरीरसंसृष्टत्वं कदाचिदाहारकशरीरसंसृष्टत्वं च भवति, नत्वेकान्तेन येऽन्तरालत्रतिनस्तेऽन्तरालत्रतिन एव भवन्ति । किञ्च, ये यदाऽन्तरालत्रतिनस्तेऽपि औदारिकादिक्रापयोगितया स्वानगादुद्गलानाहारयन्तीति संभाव्यते त्रिग्रहगत्यादि त्रिना जीवस्याऽनाहारित्वनिषेधादिति ॥ १ ॥

प्रश्नः—सिद्धजीवानां करचरणनासापादाद्गुल्याद्ययथाकारः संभाव्यते न वेति ? ॥ २ ॥

उत्तरम्—सिद्धजीवानां करचरणायाकारः संभाव्यते, यतः ‘ अरुणिणो जीमघणा ’ इत्यत्र घनाथ शुषिरपूरणतो निचितप्रदेश-
त्वेति श्रीशान्तिव्यखरिचनेन शरीरान्तरर्चिशुषिरपूरणमेव दृश्यते न त्वययानां चाद्यान्तरं पूरणमिति । तथा श्री-
हरिभद्रव्यखरि-श्रीमलयगिरिप्रमुखैरपि शुषिरपूरणमेवोक्तमस्तीति ॥ २ ॥

प्रश्नः—महानिशीथे नागिलेन यानि साधुदूषणानि कर्षितानि, तथा दूषणदर्शनाच्चेत्तुक्तास्तन्मार्गानुयायि न वेति ? ॥ ३ ॥
उत्तरम्—श्रीमहानिशीथेकनागिलेन ते माध्यामामा अनाज्ञानर्त्तिनो दूषणदर्शनात् त्यक्तास्त्वन्मार्गानुयायि एव, असाधु-
दुगुरुपरिहारो हि मार्ग एवेति ॥ ३ ॥

प्रश्नः—ब्रह्मदत्तचक्रिणा स्वल्पादेवाऽऽद्युयः कथं दिग्ग्विजयः कृत इति ? ॥ ४ ॥
उत्तरम्—ब्रह्मदत्तस्य स्वल्पेन कालेन दिग्ग्विजयो दिव्यानुभावादपि तस्य भूयो दिव्यानुभावसाध्यमभूदिति संभाव्यते ॥ ४ ॥

प्रश्नः—स्त्रीरत्नं लोहपुरुषं स्पृशति तदा स गलति तत्कथम् ? ॥ ५ ॥

उत्तरम्—स्त्रीरत्नस्पृशच्छ्लोहपुरुषगलनमुत्कृष्टातिशयकामविकारजनितत्रचलोष्णतापविशेषादिति ॥ ५ ॥

प्रश्नः—एकाकाशप्रदेशस्योत्कर्षतो धर्मास्तिकायमम्बन्धिसप्तप्रदेशस्पर्शनोक्ता तत्र विदिकृत्स्थितप्रदेशस्पर्शना कथं नोक्ता ? ॥ ६ ॥
उत्तरम्—एकस्याऽऽकाशप्रदेशस्य धर्माधर्मास्तिकायसत्कैदिकृत्स्थैः प्रदेशैरेव स्पर्शना न तु विदिकृत्स्थितैरयं चाऽर्थः सम्-

प्रमाणैश्चतुरस्रादिभिर्दिग्बिन्दुस्थिपितैः सुबोध एव ॥ ६ ॥

प्रश्नः—तीर्थकराणां चतुर्दशसहस्रादिका साधुसङ्ख्यामध्ये किं तत्सङ्ख्यामध्ये गण्यन्ते यदि वा ते भिन्नाः ? ॥ ७ ॥

उत्तरम्—तीर्थकराणां चतुर्दशपूर्व्यादयश्चतुर्दशसहस्रादिपरिवारसङ्ख्यामध्ये गण्यन्ते न वेति प्रश्नमाश्रित्य “ गणहरकेचलि-
मणओह्दिपुष्विवेउविवाइणं संखं । मुणिसंखाए सोहिआ नेया मामन्नमुणिसंखा ॥ १ ॥ “ एगूणवीसलक्खा तह
चासीई हवंति महस्साइं । इगवन्ना अहियाइं मामन्नमुणीण सव्वगं ” ॥ तथा, अष्टावीसं लक्खा अडयालीसं च
तह महस्साइं । सव्वेसिपि जिणणं जइण माणं विणिदिठं ॥ १ ॥ इति वचनयोरनुमारेण यथोक्तमङ्ख्यामध्ये
गण्यन्ते चतुर्दशपूर्व्यादय इति संभाव्यते । तथा, पञ्चाशीतिमहस्राणि लक्षं सार्धशतानि पद् । परिवारेऽभवन् सर्वे

मुनयस्त्रिजगद्गुरोः ॥ १ ॥ एतदनुसारेण च श्रीऋषभदेवस्य चतुरशीतिसहस्रसङ्ख्यातो भिन्ना एव ते यतः
सामान्यमायुर्विशेषमायुसद्वरुणयामिलनेन यथोक्तसङ्ख्यासंभावनया पूर्यमाणास्तीति तत्त्वं तु सर्वविद्वेषम् ॥७॥

प्रश्नः—चक्री वैक्रियं रूपं कृत्वा स्त्रियं युवन्ति तत्र संतानं स्यान्न वा ? ॥ ८ ॥

उत्तरम्—चक्रिणो वैक्रियशरीरेण संतानोत्पत्तिर्न संभाव्यते किन्त्वौदारिकैर्णव, केवलं ते वैक्रियशरीरान्तर्गता इति न गर्भा-
धानहेतव इति प्रज्ञापनायुक्तिवचनात् । या च शिलादित्यादीनां सूर्यदिरुत्पत्तिः श्रूयते तत्रापि समाधानं कृतम-
स्ति । तत्रेदम्—वैक्रियेभ्यः सुराङ्गेभ्यो गर्भो यद्यपि नोद्भवेत् । तदानीतोदारिकाद्गन्धातुयोगात्तु संभवी ॥ १ ॥
इत्यादि महत्वादिग्रन्थे ॥ ८ ॥

इति सकलसूरिपुरंदरपरमशुक्तपागच्छाधिराजभट्टारकश्रीऽश्रीहीरविजयसूरिप्रसादीकृत-
प्र०नोत्तरसमुच्चये तच्छिष्यपण्डितकीर्तिविजयगणिसमुच्चिते द्वितीयः प्रकाशः ॥

अथ तृतीयः प्रकाशः

पुनर्महोपाध्यायश्रीकल्याणविजयगणिकृतप्रश्नाः—

प्रश्नः—श्राद्धविधौ चतुर्दशनियमाधिकारे सचित्तविकृतिवजं यन्मुखे क्षिप्यते तत्सर्वं द्रव्यमिति भणनादनाहारत्रिफलादि मुखे क्षिप्तं द्रव्यमध्ये गण्यते न वा ? ॥ १ ॥

उत्तरम्—त्रिफलाद्यनाहारवस्तु द्रव्यमध्ये गण्यते नवा तत्रैवं प्रतिभाति—यत् अनाहारवस्तु प्रायो द्रव्यमध्ये गण्यते, यदि च प्रत्याख्यानावसरे तद्गणनमेव विवक्षितं तदा न गण्यतेऽपि यथा सचित्तविकृत्योर्द्रव्यमध्ये ग्रन्थेऽगणनेऽभिहितेऽपि संप्रति बहवो जनाः प्रायस्त्वयोर्द्रव्यमध्ये गणनं कुर्वाणा उपलभ्यन्ते इति ॥ १ ॥

प्रश्नः—ग्रन्थिसहितप्रत्याख्याने तन्मोचनेऽनाहारो मुखे क्षिप्तः शुद्ध्यति न वा ? ॥ २ ॥

उत्तरम्—ग्रन्थिसहितप्रत्याख्याने मुक्तेऽपि कारणेऽनाहारवस्तुग्रहणं कल्पते इति ज्ञायते ॥ २ ॥

प्रश्नः—ऊर्ध्वरथिकशब्दोऽस्ति उत्तराध्ययनवृहद्दत्तौ प्रथमपत्रे, स कस्य वाचकः ? ॥ ३ ॥

उत्तरम्—ऊर्ध्वरथिकशब्दमाश्रित्य उत्तराध्ययनविषमपदपर्याये द्रमकत्राचकत्वमुक्तमस्ति ॥ ३ ॥

प्रश्नः—पणमासातिक्रमसंभवे पर्युपणाया अर्वागुपस्थापना भवति न चेति ? तदनन्तरमपि विजयदशम्या अर्वाक् परतो वा ? ॥ ४ ॥

उत्तरम्—पण्मासाऽतिक्रमसंभवे पर्युपणाया विजयदशम्याश्चाऽर्वागपि उपस्थापना क्रियतेऽन्यथा तु विजयदशम्याः
पथादेव ॥ ४ ॥

प्रश्नः—दृणिमाऽमावास्यायोर्द्वौ पूर्वभौदयिकौ तिथिरस्यस्वत्वेन व्यवहियमाणाऽऽसीत् । केनचिदुक्तं श्रीतातपादाः पूर्वतनी-
साराध्यत्वेन प्रसादयन्ति तत्किमिति ? ॥ ५ ॥

उत्तरम्—दृणिमाऽमावास्यायोर्द्वौ औदयिकेव तिथिरस्यस्वत्वेन विज्ञेया ॥ ५ ॥

प्रश्नः—अन्यदर्शनीनां धर्मास्तुष्टानमनुमोदनीयं न वा ? ॥ ६ ॥

उत्तरम्—अन्यदर्शनीनामपि यन्मार्गानुसारि धर्मकृत्यं तच्छास्त्रानुसारेणाऽनुमोदनाहं ज्ञायते इति ॥ ६ ॥

प्रश्नः—उपस्थापनाकरणानन्तरं किषत्सु योगदिनेष्वश्लिष्टेषु सत्सु मान्धादिहेतुना यदि पण्मास्यविक्रामति तदा पुनः प्रव-
ज्यायोगोद्बहनपूर्वकमुपस्थापना क्रियते । तत्र प्रवज्या गच्छनायकेनाऽन्येन वा प्रदेयेति ॥ ७ ॥

१ तिथयो ह्युदयव्यापिन्यः कास्त्रन, कास्त्रनोदयस्तव्यापिन्यो भवन्ति, इदिसंखले पूर्वा तिथिरुदयास्तव्यापिनी, उत्तरदि-
वसीया च केवढोदयव्यापिनी भवति । तत्र कोपास्तेति शङ्कायामौदयिक्येवेत्युक्तम्—तथाचोदयव्यापिन्येव प्राक्षेति भावः । एव
शब्देन चोदयास्तव्यापिन्या अप्रयोजकत्वं नयति । यथतिरिक्तस्थले ह्युदयव्यापित्वमुपस्थापनां प्रयोजकं नत्वस्तव्यापित्वमपि
बद्धव्यापिति ह्ययम् । एतेन पूर्वतिथेरुद्बो तत्पूर्वतन्या अपर्वतिथेरुद्बिः कार्येति मतमपास्तम् । तस्या वृद्धौ प्रमाणमात्रात् अतएव क्षये-
पूर्वा तिथिर्माहा वृद्धौ प्राणा तयोत्तरेत्यादि वचनमपि सहस्रमिति ध्येयम् ॥

उत्तरम्—उपस्थापनाकरणान्तरमित्यत्र प्रव्रज्या गच्छनायकेन विधेया ॥ ७ ॥
प्रश्नः—श्रीआचार्यादीनां वाचनादानमङ्गोपाङ्गवाचनानन्तरं छेदग्रंथप्रकीर्णकादिसंबन्धि अङ्गविद्याप्रकीर्णकं यावत् केनाऽनु-
क्रमेण भवति ? ॥ ८ ॥

उत्तरम्—श्रीआचार्यादीनां वाचनाक्रममाश्रित्य किञ्चिद् वाचनामत्कच्छृङ्खलप्रत्यविधिनाऽथवा मामाचार्यन्तरगतयोगवि-
ध्यनुसारेण च क्रियमाणमस्तीति बोध्यम् ॥ ८ ॥

प्रश्नः—श्रीभगवत्यनुसारेण कर्णिकावृत्ति-बीरचरित्रानुसारेण च जमालेः कियन्तो भवाः ? ॥ ९ ॥

उत्तरम्—भगवतीश्वर-कर्णिकावृत्ति-बीरचरित्राद्यनुसारेण जमालेः पञ्चदश भवा ज्ञायन्ते ॥ ९ ॥

प्रश्नः—वृष्णगंधोयमेहि चेति श्लोकव्याख्याने श्राद्धदिनकृत्ये श्रोतुषुष्यैः पूजनाक्षराणि वर्तन्ते, तत्र शालिकाः पाठान्तर
वृत्तिभिन्नार्थं कुर्वते, स्वाद्यास्तु मन्यन्त एव न, तद्विषये यद्यन्यान्यप्यक्षराणि भवन्ति तदा तानि
प्रसाद्यानि ? ॥ १० ॥

उत्तरम्—श्रोतुषुष्यैः पूजनाक्षराणि सांप्रतं श्राद्धदिनकृत्यसत्कानि ज्ञातानि सन्ति ॥ १० ॥

प्रश्नः—महाहिंसावत्सेनाश्विनचैत्रदिनानि सिद्धान्तवाचनादिषु अस्वाध्यायदिनानीति कृत्वा त्यज्यन्ते, तद्वत् ईददिनमपि तेन
हेतुना कथं न त्यज्यते ? केचिच्च मतिनस्तदिनं त्यजन्ति, आत्मनां का मर्यादा ? ॥ ११ ॥

उत्तरम्—ईददिनाऽस्वाध्यायविषये दृढाचरणमेव निमित्तमवसीयते ॥ ११ ॥

पुनः पण्डितजगमालगणिकृतप्रश्नाः—

प्रश्नः—रात्रौ ये सुखंभक्षिकां भक्षयन्ति तेषां सान्ध्यप्रभातिकप्रतिक्रान्तिः शुद्धिमती अन्यथा वा ? ॥ १ ॥
 उत्तरम्—रात्रौ ये सुखभक्षिकां भक्षयन्तीत्यत्र “अविहिकया वरमकयं उस्तुहवयणं कंहति गीयत्या । पायच्छित्तं जम्हा अकंए-
 गुरुअं कए लहुअं ॥ १ ॥ इति प्रतिक्रमणहेतुगर्भगाथानुसारेण प्रतिक्रमणकरणमेव सुन्दरं प्रतिभाति ॥ १ ॥
 प्रश्नः—रात्रौ शुक्तिमतां प्रातर्नमस्कारसहिताद्यपोषणप्रमुखप्रत्याख्यानं शुष्यति न वा ? ॥ २ ॥
 उत्तरम्—रात्रौ शुक्तिमतां प्रातर्नमस्कारसहिताद्यपोषणप्रमुखप्रत्याख्यानं शुष्यति परं आजते नेति ॥ २ ॥
 प्रश्नः—चतुर्मासकमध्ये साधूनां नगरप्रवेशनिर्गमे पादप्रमार्जनं भवति न वा ? ॥ ३ ॥
 उत्तरम्—चतुर्मासकमध्ये साधूनां नगरादिप्रवेशनिर्गमे पादप्रमार्जनं भवति न वेत्यत्र रजोऽवगुण्ठनसद्भावे सति विधीयते
 नान्यथा ॥ ३ ॥

प्रश्नः—तपागणवर्षिवाचंयमवृन्दं विनाऽन्यत्र चारित्र्यद्वानं क्रियते न वा ? ॥ ४ ॥

उत्तरम्—तपागणवर्षिवाचंयमवृन्दं विनाऽन्यत्र चारित्र्यद्वानं क्रियते नवेत्यत्र तपागणादन्यत्र चारित्रं न श्रद्धीयते
 इत्येकान्तो नास्ति ॥ ४ ॥

प्रश्नः—यथा वनस्पत्यादिषु जीवा एकावतारिणः शास्त्रे उक्तास्तथा मतान्तरीयवृन्दमध्येऽपि कश्चिद् भवति न वा ? ॥ ५ ॥

१ सुखदीति भाषयाम् ।

उत्तरम्—यथा वनस्पत्यादियु जीवा एकावतारिणः शब्दे उक्तास्तथा मतान्तरीयवृन्दमध्ये कश्चिद् भवति न वेत्यत्र एकान्तेन
निषेधो ज्ञातो नास्ति ॥ ५ ॥

प्रश्नः—कथञ्चित्कारणे योगोद्बहनं विना कल्पसूत्रवाचनस्याऽनुज्ञा न वा ? ॥ ६ ॥

उत्तरम्—कथञ्चित्कारणे योगोद्बहनं विना कल्पसूत्रवाचनस्याऽनुज्ञा न वेत्यत्र कारणे तद्वाचनं कैश्चिद् क्रियमाणमस्ति अक्ष-
राणि तु नोपलभ्यन्ते ॥ ६ ॥

प्रश्नः—कामिकशुक्तिमतां मध्ये वमन् शुद्धग्राही साधुर्भवति न वा ? ॥ ७ ॥

उत्तरम्—कामिकशुक्तिमतां मध्ये वसन् शुद्धग्राही साधुर्भवति न वेत्यत्र कारणे सति कामिकमोज्यपि यदि साधुर्भवति तर्हि
तदशुक्तिमन्मध्ये वसतः शुद्धग्राहिणः साधुत्वे का शङ्का ? , कारणाऽभावे तु द्वयोरपि साधुत्वे विचार एवास्ति ॥ ७ ॥

प्रश्नः—देशविरतिमन्तरेण ये प्रतिक्रान्ति कुर्वन्ति श्रद्धास्तेषां प्रतिक्रान्तिः फलवती न वा ? ॥ ८ ॥

उत्तरम्—देशविरतिमन्तरेण ये प्रतिक्रान्ति कुर्वन्ति श्रद्धास्तेषां प्रतिक्रान्तिः फलवती न वेत्यत्र सा फलवतीति विज्ञायते, श्रद्ध-
कुलोत्पन्नत्वेनोचारामावेऽपि देशविरतिपरिणामसद्भावात् ; सामायिकोच्चारस्य विरतिरूपत्वाद्भावविशुद्धेश्चेति ॥ ८ ॥

प्रश्नः—निम्बुकरसमाधितोऽजमकस्तद्भावितं विश्वमेयं च द्विविधाहारे फल्पते न वा ? ॥ ९ ॥

उत्तरम्—निम्बुकरसमाधितोऽजमकस्तद्भावितं विश्वमेयं च द्विविधाहारे आचाम्ले च न कल्पते इति ॥ ९ ॥

प्रश्नः—श्वेतसैन्धवाऽचिचताया अक्षराणि कुत्र सन्ति ? ॥ १० ॥

उत्तरम्—क्षेतसैन्यमाचितताया अक्षराणि श्राद्धविधौ वर्तन्ते ॥ १० ॥

प्रश्नः—तैलादिमानेनाऽऽदेशप्रदानं शुष्यति न वा ? ॥ ११ ॥

उत्तरम्—तैलादिमानेन प्रतिक्रमणाद्यादेशप्रदानं न सुविहिताचरितं परं क्वापि क्वापि तदभावे जिनमयनादिनिर्वाहाऽसंभवेन निग्रायितुमशक्यमिति ॥ ११ ॥

प्रश्नः—मण्डलिवहिःस्थगीतार्थमिलने व्याख्यानकरणे गृहस्थवर्गक्षामणे को विधिरत्र वृद्धो मण्डलिवहिस्यः समेति तदा लघुना षड्दिक्रमोचनाऽभ्युत्थानादि विधेयं न वेति ? मण्डलीवहिःस्थपाथे श्राद्धश्राद्धीभिरुपधानाद्यनुष्ठानं विधेयं न वेति स्पष्टतया प्रमाद्यम् ॥ १२ ॥

उत्तरम्—मण्डलीवहिःस्थेन व्याख्यानं न विधेयमन्यव्याख्यावृत्सद्भावे, वन्दनोत्थानादिव्यवहारस्तु तस्यापि विधेय एव । किञ्च, अन्येषामभावे म श्राद्धश्राद्धीनामुपधानादिक्रियां कारयति ॥ १२ ॥

प्रश्नः—यर्णान्तरप्राप्तं कसेछकनीरं प्राप्तुकं भवति न वा ? ॥ १३ ॥

उत्तरम्—यर्णान्तरप्राप्तं कसेछकनीरं प्राप्तुकं, परमात्मवृद्धैरनाचीर्णमिति ज्ञेयम् ॥ १३ ॥

पण्डितआनन्दसागरगणिकृतप्रश्नाः—

प्रश्नः—चैत्यालये चैत्यवन्दनकरणं इर्यापथिकीप्रतिक्रमणपुरस्सरमेव, अन्यथापि वा ? ॥ १ ॥

- उत्तरम्—चैत्यालये इर्यापथिकीपुरस्सरं चैत्यवन्दनकरणविषये एकान्तो नास्तीति ज्ञायते ॥ १ ॥
- प्रश्नः—नमस्कारसहितप्रत्याख्यानं रात्रिप्रत्याख्यानमध्ये, पृथग् वा ?, तेन प्रत्याख्यानेन श्राद्धः पौरुषी यावत्स्थितस्तस्य पौरुष्या लाभो, द्विघटिकासत्को वा ? ॥ २ ॥
- उत्तरम्—नमस्कारसहितप्रत्याख्यानं दिनमध्ये आयाति न तु रात्रिमध्ये, तथा तत्प्रत्याख्यानं विधाय पौरुषी यावदनुपयोगेन स्वीयते तदा न लाभाय, उपयोगपूर्वन्तु लाभयेति ॥ २ ॥
- प्रश्नः—त्रिपष्टिशलाकापुरुष्या गार्हस्थ्येऽष्टमादितपःकारित्वेन विरतिमन्तोऽन्यथा वा ? ॥ ३ ॥
- उत्तरम्—त्रिपष्टिशलाकापुरुष्या गार्हस्थ्ये विरतिमन्तो न श्रूयन्तेऽष्टमादितपोविधानं तु संसारिककार्यार्थं न तु निर्जरार्थम् ॥ ३ ॥
- प्रश्नः—युगपत्कृतसामायिकयोरुभयोर्मध्ये एकेन संपूर्णं सत् पारितं, द्वितीयेन पौरुषी यावत्स्थितं, द्वयोर्लाभे साम्यं विशेषो वा ? ॥ ४ ॥
- उत्तरम्—कृतसामायिकस्य श्राद्धस्य घटिकाद्वयस्योपरिष्टात्सामायिकपालनमुपयोगे सति लाभाय, अनुपयोगे तु अतिचारायेति ज्ञातमस्ति ॥ ४ ॥
- प्रश्नः—श्राद्धानां पौरुष्यादिप्रत्याख्यानं चतुर्विधाहारमेव भवति अन्यथापि वा ? ॥ ५ ॥
- उत्तरम्—श्राद्धानां पौरुष्यादिप्रत्याख्यानं चतुर्विधाहारमेव भवति अन्यथापि वेत्यत्र “निसि पोरसि पुरिभेगासणांइं सङ्गण दुतिचउहा ” इति भाष्यवचनात् द्विविधाहारं त्रिविधाहारं चतुर्विधाहारं वा कर्तुं कल्पते इति ॥ ५ ॥

पुनः पण्डितकान्दृषिगणिकृतप्रश्नाः—

प्रश्नः—श्रीमहावीरस्य चन्द्रनार्ये स्वविमानेन चन्द्रद्वयौ समागतौ, ततस्तत्र तारकविमानानामन्तरालस्याऽल्पत्वेन महतोस्त-
उत्तरम्—श्रीमहावीरस्य चन्द्रनार्ये स्वविमानेन चन्द्रद्वयौ समागतौ ततस्तत्र तारकविमानानामन्तरालस्याऽल्पत्वेन महतोस्त-

स्तयोर्विमानयोरगमनं कथं संगच्छते इत्यत्र यथा तयोः स्वविमानेनागमनमाश्चर्येऽन्तर्भवति तथा तारकविमा-
नान्तरालप्रवेशोऽपीति संभाव्यते ॥ १ ॥

प्रश्नः—वीर्यकृतां कल्याणकेषु सौधेन्द्रादयो नन्दीश्वरद्वीपवतिरतिकरपर्वतेषु विमानसंकोचं विधायान्तरालस्याऽऽयान्ति तदा स्थिर-
उत्तरम्—वीर्यकृतां कल्याणकेषु सौधेन्द्रादयो नन्दीश्वरद्वीपवतिरतिकरपर्वतेषु विमानसंकोचं विधायान्तरालस्याऽऽयान्ति तदा स्थिर-

तारकाणां मध्ये तानि कथं निर्गच्छन्ति ? अन्तरस्याल्पत्वात् ॥ २ ॥
स्थिरतारकाणां मध्ये तानि कथं निर्गच्छन्ति अन्तरस्याल्पत्वात्, इत्यत्र 'तारस्तस्य तारस्तस्य जंबुद्वीपमि अंतरं
गुरुजं' इत्यादि जम्बूद्वीपे यथा तारकाणामन्तरालमानद्युक्तमस्ति तथाऽन्यत्रान्तरालमानस्याश्रवणान्न काप्या-
नङ्का इति ॥ २ ॥

प्रश्नः—कृतचतुर्थप्रत्याख्यानस्य श्राद्धस्य पारणके उत्तरपारणके च द्विविधाहारप्रत्याख्यानं कल्पते न वा ? ॥ ३ ॥
१ तारकविमानानामितस्ततो भवन्नात् तथा संभाव्यत इति भावः ॥

उत्तरम्—कृतचतुर्थप्रत्याख्यानस्य श्राद्धस्य पारणके उत्तरपारणके च द्विविधाहारप्रत्याख्यानं कल्पते न वेत्यत्र परंपरया त्रिविधाहारप्रत्याख्यानं क्रियमाणं दृश्यते ॥ ३ ॥

प्रश्नः—श्रीभगवतीद्वत्रदशमशतकस्यैकादशोद्देशके देवानामायुःस्थितिस्थानानि वर्षसहस्रदशकादारभ्य समयवृद्ध्या त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमपर्यन्तानि उक्तानि सन्ति, तत्र सर्वेषु स्थानेषु देवा लभ्यन्ते न वा ? ॥ ४ ॥

उत्तरम्—श्रीभगवतीद्वत्रस्य दशमशतकस्यैकादशोद्देशके देवानामायुषां स्थितिस्थानानि वर्षसहस्रदशकादारभ्य समयवृद्ध्या त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमपर्यन्तानि उक्तानि सन्ति, तत्र सर्वेषु स्थानेषु देवा लभ्यन्ते न वेत्यत्र सर्वेषु स्थानेषु वर्तन्ते इति नियमो ज्ञातो नास्ति ॥ ४ ॥

प्रश्नः—दिगम्बरमतोत्पत्तिमूलं सहस्रमल्लस्तस्य गुरुः किनामा ? ॥ ५ ॥

उत्तरम्—दिगम्बरमतोत्पत्तिमूलं सहस्रमल्लस्तस्य गुरुः किनामेत्यत्र “कृष्णाचार्य” इति आवश्यकवृत्तौ तदधिकारे उक्तमस्ति ॥ ५ ॥

प्रश्नः—श्रीआदिनाथस्य समवसरणे यदि तत्कालवर्तिमनुष्यशरीरप्रमाणशरीरैर्देवा आयान्ति स्म तर्हि तारामण्डलमध्ये शरीरानुसारतो महतां तद्विमानानां प्रवेशः कथं सङ्गच्छते ? तारकान्तराणामल्पत्वादिति ॥ ६ ॥

उत्तरम्—श्रीआदिनाथस्य समवसरणे यदि तत्कालवर्तिमनुष्यशरीरप्रमाणैः शरीरैर्देवा आयान्ति स्म तर्हि तारामण्डलमध्ये शरीरानुसारतो महतां तद्विमानानां प्रवेशः कथं सङ्गच्छते ? तारकान्तराणामल्पत्वादित्यत्र नन्दीश्वरे विमानसं-

कोचं विधाय तिर्यग् जम्बूद्वीपे समागच्छतां देवानामन्तराले तारकाणामभावात्त काप्याशङ्का ॥ ६ ॥

प्रश्नः—श्राद्धानां द्वादशत्रयोचारे कन्यालीकादिविस्मरणत्रते कृते सति स्वकन्याविषये कापि यतनाऽस्ति न वा ? ॥ ७ ॥

उत्तरम्—श्राद्धानां द्वादशत्रयोचारे कन्यालीकादिविस्मरणत्रते कृते सति स्वकन्याविषये काऽपि यतनाऽस्ति न वेत्यत्र यतना विद्यते यतः “ दक्षिणार्धव्रतचारे कन्यालीकादिविस्मरणत्रते कृते सति स्वकन्याविषये काऽपि यतनाऽस्ति न वेत्यत्र यतना विद्यते यतः ” इति तदुचारे समाचार्यादौ उक्तमस्तीति ॥ ७ ॥

प्रश्नः—दिवा चतुर्दशनियमग्रहणे सति मैथुनस्य दूरगमनस्य च प्रयोजनाऽभावात्त्रिषेधे कृते रात्रौ तयोर्भुक्तलीकरणं कल्पते न वा ? ॥ ८ ॥

उत्तरम्—दिवा चतुर्दशनियमे ग्रहणे सति मैथुनस्य दूरगमनस्य च प्रयोजनाऽभावात्त्रिषेधे कृते रात्रौ तयोर्भुक्तलीकरणं कल्पते न वेत्यत्र कल्पते इति ज्ञातव्यमस्ति ॥ ८ ॥

प्रश्नः—देसिपराइयपक्खिगर्चाउम्मासे तहेव वरिसे य । इक्किंके तिन्नि गमा नायव्वा पंचसेएसु ॥ १ ॥ इति कायोत्सर्गनिर्गुक्ति-
मत्कचतुर्नयनितमगाथायाः कोऽर्थः ? ॥ ९ ॥

उत्तरम्—देसिपराइयपक्खिगर्चाउम्मासे तहेव वरिसे य । इक्किंके तिन्नि गमा नायव्वा पंचसेएसु ॥ १ ॥ इति कायोत्सर्ग-
निर्गुक्तिचतुर्नयनितमगाथार्थो द्वारिभद्रायां वृत्तौ यथा—देसियत्ति देवसिके प्रतिक्रमणे दिवसेन निर्वृत्तदेवसिकम्,
राइयत्ति रात्रिके, पक्खिगर्चाउम्मासियत्ति चातुर्मासिके, तहेव वरिसेयत्ति तथैव वार्षिके च, वर्षेण
निर्वृत्तं वार्षिकं सांवत्सरिकमिति भावना । एकैकस्मिन् प्रतिक्रमणेदेवसिकादौ त्रयो गमा ज्ञातव्याः । पञ्चस्वेतेषु

द्वैवमिकादिषु कथं त्रयो गमाः ? सामायिकं कृत्वा कायोत्सर्गकरणं, सामायिकं कृत्वा प्रतिक्रमणं, सामायिकमेव कृत्वा पुनः कायोत्सर्गकरणमिह यस्माद्विवमादितीर्थं दिवसप्रधानं च तस्माद्वैवसिकमादाविति गाथार्थः ॥ ९ ॥

पुनः पण्डितनगर्पिगणिक्कृतप्रश्नाः—

प्रश्नः—यत्रैको वादपर्यासस्तत्र तन्निश्रयाऽसंख्याता अपर्यासा भवन्तीत्यत्राज्ञैवं प्रमाणम्, युक्तिर्वा ? ॥ १ ॥

उत्तरम्—यत्रैको वादपर्यासस्तत्र तन्निश्रयाऽसंख्याता अपर्यासा भवन्तीत्यत्राज्ञैव प्रमाणं, युक्तिस्तु दृष्टा नास्तीति ॥ १ ॥

प्रश्नः—संपूर्णो धर्मास्तिकायो द्रव्यमुच्यते स्कन्धो वा ? ॥ २ ॥

उत्तरम्—संपूर्णो धर्मास्तिकायो द्रव्यमुच्यते, कुत्रचित् स्कन्धोऽपि उपचारात्, नाऽत्र किमपि बाधकं ज्ञायते ॥ २ ॥

प्रश्नः—परमाणोर्वर्णादिपरावर्तो जायते न वा ? ॥ ३ ॥

उत्तरम्—परमाणोर्वर्णादिपरावर्तो जायते न वेत्यत्र जायते इति ज्ञेयम् ॥ ३ ॥

प्रश्नः—गौतमस्वामी गोचरचर्यामिकाक्येव गतवानथवा समह्लाटिकः ? ॥ ४ ॥

उत्तरम्—गौतमस्वामी गोचरचर्यामिकाक्येव गतवानथवा समह्लाटिक इत्यत्र प्राय एकाक्येव भगवत्याधागमे श्रूयते, परमा-

गमविद्वान्त्वेनोचिताऽनुचितविचारो न युक्तिमान् ॥ ४ ॥

प्रश्नः—त्रैवेयकादिषु जलं नास्तीति तत्रत्या देवाः कथं जिनपूजां कुर्वन्ति ? ॥ ५ ॥

उत्तरम्—त्रैवेयकादिषु जलं नास्ति, तत्रत्या देवाः कथं जिनपूजां कुर्वन्ति ? जलवद् वनस्पतिरपि तत्र नास्तीति तेषां देवानां प्रायो गमनागमनादिप्रयोगाऽभावात् पूजोपस्काराऽभावाच्च द्रव्यतो जिनपूजाकरणं न संभवतीति बोध्यम् ॥ ५ ॥
प्रश्नः—द्वृक्षमवाहरा निगोदाः पर्यासा अपर्यासाश्च, एकस्मिन्निगोदेऽनन्ता जीवाः; अत्र निगोदः कः जीवाश्च के ? इति व्यक्त्या प्रसाद्यम् ? ॥ ६ ॥

उत्तरम्—द्वृक्षमवाहरा निगोदाः पर्यासा अपर्यासाश्चैकस्मिन् निगोदेऽनन्ता जीवाः, अत्र निगोदः कः जीवाश्च के; इत्यत्र निगोदशब्देनैकं शरीरं वनस्पतिरूपं साधारणमनन्तजीवजनितमुच्यते, तत्र चानन्ता जीवास्तिष्ठन्ति अत एव अनन्तकायिका जीवाः साधारणा उच्यन्ते ॥ ६ ॥

प्रश्नः—यदा चतुर्दश्यां कृत्यो वाच्यते, अमावास्यादिदृष्टौ वा अमावास्यायां प्रतिपदि वा कृत्यो वाच्यते तदा षष्ठतपः क्व विधेयम् ? ॥ ७ ॥

? अत्रामावास्यादि दृष्टाविति प्रश्नत त्रिथीनां क्षयदृष्टी स्वीकृते, ननु तत्र त्रयोदश्याः क्षयदृष्टीस्वीकृत इति स्पष्टं विज्ञायते । तथाहि—क्षयदश्याया-चतुर्थिं कस्या अपि तिथेः क्षये एकादशीतः पूर्वांशः, त्रयोदश्यादि दृष्टौ च त्रयोदशीतः प्रारंभः, द्वादश्याया-चतुर्दशि कस्या अपि क्षये अमायामेव कल्पवाचना, अमाया चतुर्थिं कस्या अपि क्षये च चतुर्दश्यां कल्पवाचना, त्रयोदश्यादि याषदमात्रास्यं कस्या अपि दृष्टावमायो, प्रतिपद्याया-चतुर्थिं दृष्टौतु प्रतिपदि कल्पवाचना । तत्रामादृष्टौ द्वितीया-मायां, प्रतिपद्द्वया वायप्रतिपदीतिविशेषः । त्रयोदशी चतुर्दश्यादृष्टौ, द्वादशी त्रयोदशी चतुर्दशीनां क्षये च षष्ठ तपसोऽनुपपत्तिर्नास्ति । अमाया दृष्टौ

उत्तरम्—यदा चतुर्दश्यां कल्पो वाच्यते इत्यत्र षष्ठपोविधाने नास्तीति यथारुचि तद्विधीयतामिति
कोऽत्राग्रहः ? ॥ ७ ॥

प्रश्नः—तीर्थकराः ममवसरणस्थाः किं गृहिवेषेण यतिवेषेण वा दृश्यन्ते इति ? ॥ ८ ॥

उत्तरम्—तीर्थकराः ममवसरणस्थाः किं गृहिवेषेण यतिवेषेण वा दृश्यन्ते, इत्यत्र न गृहिवेषेण नापि यतिवेषेण तीर्थकरा
दृश्यन्ते किंतु लोकोत्तररूपेण, अत एवाऽमुकसदृशा इति वक्तुं न शक्यते “ न य नाम अन्नलिंगे नो गिहिलिंगे
वा ” इत्यादिचचनात् ॥ ८ ॥

प्रश्नः—गणधराः प्रतिक्रमणं कुर्वाणाः स्थापनां कुर्वन्ति न वा ? कुर्वाणा अपि तीर्थकरस्याऽन्यस्य वेति ? ॥ ९ ॥

उत्तरम्—गणधराः प्रतिक्रमणं कुर्वाणाः स्थापनां कुर्वाणा अपि तीर्थकरस्यान्यस्य वेत्यत्र तीर्थकरस्य देवगुरुरूपत्वेन
तत्प्रमीपे प्रतिक्रमणादिदुर्वृतां स्थापनाप्रयोजनं न स्यात्, जिनपरोक्षे कुर्वतां तु स्थापनाकरणमात्मनामिति
संभाव्यते ॥ ९ ॥

चतुर्दशी कल्पवाचनादि तयोराराधनाभास्यभाव्यवहितत्वेन, प्रतिपदादि वृद्धौ तु पर्वद्वितीय दिवसस्य चतुर्दशीत्वात् पारणाया अनौ-
चित्येन च षष्ठतपः कथाकार्यमिति प्रश्ने जायते । यदि अमावास्या वृद्धौ त्रयोदश्या वृद्धिः स्यात्तदाऽमावास्यादि वृद्धाविति प्रश्न
एव नोदीयात् । प्रतिपदादि वृद्धावित्येवोच्येत । एतन्मायाः क्षये त्रयोदशी क्षयेकृतेऽमायां कल्पवाचना प्राप्तौ तपसोऽनुपपत्त्यभावेन
संज्ञानोदीयावेत्येतिरिक्तं ॥

प्रश्नः—गुरुपूजासत्कं सुवर्णादिद्रव्यं गुरुद्रव्यमुच्यते न वा ? ॥ १० ॥

प्रश्नः—तथा प्रागेवं पूजाविधानमस्ति न वा ? ॥ ११ ॥

प्रश्नः—कुत्र चैतदुपयोगीति प्रसाधम् ॥ १२ ॥

उत्तरम्—गुरुपूजासत्कं सुवर्णादिद्रव्यं गुरुद्रव्यमुच्यते न वा ? तथा प्रागेवं पूजाविधानमस्ति न वा ? तथा कुत्र चैतदुपयोगीत्यत्र गुरुपूजासत्कं सुवर्णादिद्रव्यं न भवति, स्वनिश्रयामकृतत्वात्, स्वनिश्रयासकृतत्वात्, च स्त्रोहरणाद्यं गुरुद्रव्यमुच्यते इति ज्ञायते ? ॥ तथा हेमाचार्याणां कुमारास्पतालरत्नेन सुवर्णकमलेः पूजा कृतास्ति, एतदक्षराणि कुमारास्पतालप्रवचन्ये सन्ति २ ॥ तथा “घर्म्मलाभ इति प्रोक्ते दूरादुच्छ्रितपाणये । धरये सिद्धसेनाय ददौ कोटि नराधिपः ” ॥ १ ॥ इदं चाक्षरपूजारूपं द्रव्यं तदानींतनसङ्घेन जीर्णोद्धारे व्यापारितमिति तत्प्रवचन्यादौ श्रूयतेऽत्रार्थे बहु वक्तव्यमस्ति कियद्विल्यते इति प्रश्नत्रयप्रतिवचनानि ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥

प्रश्नः—कृत्रिमं वस्तु कियत्कालं तिष्ठति, संख्यातमसंख्यातं वा ? ॥ १३ ॥

उत्तरम्—कृत्रिमं वस्तु कियत्कालं तिष्ठति संख्यातमसंख्यातं वा, इत्यत्र कृत्रिममनेकप्रकारं तेनार्थे भगवत्या अष्टमशतक-
नवमोद्देशकद्वयवृत्तिर्विलोक्या । किञ्चाऽत्रार्थेऽष्टापदाद्रिचैत्यमाश्रित्य यदि कश्चिद्विप्रतिपद्यते तदा तमाश्रित्य
चमुदेऽसहिष्णुः “ तत्रो ते जण्डुपमिइया कुमारा पुरिसे आणवेद गवेसह अद्वावयतुलं पव्यंति । ततो तेहि तुल्लो
पव्यत्रो न दिद्वोचि निवेदयं । तत्रो अमचं ते लवंति-केवइयं पुण्णकालं आयणए अवसिज्जस्सइ ? तत्तो तेण

अमंशेण भणियं-ज्ञान इमाओ ओसप्पिणित्ति मे केवलजिणण अंतिए सुयं इति प्रतिमचः । तथा मिद्वान्ता-
 धराणि कानीति जुणाणस्य जम्बूद्वीपप्रज्ञप्स्यादौ सुपमासुपमारकादिनर्णके चापीदीर्घिकाकांस्यादिधातुप्रमुखकृत्रिम-
 पदार्थमद्भागो दर्शनीय इति ॥ १३ ॥

प्रश्नः--बृहणाग्रबन्देन भूमिस्फोटा व्याख्याताः मन्ति जीनाभिगमसूत्रे प्रत्येकमनस्पत्यधिकारे, जीननिचारे तु माधारण-
 मध्ये भूमिस्फोटाः कथमुक्ता इति ? ॥ १४ ॥

उत्तरम्--बृहणाग्रबन्देन भूमिस्फोटा व्याख्यातास्यन्ति प्रत्येकमनस्पत्यधिकारे जीनाभिगमसूत्रे, जीननिचारे तु माधारण-
 मध्ये भूमिस्फोटा उक्ताः मन्ति, अत्रार्थं तत्त्वं तच्चन्द्रिन्द्रियमिति नोध्यम् ॥ १४ ॥

प्रश्नः--निमानानामन्तराले भूमिरस्ति न वा ? ॥ १५ ॥

उत्तरम्--निमानानामन्तराले भूमिरस्ति न वेत्यन सा नास्तीति विज्ञायते यतो भगवत्यादौ नररुसत्काः सप्त इत्यत्राग्भा-
 रा चेकेति अष्टेन पृथिव्य उक्ताः सन्ति यदि स्वर्गसि मासमपिष्यत् तदाऽधिकपि उक्ताऽभविष्यदिति ॥ १५ ॥

प्रश्नः--दिव्यं तेयलेसं असहमाणेति भगवतीपोडशशतरूपश्चमोद्देशरूपान्ते । तद्वृत्तौ-इह किल शक्रः पूर्वमवे कार्तिकाभिधा-
 नोऽभिनवश्रेष्ठी बभूव, गद्गदत्तस्तु जीर्णश्रेष्ठी । एतौ मुनिसुव्रतजिनपार्श्वे प्रव्रजितौ । वृन्दारुष्टौ तु विशालायां
 श्रीमहावीरकायोत्सर्गाधिकारे जीर्णश्रेष्ठ्यभिनवश्रेष्ठिनानिति तौ कानिति ? ॥ १६ ॥

उत्तरम्—दिव्यं तेयलेसं असहमाणे एतत्त्वद्वृत्तौ यौ जीर्णश्रेष्ठि-अभिनवश्रेष्ठिनौ श्रीमृनिमुत्रतस्वामिपाश्र्वे प्रत्रजितौ तावन्यौ, वृन्दारुवृत्तौ तु विशालायां यौ जीर्णश्रेष्ठ्यभिनवश्रेष्ठिनौ प्रोक्तौ तौ भिन्नावेव ज्ञायते तेनात्र क्रः संश्रयः ? ॥ १६ ॥
प्रश्नः—तस्म अयसिआओलंबति तं च वेज्जे अदक्खुत्ति भगवतीपोडशशतकपञ्चमोदेशके क्रियाधिकारेऽत्र वैद्यस्य का क्रिया किं जीवसत्कप्राणातिपातादिका क्रिया कायकरणरूपेति ? ॥ १७ ॥

उत्तरम्—तस्म अयसिआ ओलंबति तं च वेज्जे अदक्खुत्ति एतत्त्वत्रे वैद्यस्य या क्रिया सा व्यापारजन्या न तु जीवघातजन्या अर्थसां जीवत्वप्रतिपादकाधारणामनुपलम्भादिति ॥ १७ ॥

प्रश्नः—भवियदद्वेनेइस्स णं मंते ! केवइयं कालं ठिई पवत्ता ? । गोयम ! जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं उक्कोसेणं पुव्वकोडीत्ति । तथा भवियदद्वे अयुरकुमारस्स णं मंते ! केवइयं कालं ठिई ? गोयम ! अंतोमुहुत्तं उक्कोसेणं तिन्नि पलिओवमाइत्ति । तत्कथं स जीवो जन्मभवनानन्तरमेवायुर्वध्नाति किन्नान्यभवान्तरितः ? आयुर्वन्धे तु त्रिभागादि शास्त्रे प्रतिपादितं दृश्यते इति निर्णयः ग्रन्थाद्य इति ॥ १८ ॥

उत्तरम्—भवियदद्वेनेइस्स णं मंते ! केवितअं कालं ठिई पवत्ता ? गोयम ! जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं उक्कोसेणं पुव्वकोडीत्ति । अत्र एगमविए अवद्दाए, अभिमुहिअनामगोए अ । एए तिन्निवि देसा दवंमि अ पुंडरीअस्स ॥ १ ॥ इति श्री-सूत्रकृताङ्गद्वितीयस्कन्धनिर्युक्तिवचनाद् योजन्तरे आगामिभवे नारको भावी स अबद्दायुरपि पूर्वभवे द्रव्यनारकोऽभिधीयते । तथा च पूर्वकोटिरुत्कृतः सुतरां संभवतीति न कश्चिच्छङ्कावकाशः । एवं “ भवियदद्वं असुरकु-

मारस्म णं भंते ! केवतिंयं कालं टिड पन्नणा ? गोयम ! जहन्नेयं अंतोमुहुत्तं उक्कोसेणं तिन्नि पलिओवमांडं ”
इत्यत्रापि भावनीयम् ॥ १८ ॥

प्रश्नः—कृत्रनिदेशे वैलादिनाऽधुलीभिः कृणिक्रापिण्डं प्रभयिन्वा त्राद्याः क्रियन्ते ता आत्राम्लप्रत्याग्न्याने यतीनां कल्पन्ते
न मा ? ॥ १९ ॥

उत्तरम्—कृत्रनिदेशे नैलादिप्रक्षितकरणे त्राद्याः क्रियन्ते ता त्राचाम्ले यतीनां कल्पन्ते इति ज्ञायते ॥ १९ ॥

पुनः पण्डितकल्याणकुशलगणिकृतप्रश्नाः—

प्रश्नः—“ द्रुमु तिसु कप्पेसु, घणुदहियणनायत्तुभयं च कमा ” इत्यत्र घनोदधिघनगतवटुभयानां तद्वलयानां च विष्क-
म्मादि प्रमाणं कियदास्ति ? कुत्र च इति संदिहानोऽस्मि, तन्निये तत्रत्यभूमेरपि विष्कम्भायामादिनिर्णयो भवति । १ ।
उत्तरम्—“ द्रुमु तिसु कप्पेसु घणुदहियणवायत्तुभयं च कमा ” अत्र घनोदब्ध्यादीनामष्टसु स्वर्गेषु विमानानामाषा-
रतयाऽऽगमे प्रतिपादनं दृष्टमस्ति न तु तेषां परिमाणं बलयानि वाऽद्य यावत् दृष्टानि स्मृतिमायान्ति ॥ १ ॥

प्रश्नः—ओकेशवालानां केचिदेशनिष्ठत्वमास्थिपते तत्र चोपधानाऽप्लापित्वं हेतुयोपदर्शयन्ति । तदुपधानाप्लापित्वं किं
तत्कृतप्रन्थेषु निषिद्धत्वेन ज्ञातं, सांप्रतीनानामग्रहनदर्शनेन, स्वधिया मा ? । तत्राऽन्त्यस्तपेस्य एव, द्वितीयोऽपि
न चमत्कारकारकस्तेषां समुदाये प्रमादोत्पत्तेधिरकालीनत्वात्प्रमादेनाऽऽहनें च न निहवतायां प्रयोजकम्, आधि

तु तान् ग्रन्थान् दिदृशुरस्मि यदि चैतेऽपि निह्ववास्तदा मूलशासनस्य श्राद्धाः के कुत्र वमन्तीत्यादितर्कविषयत्वेन प्रवचनपरीक्षागतमप्येतन्मच्चित्तेऽतीव चिन्त्यतया प्रतिभासते । केचित्तु प्रतिपदं पूत्कुर्वणास्मन्ति यदेते निह्ववा इति । किञ्च, ' होइ मंगलम् " इतिपठोऽपि न तेषां निह्ववतामावहति वञ्जस्वामिनः प्रागेव तेषां शाखायाः पृथक् पठितत्वात्, नागपुरीयादितपापक्षीयानां पञ्चदशलोगसप्तकायोत्सर्गाऽभावत् । " काले विणए बहुमाणे " इत्यादिपठोऽपि श्राद्धानामखण्ड एव तैः पाठितो दृश्यते ततो यदि ताता एककोटितां नीत्वा प्रसादयन्ति तदा शिशुरनुगृहीतो भवति ॥ २ ॥

उत्तरम्—ओकेशगच्छीयानां देशनिह्ववत्त्वं के पूत्कुर्वन्ति तत्र ज्ञायते । अस्माभिस्तु द्वादशजल्पपट्टे लिखितानामेव निह्ववत्त्वं श्रद्धीयते नान्येषां, द्वादशजल्पपट्टस्तु श्रीमतां प्राक् ग्रहितोऽस्ति । किञ्च, प्रवचनपरीक्षामत्कमेतदाश्रित्यान्यच्च किञ्चिद्ग्रथपदिश्यतेऽन्यग्रन्थकारकैस्तद्विचार्यमेवास्ति । तथा नाम निर्णयज्ञापनं विना यथा यथा तच्चिह्नवचानिनां प्रतीकारोऽपि कथं क्रियते इति ॥ २ ॥

प्रश्नः—“ विमानवर्णनाधिकारे तेषु णं बहरामणसु अंकुसेसु चत्तारि कुंभिका मुत्तादामापत्ता इत्यादिपाठो राजप्रक्षीयोपाङ्ग-स्थानाद्गादिषु दृश्यते " इत्यत्र कुम्भप्रमाणानि मुक्ताफलान्युक्तानि कुम्भप्रमाणं चानेन क्रमेण—“ दो असइओ पसई, दो पसइओ अ सेइआ होइ, चत्तारि सेइआओ, कुलओ, चत्तारि कुलयाओ पत्थो, चत्तारि परथा आढंयं, मट्टिआढगाणं जहन्नए कुम्भे, असिई आढगाणं मज्झिमए कुम्भे, सयं आढयाणं उक्कोसए कुम्भे, अट्टेव आढयसयाणि

बाहे इति तन्दुलवैतालिकप्रकीर्णके । यद्येकस्यां प्रसृत्यां १ सेरः संभाव्यते तदा सेतिकायां २ से०, कुटपे च १०
 से०, प्रस्थे च मणम्, आढके च ४ म०, आढकानां पध्वा २४० मणप्रमाणो जघन्यः कुम्भो भवति । ४००
 मणप्रमाण उत्कृष्टो भवति । अनया रीत्या विचार्यमाणं ६४ प्रमाणत्वं मौक्तिकानां कथं असंगतीभवति ? ।
 अथैवमप्याधिक्यमेव ममजनि नत्वऽभिप्रेतप्रमाणत्वमिति चेत् सत्यं, सूत्ररचनाया विचित्राभिप्रायत्वेन न जानीमः
 पृथक्तवत् किमपि कुम्भप्रमाणमपि विवक्षितं, कुटपप्रमाणस्य नैकधा श्रवणात् । तथाहि-हस्तोन्मितैर्विसृतिदैर्घ्य-
 पिण्डैर्यद्वाद्वादासं घनहस्तसंज्ञम् । धान्यादिके यद् घनहस्तमानं, शास्त्रोदिता मागधखारिका सा ॥ १ ॥
 द्रोणस्तु खार्याः खलु षोडशांशः, स्याद्वादको द्रोणचतुर्थभागः । प्रस्थस्तथाढकचतुर्थभागः, प्रस्थांद्भिभागः कुटपः
 प्रदिष्टः ॥ २ ॥ इति लीलाचत्याम् । एतच्चात्यल्पमेव, साम्प्रतं तु नेपालदेशे ३६ पईसातुलितं कुटप व्यवहरन्ति,
 तद्गणनायां च चतुष्पष्टिमणानि किञ्चिद्भूयानि भवन्ति । ततो ऐतिह्यमेव स्वीकार्यं सिद्धान्ते व्यक्तमानाऽनुप-
 लम्भात् । अनुत्तरविमानगतस्य जीवस्य सङ्ख्यातभवोक्तौ २४ भवरूपैतिहावत् । किञ्चिद् व्यक्तमानाक्षराणि
 जीर्णपत्रेषु दृश्यन्ते, तद्यथा-“ सर्वार्थसिद्धविमाने एवं शुक्ताफलं ६४ मणप्रमाणवलयाकारेण ४ शुक्ताफलानि
 ३२ मण प्रमाणानि, एवं तदर्धमानानि ८ त्रलयानि यदा वातलहर्षा पृथग् भूत्वा मुख्यशुक्ताफले आस्फालयन्ति
 तदा तद्विमानं मधुरस्वरनादाऽद्वैतमयं जायते ” इत्यादि । सिद्धप्राभृतप्रकीर्णकिष्प्येवमेव पण्डितपद्मविजयगणि-

पार्श्वेऽपि । न चैतन्मानं न श्रद्धीयते, तादृशग्रन्थविच्छिन्नावपि सिद्धान्तानुगतस्यार्थस्याऽश्रद्धाने मिथ्यात्वापातात् । न चैतन्मानं सर्वार्थसिद्धे भविष्यति न नन्दीश्वरादाविति वाच्यम्, पाठस्यसमानत्वात् । पाठसाम्ये च न्यूनाधिकत्वं न दोषावहम्, “अद्वद्धमाणराइदिआणं” इतिपाठवत् । एवं सत्यपि कथञ्चित् तद्वादिनां निह्वत्वां दूष्कुर्वन्ति, कथं च तावाः प्रसादयन्तीति जिज्ञासायां ता एव प्रमाणमिति ॥ ३ ॥

उत्तरम्—सर्वार्थसिद्धादिविमानं मुक्ताफलमाश्रित्य बृद्धवादागुसारेण ऋष्टकपत्रानुसारेण भुवनभानुकैवलचरिवानुसारेण च चतुःपष्टिमणप्रमाणत्वं श्रद्धीयते । किञ्च, कुम्भानां मानवैचित्र्यमुपलभ्यते नाऽत्रार्थे कदाग्रहमतिविधेयेति ॥ ३ ॥

पण्डितजिनदासगणिकृतप्रश्नाः—

प्रश्नः—नव नारदाः कुत्र कस्य वा पार्श्वे सम्यक्त्वं प्राप्ताः ? कियन्तश्च स्वर्गेऽपवर्गे च कियन्तो गता इति ? ॥ १ ॥

उत्तरम्—नारदात्पादिकमाश्रित्य कश्चित् स्वर्गे कश्चिन्मोक्षे, परं नवेषां व्यक्तिः क्वचिदपि न दृश्यते इत्यवसेयम् ॥ १ ॥

प्रश्नः—जिनप्रतिमानां उष्णलक्ष्यादिरसेन चक्षुरादिसंयोजने आश्रतना भवति नवा ? ॥ २ ॥

उत्तरम्—जिनप्रतिमानां चक्षुरादिसंयोजनमाश्रित्य ये निपुणाः श्राद्धाः सन्ति ते रालतैले मेलयित्वा भूयो वर्तयित्वा तद्रसेन चक्षुरादि संयोजयन्ति, न तत्र उष्णलक्षारसेन; तथा करणे, आश्रतनादोषप्रसङ्गादिति ॥ २ ॥

प्रश्नः—आशिनचैत्रमासाऽस्वाध्यायायिके सप्तम्यष्टमीनवमीदिनत्रयं उपवासप्रभ्ये आयाति नवा ? ॥ ३ ॥

उत्तरम्—आश्विनचैत्रमासाद्यस्वाध्यायिकदिनत्रयसुप्रधानतपोविशेषेषु लेम्बके नाघातीति बोध्यम् ॥ ३ ॥

प्रश्नः—मालापरिधापननन्दिः कदा मण्डयते ? ॥ ४ ॥

उत्तरम्—मालापरिधापननन्दिमाश्रित्य तन्नन्दिविधानं विजयदशमीदिनानन्तरं शुष्यतीति वृद्धत्रादः ॥ ४ ॥

प्रश्नः—भरतक्षेत्रे चक्री प्रथमं कं खण्डं साधयतीति क्रमः प्रसाद्य इति ॥ ५ ॥

उत्तरम्—“ भरतक्षेत्रे चक्री प्रथमं कं खण्डं साधयति ” इत्यत्र चक्री मध्यमखण्डं माघयित्वा सेनानीरत्नेन मिन्युखण्डं साधयति । तदत्र गुफाप्रवेशेन वैताटमतिक्रम्य मध्यमखण्डं साधयति । तेनैव तत्रत्यं मिन्युखण्डं माघयित्वा

अग्राप्पागतौ गङ्गाखण्डं तेनैव माघयित्वा राजधानीमैन्द्रागच्छतीति क्रमः ॥ ५ ॥

पडित्तवेलर्षिगणिहृतप्रश्नाः—

प्रश्नः—पार्श्वस्थदीधिवात् साधोर्गणधलतीति कुत्रोक्तमस्ति ? ॥ १ ॥

उत्तरम्—अत्र संविद्य आचार्यादिः संविद्यग्रीतार्थाद्यभावोऽसंविद्यमक्तपार्श्वस्थादिपार्श्वे यदा प्रायश्चित्तमद्नीकरोति तदा पुनर्वतारोपरूपं प्रायश्चित्तं कश्चित् प्रतिषद्यते, एवं छेदग्रन्थोक्तानुसारेण समाधानमवसेयम् ॥ १ ॥

प्रश्नः—देशपार्श्वस्थो वन्यः कास्ति ? ॥ २ ॥

१. राजधानी चागन्तुतीति प्रत्यन्तरे । २. पार्श्वस्थदीधितान् माधोर्गणधलतीति कुत्रोक्तमस्ति. प्रत्यन्तरे. अधिकम् ।

उत्तरम्—अत्र पूर्वोक्ताक्षरानुसारेणाचार्यादिः प्रायश्चित्तं प्रतिपद्यमानो द्वादशार्धवन्दनं पार्श्वस्थादेः करोति । कारणान्तरे तु सर्वपार्श्वस्थादेरपि वृद्धवन्दनादि करोतीति आवश्यकनिर्युक्त्यादौ कथितमस्ति ॥ २ ॥

प्रश्नः—नाणकपूजा गुरोः कास्ति ? ॥ ३ ॥

उत्तरम्—“अत्र कुमारपालेन राज्ञा श्रीहेमाचार्याणां पूजा सुवर्णकमलैः प्रत्यहं क्रियते स्म ” इति कुमारपालप्रबन्धादौ श्लोकमस्ति तदनुसारेण नाणकपूजापि साम्प्रतं क्रियमाणा दृश्यते, तेषामपि धातुमयत्वात् । तथाऽत्र वृद्धवादोऽपि—“श्री सुमतिसाधुसूत्रीणां चारके मण्डपाचलदुर्गे मलिकश्रीमाफरामिधानेन सुवर्णटङ्ककैः गीतार्थानां पूजा कृता ” इति ॥ ३ ॥

पुनः पण्डितविवेकहर्षगणिकृतप्रश्नाः—

प्रश्नः—“उसभेणं अरहा कोसलिए चउरसीई पुषसयसहस्साई सवाउयं पालइचा सिद्धे बुद्धे जाव सवदुखवप्पहीणे एवं मरहो बाहुवली वंभी सुंदरी ” इतिसमवायाङ्गद्वयावयवेन “उसहो उसहस सुआ ” इत्यादिगाथाया विरोधापत्तिः संजायते, यतो वृषभदेवस्य पङ्कक्षपूर्वातिक्रमे संजातस्य चतुरशीतिलक्षपूर्वायुषोऽपि बाहुवलेर्भगवता सार्धं निर्वाणमुक्तमिति । न चैतस्य विरोधस्यार्थेयं एव पात इति वाच्यम्, आश्रयं हि

१ देशपार्श्वयो वंघः कास्तीति. प्रत्यन्तरे. २ नाणकपूजा गुरोः कास्तीति. प्रत्यन्तरे अधिकम् ।

उत्कृष्टावगाहनापन्नानामष्टोत्तरशतसंख्यानामेकमयावच्छेदेन सिद्धिरेवेति ॥ १ ॥
उत्तरम्—वाहुबलेः समवायाद्गानुमारेण चतुरशीतिलक्षपूर्वाप्युक्तासद्भावेऽपि ग्रन्थान्तरे यद् वृषभस्वामिना समं निर्वाण-
मुक्तमस्ति तन्न विरुद्धं यत् एतस्याद्युपोऽपवर्तनस्यापि “ अद्भुतस्यसिद्धा ” इत्यस्मिन्नेवाश्वर्येऽन्तर्भावात् ।
न चायमन्तर्भावोऽनुपपन्न इति वाच्यम्, “ हरिवंशकुलुप्पत्ति ” इत्यस्मिन्नप्याश्वर्ये युगलिन आयुषोऽप-
वर्तनं नरकगमनं चान्तर्भवतीति ॥ १ ॥

प्रश्नः—“ अंतोमुद्गुचमिच्छं पि ” इतिगाथायां सम्यग्दृष्टेर्न्यूनार्थपुद्गलपरावर्तः संसार उत्कर्षतः प्रतिपादितोऽस्ति, “ जो अ-
किरिआवाई सो भविओ अभविओ वा ” इत्यादिदशाचूर्णधरानुमारेण तु सम्यग्दृष्टेः क्रियावादिनो मिथ्यादृष्टे-
श्चोत्कर्षतो न्यूनपुद्गलपरावर्तः संसारः, परं सोऽप्यागमान्तरानुमारेण न्यूनार्थपुद्गलरूपोऽवमीयते, अत्र सम्यग्दृष्टेः
क्रियावादिमिथ्यादृष्टेश्च कथं संसारसाम्यम् ? ॥ २ ॥

उत्तरम्—अत्र यद्यपि आपातमात्रेण साम्यमुक्तमस्ति तथापि सम्यग्दृष्टेः कस्यचिद् आशातनावहुलस्य विराधकस्यैवैवतान्
संसारो भवति नाऽन्यस्य । क्रियारादिमिथ्यादृष्टिसमुदाये तु कस्यचिच्छुचूर्मण एवैकावतारित्वसम्भव इति कथं
साम्यशङ्केति प्रसिभाति । तत्त्वं तु तस्मिन् वेचीति ॥ २ ॥

प्रश्नः—कस्यचिज्ज्ञानतोऽभिनिविष्टस्य संसारदृष्टिहेतुः कर्मबन्धो भूयान् उताभिनिविष्टस्य तन्मार्गानुयायिनो वाऽज्ञानतः? ॥ ३ ॥
उत्तरम्—व्यवहारेण जानतः कर्मबन्धो भूयानित्यवसीयते ॥ ३ ॥

प्रश्नः—कथिदजानन् हिंसादिना कर्म चिनोति कथितु जानन्, इत्यनयोः कस्य कर्मबन्धदाढ्यम् ? ॥ ४ ॥
उत्तरम्—उभयोरपि क्रोधादिपरिणामस्य दृढत्वे कर्मबन्धस्य दाढ्यं, मन्दत्वे तु मन्दत्वं भवति ॥ ४ ॥

पुनर्महोपाध्यायश्रीसुमतिविजयगणेशिव्यपिडित—गुणविजयगणिकृतप्रश्नाः—

प्रश्नः—दक्षिणभरतार्थे श्रीरूपभ इव उत्तरभरतार्थे कोऽपि सकलव्यवहारकर्ता समस्ति न वा ? । आद्ये भ नामग्राहं प्रमाद्यः
अन्त्ये च कथं वत्र उह्यवहारप्रवृत्तिरिति ? ॥ १ ॥

उत्तरम्—दक्षिणभरतार्थे यथाऽऽदौ नीतिप्रणेता ऋषभदेवस्तथोत्तरभरतार्थेऽपि कश्चिदस्ति न वेति ? । अत्रोत्तरभरतार्थेऽपि
जातिस्मरणादिभाक् क्षेत्राधिष्ठायकदेवो वा कश्चित्त्र नीतिप्रणेता, कालानुभावाद् स्वतोऽपि वा कियन्नेषुण्यं
जायते इति ॥ १ ॥

प्रश्नः—सौधर्मादिषु प्रतिदेवमुपपातशय्याभेदोऽध्या एकस्यामेवाऽन्तेषामुपपातः ? ॥ २ ॥
उत्तरम्—अत्र महर्षिकसुराणामुपपातशय्या भिन्ना, अन्येषां तु अभिन्नापि संभाव्यते तथाविधव्यक्ताक्षराणां दर्शनस्याम्म-
रणादिति ॥ २ ॥

प्रश्नः—देशावकाशिकत्रते केनचिद् योजनशतं रक्षितं, किञ्चित्कार्यमापतितं; तदूर्ध्वं लेखप्रेषणेन व्रतमालिन्यं न वा ? ॥ ३ ॥
उत्तरम्—देशावकाशिकत्रते केनचिद् योजनशतं रक्षितं, किञ्चित्कार्यमापतितं; तदूर्ध्वं लेखप्रेषणेन व्रतमालिन्यं भवतीति

ज्ञायते, योगशास्त्रवृत्त्यादौ तथैव दर्शनादिति ॥ ३ ॥

॥ ४ ॥

प्रश्नः—उपधानवाहिनः आदादेरकालसंज्ञायां जलशौचादिविधिः किं निश्चयपि स्यान्नवा ? ॥ ४ ॥

उत्तरम्—स्वकीयादिनाऽऽनीतेनोष्णेनोदकेन शौचादिविधानं युक्तिमदिति ॥ ४ ॥

प्रश्नः—कृपमस्वामी अथाग्रशतैकस्मिन्नेव समये सिद्धः, इदं चार्थयम्; तत्र बाहुबल्याद्यायुराश्रित्य का गतिः ? इदं च तत्प्र-

तिपादकग्रन्थनामप्रसादनपूर्वं निर्णयकारि प्रसाद्यमिति ॥ ५ ॥

“ अस्मिन्नेवार्थे बाहुबलेरायुषोऽपवर्तनमन्वर्भवति, यथा “ हरिवंसकुलुप्पत्ति ” इत्याश्रये हरि-

उत्तरम्—“ अहुसयसिद्धा ” अस्मिन्नेवार्थे बाहुबलेरायुषोऽपवर्तनमन्वर्भवति, यथा “ हरिवंसकुलुप्पत्ति ” इत्याश्रये हरि-

वर्षक्षेत्रानीतस्य युगलस्यायुरपवर्तनं, धरीरलघुकर्णं, नरकगमनादिचाऽन्तर्भवतीति ॥ ५ ॥

प्रश्नः—येऽथ आत्मप्रदेशा मध्यस्था एव मन्ति तेऽपि किं कर्मपरमाणुवर्गणाभिलिप्ताः सन्ति तदनालिङ्गिता वा ? ॥ ६ ॥

उत्तरम्—कर्मणाऽनावृता श्रद्धा प्रदेशा इति विज्ञायते । स्पृश्यन्ते कर्मणा तेऽपि, प्रदेशा आत्मनो यदि । तदा जीवो जगत्-

स्मिन्नजीवत्वमवाप्नुयात् ॥ १ ॥ इति ज्ञानदीपिकायाधुक्तत्वात् ॥ ६ ॥

॥ ७ ॥

प्रश्नः—शेषकुमारस्य पाश्चात्त्यभवे हस्तिरूपस्य यन्नाम दृश्यते तत् केन दत्तम् ? ॥ ७ ॥

उत्तरम्—तत्पर्वतनितम्बादिनिवासिवनेचरेस्तन्नाम दत्तमिति श्रीज्ञानाश्रमकथाखले उक्तमस्तीति बोध्यम् ॥ ७ ॥

प्रश्नः—चतुर्दशगुणास्थानकेषु समारोहेन जन्तुः किं क्रमेण एकादिव्यवधानेन वा चतुर्दशं गुणस्थानं स्पृशतीति ? ॥ ८ ॥

१. एवेति. प्रत्यन्तरे ।

उत्तरम्—अत्र अनादिमित्याद्यदिस्तावच्चतुर्थं गुणस्थानकं याति नतु द्वितीयतृतीये, तदनु यद्युपशमश्रेणिमारभते तदैकादशं यावत् क्रमेण याति; यदि च क्षपकस्त्वैकादशं विहाय चतुर्दशं यावत् क्रमेणैति चिज्ञायते । विशेषस्तु विशेषपात्र-बोधकशास्त्रगम्य इति ॥ ८ ॥

प्रश्नः—औपपातिकद्वये साधुवर्णनाधिकारे 'पंताहारे' इत्यस्य दृत्तौ पर्युषितं वद्वचणकादीति व्याख्यातमस्ति, तथा च पर्युषितपूषिकाभक्षणादरणां खाद्यादीनां तद्विषये दोषोद्घटनं कथं युक्तिमदिति ? ॥ ९ ॥

उत्तरम्—"निष्पात्रचणकमाई अंतं पंतं च होइ चायंत्रं" इति दृहत्कल्पभाष्ये जिनकल्पिकाधिकारे । एतदुद्धृतौ च चायंत्रशब्देन चिन्तमिति व्याख्यातमस्ति । तथं तु तत्त्वविद्वदम् । आत्मनां पर्युषितस्याऽग्रहणेऽविच्छिन्नबृद्ध-परम्पराऽऽरायनं संसृक्तिसङ्क्रोचे तदोपवर्जनं च गुणायैवेति बोध्यम् ॥ ९ ॥

प्रश्नः—उपाङ्गानि किं गुणधरविरचितानि अन्यथा वा ? तथा अङ्गप्रणयनकालेऽन्यदा वा तन्निर्माणमिति ? ॥ १० ॥
उत्तरम्—उपाङ्गानि स्थविराः कुर्वन्तीति । तीर्थङ्करे विद्यमानेऽविद्यमानेऽपीत्यङ्गप्रणयनकाले एव तेषां निर्माणमिति नैकान्त इति नन्दोद्भववृत्तौ व्यक्तोक्तमस्ति तेन विशेषतस्ततोऽवसेयमिति ॥ १० ॥

गणित्यवन्तशिशुव्यपिडित-देवविजयगणिकृतप्रश्नाः

प्रश्नः—लोकान्तिकदेवा एकावतारिणोऽष्टावतारिणो वा ? ॥ १ ॥

उत्तरम्—अष्टावतारिण इति ज्ञातमस्ति ॥ १ ॥

प्रश्नः—सङ्गमकसुरः सुरंशेन निष्काशितः स भवधारणीयेन शरीरेण मेरुचूलायां जगामोत्तरवैक्रियेण वा ? ॥ २ ॥
उत्तरम्—अत्र मौलेनेति विज्ञायते उत्तरवैक्रियस्यैतावत्कालभवस्थानाऽभावात् । यत्तु मौलं शरीरं विमानाद् बहिर्न निर्गच्छ-
तीति वचस्तद् प्रायिकमिति बोध्यम् ॥ ३ ॥

प्रश्नः—कृतमर्बविकृतिप्रत्याख्यानस्य श्राद्धस्य निर्विकृतप्रत्याख्याने एकाग्रनकृवद् द्वयासनकमपि कल्पते न वा ? ॥ ३ ॥
उत्तरम्—कल्पते इति ज्ञातव्यम् ॥ ३ ॥

प्रश्नः—परमाधार्मिका भव्या एव इति प्रथोपो मिथ्यारूपोऽमिथ्यारूपः ? ॥ ४ ॥

उत्तरम्—परमाधार्मिका भव्या एव इति प्रथोपः सत्योऽसत्यो वेत्यत्र अमत्यं एवेति ज्ञेयम्, उभयथापि तेषामविरोधात् ।
न च जन्मान्तरीयकृतदुष्कृतोक्तिपूर्वकं ते नारकान् कदर्थयन्तीति अभव्यानां तत् कथं संगच्छते इति वाच्यम्,
यतस्तेऽपि स्वर्गकामास्तपस्यां कुर्वाणा आगमे श्रूयन्ते इति ॥ ४ ॥

१ सत्योऽसत्यो वेतीति पाठः ।

२ जह्वाभविज्जीवेहि न फासिया एवमाश्या भावा । इदं तमनुत्तरसुर-सिलायपुरिसनरनारयत्तं च ॥ २९० ॥

केवल्लिगणहरहृत्थे पव्वजा तित्थवच्छरं दण्णं । पव्वणमुरीसुरत्तं लोग्गतिवदेव सामित्तं ॥ २९१ ॥

तायचीससुरत्तं परमाहाग्गिभयजुवलमणुयत्तं । संभिन्नसोयत्तदुव्व-धराहारयसुलायत्तं ॥ २९२ ॥

..... इत्यादि सम्बोध प्रकरणस्य गाथानुसारेण परमाधार्मिकाणाम् भव्यत्वेमवावसीयते.

प्रश्नः—श्रीवीरेण चक्रित्वाग्राप्तिपुण्यं क भवेऽर्जितम् ? ॥ ५ ॥

उत्तरम्—अत्र निर्णयो ग्रन्थे दृष्टो नास्ति ॥ ५ ॥

प्रश्नः—तीर्थकरजीवानां नरके परमाधार्मिककृतां पीडा भवति न वा ? ॥ ६ ॥

उत्तरम्—अत्राप्येकान्तेन ज्ञातं नास्ति ॥ ६ ॥

प्रश्नः—देशविरतो चक्रिपदबन्धो भवति न वा ? ॥ ७ ॥

उत्तरम्—अत्राप्येकान्तो ज्ञातो नास्ति ॥ ७ ॥

प्रश्नः—कृष्णस्य भवपञ्चकमाश्रित्य सतान्तरमवसीयते, क्षायिकसम्यक्त्वघतां चोत्कर्षतो भवचतुष्टयभेवोक्तमस्तीति कथं सङ्गतिः ? ॥ ८ ॥

उत्तरम्—कृष्णस्य भवपञ्चकमाश्रित्य सतान्तरमवसीयते, यतो घर्मोपदेशमालाबुद्धौ श्रीनेमिनाश्रीकृष्णस्य विषादकरण ग्रस्तावे कथितम् । यथा—“ मा सोय तुमं तद्यो उबद्धिजा इहेव भारहे वासे सयदुवारे नयरे जियसतुस्य पुत्तो इकारसमो अममो नाम तित्थयसो होहिसि ” एतदक्षरानुगारेण भवत्रयमेवायाति । तत्त्वं पुनः केवलिनो विदन्तीति ॥ ८ ॥

प्रश्नः—श्रीमल्लिजिनस्य श्रीज्ञाताधर्मकथाङ्गे दीक्षादिने केवलज्ञानोत्पत्तिः, आवश्यकनिर्मुक्तौ तु अहोरात्रः छात्रस्यैककालः कथितोऽस्ति उक्तं घटते ? ॥ ९ ॥

१ नगरे प्रत्यन्तरे । २. अमामा प्रत्यन्तरे । अमगो. प्रत्यन्तरे । ३. तथादुबाल समोअमस जिने भावीति वणोः समवायांग-
नौदरपते इति प्रतांतरे ।

उत्तरम्—अत्र ज्ञाताधर्मकथाङ्गवृत्त्येकदेशो यथा—“ यत्र दिवसे दीक्षां जग्राह तस्यैव पौषमासशुद्धैकादशीलक्षणस्य प्रत्य-
 पराहकालमये पश्चिमे मागे ” इदमेवावश्यके पूर्वदिशि मार्गशीर्षे च श्रूयते । यदाह—तेषीसाएणाणं उप्पण्णं
 जिणवराण पुब्बहेत्ति । तथा मग्गसिरुद्धएगारमीए महिस्स अस्सेणी जोगत्ति । तत्रैवास्याहोरात्रं यावच्छात्र-
 स्थयपर्यायः श्रूयते । तदप्यभिप्रायं बहुश्रुता विदन्ति ॥ ९ ॥

प्रश्नः—पौषवत्यो नार्योऽध्वनि देवगुलुगुणगानं कुर्वन्तीति कास्ति ? ॥ १० ॥

उत्तरम्—नेयं शालोक्तो रीतिरिति बोध्यम् ॥ १० ॥

प्रश्नः—रात्री पौरुष्याः पश्चाद् घादस्वरेण न वक्तव्यमिति दृष्टव्यचः श्रुत्वापि श्राद्धा रात्रिजागरं कुर्वन्ति तद् कास्ति ? ॥ १० ॥

उत्तरम्—अत्र तपस्यादिमहं तत्करणस्य दृश्यमानत्वात् परम्परैव ग्ररणमवसीयते इति ॥ ११ ॥

पण्डितवेलापिगणिकृतप्रश्नाः—

प्रश्नः—नवशुणैः कल्पयन्त्रं वाच्यते, कैथिदधिकैरपि वाच्यते, तदशुणैः क संन्वीति ? ॥ १ ॥

उत्तरम्—नवशुणैः कल्पयन्त्रं वाच्यते परम्परातः, अन्तर्वाच्यमध्ये नवशुणविधानाश्रसन्नावाच । अधिकव्याख्यानेस्तद्वाचनं
 तु तथाविधसुविहितगच्छपरम्परानुसारि अक्षरानुमारि च नाश्वसीयते ॥ १ ॥

प्रश्नः--राजगृहे नगरे गुणशीलाख्ये चैत्ये श्रीमहावीरेण कल्पद्वंशं प्रकाशितमिति कल्पाध्ययने उक्तमस्ति, कल्पसूत्रवृत्त्यादौ श्रीभद्रबाहुस्वामिभिः प्रणीतमिति कथं सङ्गच्छते ? ॥ २ ॥

उत्तरम्--अत्र श्रीमहावीरेण कल्पसूत्रमर्थतः प्रकाशितं मद् गणधैरैः सूत्रतो निबद्धम्, तदनु श्रीभद्रबाहुस्वामिभिर्नवमपूर्वाद् दद्याश्रुतस्कन्धमुद्धरद्विस्तदष्टमाध्ययनरूपत्वेन श्रीकल्पसूत्रमपि उच्यतेमिति न किञ्चिदनुपपन्नमिति ॥ २ ॥

प्रश्नः--श्रीआदिनाथस्य चारुके तालफलेन युगलिकदारको 'मृतो युगलिनां चाऽकालमरणं न भवतीति कथं घटते ? ॥३॥ उत्तरम्--पूर्वकोट्याधिकाशुभो युगलिनो न्यूनाशुभि न त्रिपन्ते । ततः श्रीआदिनाथस्य चारुके तालफलेन मृतस्य युगलिनः पूर्वकोट्याधिकमायुर्नभूदिति सङ्गच्छते इति ॥ ३ ॥

प्रश्नः--श्रीशुश्रुजस्योपरि पञ्चपाण्डवैः ममं साधूनां विश्रतिकोव्यः सिद्धा इति श्रीशुश्रुजयमाहात्म्यादौ प्रोक्तमस्ति । मा कोटिः विश्रतिरूपा श्रुतलक्षरूपा वेति ? ॥ ४ ॥

उत्तरम्--अत्र श्रुतलक्षरूपा कोटिरवसीयते न तु विश्रतिरूपेति बोध्यम् ॥ ४ ॥
प्रश्नः--ज्ञाताथर्मकथाङ्गनयमाऽध्ययने रत्नद्वीपदेवी मौलेन शरीरेण लवणसमुद्रं शोधनार्थं गतेत्युक्तमस्ति, परं मौलशरीरेणा-
न्यत्र गमनं कथं सङ्गच्छते ? ॥ ५ ॥

१ तु इति. न.

उत्तरम्—अत्र ज्ञातामध्ये रत्नद्वीपदेशी मौलशरीरेण ममुद्रशोधनार्थं गताऽस्ति, परं तस्या मौलशरीरेणान्यत्र गमनप्रतिषेधो

ब्रालो नास्तीति ॥ ५ ॥

प्रश्नः—तीर्थकृतान्तरेषु साध्यादीनां विच्छेदे सति यदि कस्यचित् स्वयंबुद्धादेः केवलज्ञानमुत्पद्यते तदा स धर्मोपदेशं दत्ते न वा ? ॥ ६ ॥

उत्तरम्—अत्र प्रत्येकबुद्धादयः सर्वयोपदेशं न ददतीति निषेधः सिद्धान्ते दृष्टो नास्तीति बोध्यम् ॥ ६ ॥

प्रश्नः—भरतक्षेत्रसत्कपटखण्डनामानि प्रसाधानीति ॥ ७ ॥

उत्तरम्—अत्र भरतस्य दक्षिणाद्धे गङ्गासिन्धुनद्योरन्तरवर्तिनो देशस्य मध्यखण्डमित्यभिधानम् १ । गङ्गातः पूर्वदिग्वर्तिनो देशस्य गङ्गानिष्कुटखण्डमित्यभिधानम् २ । सिन्धुनदीतः पश्चिमदिग्वर्तिनो देशस्य सिन्धुनिष्कुटखण्डमित्यभिधानम् ३ । एषम् उत्तरार्धे चैतान्येव त्रीणि नामानि ज्ञातव्यानि ॥ ७ ॥

प्रश्नः—“जइया होई पुच्छा, जिणाण मग्गम्मि उत्तरं तइआ । इक्कस्स निगोअस्स य, अणंतमागो उ सिद्धिगओ” ॥१॥ एतद्वाथार्थो युक्तिग्राह्य आज्ञाग्राह्यो वा ? ॥ ८ ॥

उत्तरम्—“जइया होई पुच्छा” एतद्वाथाया अर्थो मुख्यवृत्त्या आज्ञाग्राह्यो वर्तते । युक्तिरपि तत्रेदृशी वर्तते । तथाहि—यद्यनादिकालसिद्धा एकनिगोदस्यनन्तमे भागे कथितास्तदा पुनरनन्तकाले गते एकनिगोदाऽनन्ततमभागत्वं

१ लवणेति. प्र. । २ अन्यत्रं नास्ति. प्र. । ३ मध्यम. प्र. ।

सिद्धजीवानां कथं दलति ? । तथा दृष्टान्तोऽप्यस्ति यथा-जम्बूद्वीपादिगता लक्ष्मणो नद्यः प्रतिवर्षं कचवरादि
'प्रवाल' समुद्रमध्ये लात्वा पान्ति तथापि समुद्रमध्ये स्थली न भवति जम्बूद्वीपादिमध्ये गर्ता वा 'न' भवति, इति
दृष्टान्तेन सिद्धिद्वयं जीवैर्न त्रियते संसारो वा जीवै रित्तो न क्रियते इति ॥ ८ ॥
प्रश्नः—श्रीमहावीरस्य दासपतिवर्षप्रमाणमायुरुक्तमस्ति तत्र वन्म वैत्रत्रयोदश्यां निर्वाणं तु कार्तिकाऽभावास्यामेतत्
कथं मङ्गच्छते ? ॥ ९ ॥

उत्तरम्—अत्राऽऽपादसितपट्टीलक्षणगर्भोत्पत्तिदिनादारभ्य गणनेः दासपत्येव वर्षाणि जायन्ते । कियद्गुणाविक्रमासादिग-
णनात्त्वल्पत्वेन वर्षचूलातया विवक्षणात् कृतेति संभाव्यते । निर्णयस्तु व्यक्त्या ग्रन्थाक्षरदर्शने विना । कथं
भवतीति ? ॥ ९ ॥

प्रश्नः—श्रीमहावीरस्य मातापितरौ द्वादशे तुयं वा देवलोके गताविति ? ॥ १० ॥
उत्तरम्—अत्र श्रीवीरस्य मातापितरौ आचाराङ्गमध्ये द्वादशदेवलोके, प्रवचनसारोद्वारे च तुयं गतौ प्रतिपादितौ; तन्नि-

र्णयस्तु केनलिगम्य इति ॥ १० ॥
प्रश्नः—हरिर्निगमेपिणा श्रीमहावीरस्य गर्भपद्मः केन दारेण कृतस्त्रियलाकुक्षौ च केन दारेण मोचनं कृतम् ? ॥ ११ ॥

उत्तरम्—अत्र हरिर्निगमेषो देवानन्दायोनिद्वारेण कर्षयित्वा त्रियलागर्भमग्नये लविच्छेदं विधाय ह्युक्तवान्, योनिद्वारेणै-
त्यथराणि भीमगवतीसुत्रमध्ये मन्तीति ॥ ११ ॥

प्रश्नः—स्थूलमद्रस्य आवा श्रीयको मृत्वा क्व गतः ? ॥ १२ ॥

उत्तरम्—अत्र श्रीयकः परिशिष्टपर्वणि सामान्यतो देवलोकं गतोऽभिहितोऽस्तीति ॥ १२ ॥

प्रश्नः—साष्ठी श्राद्धानामग्रे व्याख्यानं न करोतीत्यक्षराणि कुत्र ग्रन्थे सन्तीति ॥ १३ ॥

उत्तरम्—अत्र दशैकालिकदृष्टिग्रन्थग्रन्थमध्ये यती केवलश्राद्धीसमाग्रे व्याख्यानं न करोति रागहेतुत्वादित्युक्तमस्ति ।
एतदनुसारेण साध्यपि केवलश्राद्धसमाग्रे व्याख्यानं न करोति रागहेतुत्वादिति ज्ञायते ॥ १३ ॥

प्रश्नः—द्वीन्द्रियेलिका स्फुटित्वा चतुरिन्द्रियभ्रमरी कथं भवति ? ॥ १४ ॥

उत्तरम्—अत्र इलिकाकलेत्रमध्ये इलिकाजीनोऽपरो वा भ्रमरीत्वेनाऽऽगत्योत्पद्यते इति ॥ १४ ॥

प्रश्नः—केवलोर्णिकाशरीरसंपर्के संमूर्च्छजजीवानामुत्पत्तिरस्ति न वा ? ॥ १५ ॥

उत्तरम्—अत्र केवलोर्णिकाशरीरसंपर्के वस्त्रापेक्षया षट्पद्मो बह्व्य उत्पद्यन्ते इत्यक्षराणि च्छेदग्रन्थे स्मरन्ति नेतराणीति ॥ १५ ॥

प्रश्नः—महाविदेहे श्रीसीमन्धरस्वामिस्थाने यस्तीर्थकर उत्पत्स्यते तस्य किं नाम ? तथा तत्र वस्त्रवर्णादिविधिः कथम् ?

‘तथा विहरमाणविंशतितीर्थकृतां मातापितृग्रामादिनामानि कुत्र शास्त्रे सन्ति ? ॥ १६ ॥

उत्तरम्—अत्र महाविदेहे श्रीसीमन्धरस्वामिस्थाने उत्पत्स्यमानतीर्थङ्करनाम शास्त्रे दृष्टं नास्ति । तथा तत्र वस्त्रवर्णादिवि-

धिरिहत्याऽजितादिद्वाविंशतितीर्थकृतामनुसारेणेति । तथा विहरमाणविंशतितीर्थकृतां मातापितृग्रामादिनामानि

चूटंकपत्रादौ कथितानि सन्वीति ॥ १६ ॥

प्रश्नः—अष्टापदपर्वते प्रतिमाप्रतिष्ठा केन कृता ? कुत्र सा कथिताऽस्तीति ? ॥ १७ ॥

उत्तरम्—अत्र अष्टापदपर्वते प्रतिमाप्रतिष्ठा श्रीऋषभदेवशिष्येण कृतेति श्रीशत्रुञ्जयमाहात्म्यमध्ये कथितमस्तीति ॥ १७ ॥
प्रश्नः—द्रौपद्या नवनिदानमध्ये किं नामकं निदानं कृतम् ? ॥ १८ ॥

उत्तरम्—अत्र श्रीब्रह्मार्थसूत्रेण चतुर्थनिदानसंभवो ज्ञायते, परमव्यवसायविशेषेण तस्य निदानताया
अमानाद् द्रौपद्या चारित्रं प्राप्तमिति संभाव्यते । ग्रन्थमध्ये तु दृष्टं नास्ति यदनयाऽमुकं निदानं कृतमिति ॥ १८ ॥
प्रश्नः—शाश्वतो मेरुः श्रीमहावीरेण कथं चालितः ? कुत्र वा कथितोऽस्ति ? ॥ १९ ॥

इत्तरम्—अत्र यथा शाश्वत्या स्तनप्रमाया देवानुभावेन स्वभावेन वा प्रकम्पो जायते तथा श्रीवीरचरणाल्लुपुष्टबलानुभावेन
शाश्वतमेरोरपि प्रकम्पो बोध्य इति । एतदक्षराणि श्रीवीरचरित्रप्रमुखग्रन्थमध्ये सन्वीति ॥ १९ ॥

प्रश्न—पञ्चदशव्रततापमानां गौतमस्वामिना परमानेन पाशना कृतिता । तत्र लब्धिपरमानाम् अदचमिति साधूनां कथं
कल्पते ? ॥ २० ॥

उत्तरम्—अत्र एकोऽपि परमान्नपतद्द्रोक्षीणमहानमलब्धिप्रभावेणैव सर्वेषां प्राप्त इत्यत्राऽदचं किमपि ज्ञातं नास्तीति
बोध्यम् ॥ २० ॥

१ चूटिङ्क. प्र. २ अनुक. प्र.

पण्डितकीर्तिहर्षगणिकृतप्रश्नाः—

प्रश्नः—प्रातः कृतद्विविधाहारैकानस्य श्राद्धस्य निश्चि द्विविधाहारप्रत्यारुख्यानं शुष्यति न वा ? १ ॥ १ ॥

उत्तरम्—शुष्यतीति बोध्यम् ॥ १ ॥

प्रश्नः—संसारे वसन्तकजीव इन्द्रत्वं चक्रित्वं वासुदेवत्वं च कति वाराह्णभते ? ॥ २ ॥

उत्तरम्—अत्र इन्द्रत्यादिलब्धेः संख्या क्वाप्यागये दृष्टा न स्मरतीति ॥ २ ॥

प्रश्नः—संप्रति ये इन्द्राः सन्ति ते सर्वेऽपि एकावतारिणो न वा ? ३ ॥

उत्तरम्—संप्रति ये इन्द्राः सन्ति तेषां मध्ये केचनैकावतारिणो न तु सर्वे इति ॥ ३ ॥

प्रश्नः—नारदाः सर्वे तद्भव एव मुक्तिगामिनो भवान्तरे वा ? ४ ॥

उत्तरम्—नारदाः केचन तद्भवे मोक्षगामिनः केचन भवान्तरेऽपीति ज्ञेयम् ॥ ४ ॥

पण्डितनगोर्षिशिष्यगणि—सूरविजयकृतप्रश्नाः

प्रश्नः—पाक्षिकादिषु ये चतुर्थादि तपो न कुर्वन्ति तेषां किं प्रायश्चित्तं उताऽनन्तसंसारित्वं भवति ? ॥ १ ॥

उत्तरम्—अत्र पाक्षिकादिषु चतुर्थादि तपः कारणाऽभावे न कुर्वन्ति तेषां प्रायश्चित्तं भवति, परमनन्तसंसारित्वं न भवति ॥ १ ॥

१ ज्ञेयमिति. प्र. २ नाकर्षि. प्र. १

प्रश्नः—रावणहारः परिपाठ्याऽऽगतो, बालत्वे तस्य देवेन समर्थितो वा ? ॥ २ ॥

उत्तरम्—अत्र रावणस्य हारः परिपाठ्याऽऽगतोऽस्तीति ॥ २ ॥

प्रश्नः—येन प्रव्रज्यायाः पूर्वं लघुधान्यानि प्रत्याख्यातानि भवन्ति तस्य तद्ग्रहणे तानि कल्पन्ते न वा ? ॥ ३ ॥

उत्तरम्—अत्र पूर्वं येन लघुधान्यानि प्रत्याख्यातानि तस्य प्रव्रज्याग्रहणे सति अन्याऽऽप्राप्तौ तानि कल्पन्ते इति ॥ ३ ॥

प्रश्नः—“नमोऽर्हस्मिद्वाचार्योपाध्यायसर्वसाधुभ्यः” इति पूर्वगतं किंवा न ? तथा पूर्वाणि संस्कृतानि प्राकृतानि वा ? ॥ ४ ॥

उत्तरम्—अत्र नमोऽर्हस्मिद्वाचार्योपाध्यायसर्वसाधुभ्यः, तथा पूर्वाणि सर्वाणि संस्कृतानि वेदितव्यानि ॥ ४ ॥

प्रश्नः—वीरशासने कति प्रत्येकबुद्धा अन्येषां च कियन्तः ? ॥ ५ ॥

उत्तरम्—अत्र वीरशासने चतुर्दशसहस्रप्रमाणाः प्रत्येकबुद्धाः। एवं ऋषभादीनां यावन्तो यतयस्तावन्तः प्रत्येकबुद्धा इति ॥ ५ ॥

प्रश्नः—पण्डितादिपदस्थानामग्रेः देववन्दनं कल्पते न वा ? ॥ ६ ॥

उत्तरम्—अत्र प्रतिमानां स्थापनाचार्याणां वाऽग्रे देववन्दनं कल्पते नान्यथेति ॥ ६ ॥

प्रश्नः—त्रिफलाकृतं पानीयं प्रासुकं कुत्र सिद्धान्ते श्लोक्तमस्ति ? ॥ ७ ॥

उत्तरम्—अत्र त्रिफलाकृतं प्रासुकं बलं सिद्धान्ताऽनुमतम् । यतः—तुंबरे फले य पचे, रुक्वसिलाऽऽप्पमद्दणादीसु । पासंदणे

१ रावणस्य हारः. प्र.

पवाते, आयवत्त्वे चेह अवहे ॥ २०४ ॥ इयं निशीथभाष्यभाषा । एतच्चूर्णौ “ तुंवरफला हस्तिव्यादयः ” इति व्याख्यातमस्तीति ॥ ७ ॥

प्रश्न—एकविंशतिपानीयानां प्रासुकीभवनानन्तरं पुनः कियता कालेन सचिचता भवति ? तथा तेषां सर्वेषां सांप्रतं प्रवृत्तिः कथं नास्ति ? ॥ ८ ॥

उत्तरम्—अत्र उष्णोदकस्य यथा वर्षादौ ग्रहत्रयादिकः कालः प्रोक्तोऽस्ति तथा प्रासुकोदकधावर्नादीनामपीति बोध्यम् । तेषां प्रवृत्तिस्तु यथासम्भवं विद्यते ॥ ८ ॥

प्रश्नः—श्राद्धो गुरुमुखे पौषधुच्चारयति तदा गमनागमने आलोचयति न वा ? ॥ ९ ॥

उत्तरम्—अत्र यदि स्वयं पौषधकरुणानन्तरं गमनागमने कृते भवतस्तदा गुरुमुखे पौषधकरुणावसरे ते आलोचयति नान्यथेति ॥ ९ ॥ इति सकलसूरिपुरन्दरपरमगुरुक्तपायच्छाधिराजभट्टारकश्री-दीरविजयसूरिप्रसादीकृतप्रश्नोत्तरसमुच्चये तच्छिष्यपण्डित-कीर्तिविजयगणिसमुच्चिते तृतीयः प्रकाशः ॥

चतुर्थः प्रकाशः

जेसलमेरुसङ्कृतप्रश्नाः

प्रश्नः—अपक्वफलं बीजकर्षणादनु घटिक्काद्वयानन्तरे प्रासुकं भवति न वा ? ॥ १ ॥

उत्तरम्—अशिलवणादिप्रबलसंस्कारे प्रासुकं भवति नान्यथेति ॥ १ ॥

प्रश्नः—नारकाः पाश्चात्यमवशुभाशुभवार्त्ता कथं जानन्ति ? ॥ २ ॥

उत्तरम्—अत्र देवताकथनादिना जानन्ति ॥ २ ॥

प्रश्नः—देवद्रव्यमक्षकगृहे जेमनाय गन्तुं कल्पते न वा ? ॥ ३ ॥

उत्तरम्—अत्र देवद्रव्यमक्षकगृहे यदि कदाचित् परवशतया जेमनाय याति तथापि मनसि सशुक्लत्वं रक्षति न तु निःशुक्लो भवति । जेमनद्रव्यस्य देवगृहे मोचने तु विरोधो भवति ततस्तदाश्रित्य दक्षत्वं विलोक्यते, यथाऽप्रेऽनर्थवृद्धिर्न भवति तथा करोति ॥ ३ ॥

प्रश्नः—कल्याणकृतपति क्रियमाणे पष्ठाष्टमशयभावे पाक्षिकादावाचाम्लादिकं करोति न वा ? ॥ ४ ॥

१ द्वयान्तरे इति. प्र.

उत्तरम्—अत्र पष्ठाष्टमकरणस्य सर्वथा शक्यभावे वाक्षिकादिपरिविथायाचाम्लादिकं करोति । कल्याणकतपःप्रवृत्तिस्तु परम्परया दृश्यते इति ॥ ४ ॥

प्रश्नः—प्रत्याख्यानकरणावसरे विकृतिद्वयं येन मुक्कलं रक्षितं भवति तस्य तृतीयविकृतिनिविकृतिकं कल्पते न वा ? ॥ ५ ॥

उत्तरम्—अत्र कारणं निना न कल्पते इति ॥ ५ ॥

प्रश्नः—‘कयरीपाक’ इत्यादिलोकप्रसिद्धानि पारुद्रव्याणि तदिमनिष्पन्नानि आर्द्रशाकप्रत्याख्यानवतां कल्पन्ते न वा ? ॥ ६ ॥

उत्तरम्—अत्र कल्पन्ते ईदृशी प्रवृत्तिर्दृश्यते ॥ ६ ॥

प्रश्नः—मनुष्यक्षेत्राद् बहिश्चन्द्राः सूर्याश्च ये मन्ति ते तीर्थकृतां जन्मोत्सवे समसरणे ‘आयान्ति न वा ? ॥ ७ ॥

उत्तरम्—अत्र तेषां तीर्थकृत्कल्याणकेषु देशनाश्रवणादिकार्ये च अत्रागमनप्रतिषेधो ज्ञातो नास्तीति ॥ ७ ॥

प्रश्नः—भरतक्षेत्रमध्ये सांप्रतं ये साधवः पञ्चसप्तशतादिक्रोशमध्ये दृश्यन्ते त एव किंवाऽन्येऽपि क्वापि संमन्तीति ? ॥ ८ ॥

उत्तरम्—अत्र भरतक्षेत्रमध्ये इदानीन्तनसमये यत्र यत्र स्थाने आत्माभिज्ञायते तत्रैव यतयः संभाव्यन्ते नान्यत्रेति । तथापि अक्षरदर्शनं विनैकान्तेन कथयितुं न शक्यते यदन्यत्र स्थाने यतयो न सन्त्येवेति ॥ ८ ॥

प्रश्नः—आचाम्लमध्ये सुण्ठीमरिचादिकं कल्पते तत् किं कारणेन स्वभावेन वा ? ॥ ९ ॥

उत्तरम्—अत्र कारणं निनापि कल्पते इति ॥ ९ ॥

प्रश्नः—आचान्दमध्ये सुण्ठीमरिचादिकं कल्पते, लवङ्गपिप्पलीहरितकीप्रमुखं पुनर्न कल्पते तत् किं शास्त्राधरैः परम्परातो
ः वा ? ॥ १० ॥

उत्तरम्—तत्रैतत्कारणं ज्ञायते यल्लवङ्गेषु दुग्धमक्तं दीयमानमस्ति, हरितकीपिपल्यादिकं नालिकातोऽपक्वं सत् शुष्कीक्रि-
यते यथा युगन्धरीगोधृमादिपृथुको राद्धः सन्नाचान्दमध्ये न कल्पते । युगन्धरीगोधृमादिकं तु राद्धं सत् कल्पते
इति सम्भाव्यते ॥ १० ॥

प्रश्नः—उपासकेन केनचित्त्वार्थ्युपधानान्युद्धानि-भवन्ति, तन्मध्ये प्रथमोपधानस्य द्वादशवर्षाऽतिक्रमे प्रथममेवोपधानं
पुनरुद्वाह्यं स मालां परिदधाति उत चत्वार्यपीति ? ॥ ११ ॥

उत्तरम्—अत्र प्रथमोपधानस्य द्वादशवर्षातिक्रमे पुनस्त्वस्मिन्दूढे माला परिहिता शुध्यति । अथ यदि मनः स्थाने तिष्ठति
तदा चत्वार्यापि पुनरुद्वाह्यं मालां परिदधातीति ॥ ११ ॥

प्रश्नः—उपधाने वाद्यमाने तपोदिने यदि कल्याणकतिथिरायाति तदा तेनैवोपवासेन सरति उताऽन्योऽधिकः कृतो
विलोक्यते ? ॥ १२ ॥

उत्तरम्—अत्र उपधानतपोदिनान्तः कल्याणकतिथ्यागमने नियन्त्रिततपस्तया तेनैवोपवासेन सरतीति ॥ १२ ॥

१ लवङ्गेति शब्दो नास्ति. प्र. १ २ लवङ्गेति. प्र. १ ३ अत्राचान्दमध्ये सुण्ठीमरिचादिकं कल्पते लवङ्गपिप्पलीहरितकीप्रमुखं
पुनर्न कल्पते. प्र. १

प्रश्नः—यः श्रावको नियमेन प्रत्यहं प्रतिक्रमणद्वयं कुर्वाणो भवति तस्य कालवेलायां सन्ध्याप्रतिक्रमणविस्मरणे कियतीं कियतीं
रात्रिं यावत् तत् शुध्यति ? ॥ १३ ॥

उत्तरम्—अत्र कारणविशेषे विस्मृतौ वा रात्रिप्रहरद्वयं यावत् कष्टं शुध्यतीति ॥ १३ ॥

प्रश्नः—येन शुक्लपञ्चमी उच्चरिता भवति स यदि पर्युषणायां द्वितीयातोऽष्टमं करोति तदैकान्तेन पञ्चम्यामेकाग्रनकं करोति
उत्त यथारुच्येति ? ॥ १४ ॥

उत्तरम्—येन शुक्लपञ्चमी उच्चरिता भवति तेन मुख्यदृष्ट्या तृतीयातोऽष्टमः कार्यः । अथ कदाचिद् द्वितीयातः करोति तदा
पञ्चम्यामेकाग्रनकरणप्रतिबन्धो नास्ति, करोति तदा भव्यमिति ॥ १४ ॥

प्रश्नः—यदा चतुर्मासकं पूर्णिमायामभूत्तदा प्रतिक्रमणानि पञ्चविंशतिरष्टाविंशतिर्वा बभूवुः ?, तथा तानि शास्त्राक्षरबलतो
विधीयमानानि परम्परातो वा ?, शास्त्राक्षरबलेन चेत्तदभिधानं प्रसाद्यमिति ॥ १५ ॥

उत्तरम्—अत्र वर्षमध्ये प्रतिक्रमणानि पञ्चविंशतिरष्टाविंशतिर्वेति कापि ज्ञातं नास्ति, शास्त्रमध्ये तु देवसिकरात्रिकपाक्षिक-
चातुर्मासिकसांवत्सरिकलक्षणानि यच्च प्रतिक्रमणानि प्रतिपादितानि सन्तीति ॥ १५ ॥

प्रश्नः—मौक्तिकानि सचित्तान्यचित्तानि वा कुत्र कथितानि सन्ति ? ॥ १६ ॥

उत्तरम्—अत्र मौक्तिकानि विद्वानि अविद्वानि वाऽचित्तानि ज्ञेयानि, यतः श्रीअनुयोगद्वारसूत्रे मौक्तिकरत्नादीनि अचित्त-

परिग्रहमद्ये कथितानि सन्तीति ॥ १६ ॥

प्रश्नः—सर्वार्थसिद्धविमाने मौक्तिकवलयानि शास्त्रे कथितानि परम्परातो वाडभिधीयन्ते ?, शास्त्रे चैतदक्षराणि प्रसाद्यानि ॥ १७ ॥

उत्तरम्—अत्र सर्वार्थसिद्धविमाने मौक्तिकवलयाधराणि च्छुटितगाथासु परम्परायां भुवनभानुकेवलचरित्रे च सन्ति, तथा च तद्राधाः “ तस्य य महाविमाने उपरिमभागमि च्छुए एगं । सायसरस ६४ मणमाणं सुचाहंल्लुजलजलोहं ॥ १ ॥ मब्धगयस्स इमस्सय वलयगारेण ताव सोहंति । चत्तारि सुत्तिआइं नित्तानल ३२ मणपमाणाइं ॥ २ ॥ पुणरवि वीए वलए अड ८ संखाकलियमुत्तिअकलवो रिउचंद १६ मणपमाणी दिप्पइ खजलं व मलमुक्को ॥ ३ ॥ चंदकलसंखाइं चंदकलानिम्मलगुत्ताइं । तइए वलए अडमणपमिआइं सुत्तिआणि तओ ॥ ४ ॥ लोअण-
किसाणु ३२ पयिआणि सुत्तिअफलाणि तुरिअवलंयमि । जलहिधमणसरीराइं नायखाइं विअडेहि ॥ ५ ॥ वेअरस ६४ संखया पुण पंडिअमुत्तिअफलाणि जाणीहि । पंचमवलयम्मि तओ लोअण २ मणभारमाणाइं ॥ ६ ॥ कुंजारलोअणवसुहा १२८ मिआणि सुत्ताहलाणि नेआणि । इगमणभारवहाइं छट्ठे वलयम्मि वट्टाइं ॥ ७ ॥ सुत्ता-
इलमंतट्ठिअअणेगवजंतवापलहरीहि । वलयगमुत्तिअनिअरो समुच्छलिअ आहणेइ जया ॥ ८ ॥ एअं महाविमाणं मद्दुरवे कंतमायणं जायं । कत्थवि अन्नत्थ न अत्थि परिसंसद्मद्दुरत्ते ॥ ९ ॥ तत्थ विमाणम्मि सुरा तत्थायरसेग-

१ उवपीति. प. १ २ मुत्तिगुत्तिआइं इति. प. १ ३ १६. इति. प्र. १ ४. ४ इति. प्र. १

मोहिअसचिचा । समयगिग ३३ सायरमिजं सुहेणं पूरंति निअमाउ ॥ १० ॥ इति ॥ १७ ॥
 प्रश्नः—येषां गृहे पुत्रपुत्रीजन्य जातं भवति तद्गृहमनुजाः खरतरपक्षे स्वगृहपानीयेन देवपूजां न कुर्वन्ति, तद्यतिनोऽपि
 तद्गृहे दश दिनानि यावन्न विहरन्ति, तदक्षराणि कुत्र सन्ति ? आत्मपक्षे चैतदाश्रित्य को विधिः ? ॥ १८ ॥
 उत्तरम्—अत्र यद्गृहे पुत्रपुत्रीप्रसवो जातो भवति तद्गृहपानीयेन देवपूजा न शुष्यतीत्यक्षराणि शाल्ने ज्ञातानि न सन्तीति ।
 तथा तद्गृहविहरणमाश्रित्य यस्मिन् देशे यो लोकव्यवहारस्तेथानुसारेण यतिभिः कर्तव्यं दशदिननिर्बन्धस्तु
 शाल्ने ज्ञातो नास्तीति ॥ १८ ॥

देवगिरिसङ्घकृतप्रश्नाः—

प्रश्नः—पाथिकप्रतिक्रमणे गीतार्थः क्षामणावसरे “ नित्यारपारगाहोह ” इति कथ्यते तदा श्रावकादिभिरपि किमेतदेव
 कथनीयमुत “ इच्छामो अणुसट्ठि ” इति ? ॥ १ ॥
 उत्तरम्—अत्र श्रावकादिभिः “ इच्छामो अणुसट्ठि ” इत्येव कथनीयं न तु “ नित्यारपारगाहोह ” इति ॥ १ ॥
 प्रश्नः—पाथिकप्रतिक्रमणपर्यन्ते गीतार्था यस्य शान्तिकथनाऽऽदेशं ददति स श्रावकः दुस्स्वस्वयकम्मस्वयनिमित्तं काउ-
 सगं चतुल्लोगस्सममाणं कृत्वा प्रकटमेकं च कथयित्वा शान्तिं कथयति, कथनानन्तरं पुनरपि पञ्चदश्लोगस्स-

काउसगं विधाय प्रकटमेकं च कथयित्वा पौषवं पारयतीति केचन कथयन्ति । केचिच्च यस्य शान्तिकथनादेशो दत्तो भवति स चतुर्लोगस्समानं काउसगं कृत्वा प्रकटमेकं च कथयित्वा शान्तिं कथयति पश्चात् पौषवं पारयतीति कथयन्ति । अनयोर्मध्ये यो विधिः प्रमाणं स प्रसाद्य इति ॥ २ ॥

उत्तरम्—अत्र पाक्षिकप्रतिक्रमणे शान्तेः कथयिता अग्रतश्चतुर्लोगस्सकाउसगं कृत्वा प्रकटमेकं च कथयित्वा शान्तिं कथयति एतावतैव शुष्यति, द्वितीयवारं पञ्चदशलोगस्सकाउसगकरणे विशेषो ज्ञातो नास्तीति ॥ २ ॥

प्रश्नः—महावीरस्य निर्वाणसमये अमावास्या तिथिः स्वातिनक्षत्रं चाभूताम् । दीपालिकासम्बन्धिगुणनसमये च कस्मिंश्चिद्वर्षे ते भवतः कस्मिंश्चिच्च नेति । एतदुपरि केचनेत्थं कथयन्ति यद् यदा स्वात्यमावास्ये भवतस्तदा गुणनीयम् । अन्ये च यस्मिन् दिने ' मेरुइया ' इति लोकप्रसिद्धिः क्रियाविशेषस्तस्मिन् दिने गुणनीयमिति । तत्र ' मेरुइया 'करणे भेदो भवति, एतद्देशमध्ये ये गूर्जरलोकास्सन्ति तैः पाक्षिकदिने तानि कृतानि एतद्देशीयैस्तु द्वितीयवासरे, ततः किं स्वस्वदेशानुसारेण मेरुइयाकरणदिने गुणनीयम् ? उत गूर्जरदेशानुसारेण ? ॥ ३ ॥

उत्तरम्—अत्र दीपालिकागुणनमाश्रित्य स्वदेशीयलोका यस्मिन् दिने दीपालिकां कुर्वन्ति तस्मिन् दिने गुणनीयमिति ॥३॥ प्रश्नः—प्रासादे ये केचन यतयः श्राद्धाद्य प्रतिमास्नपनकारणावसरे चैत्यवन्दनां न कुर्वन्ति ते चेत्थं कथयन्ति यदवस्थाहेतुना न क्रियते इति । इतरे च भगवतां काञ्चस्थेति यदा प्रासादे गम्यते तदा तदा चैत्यवन्दना क्रियते इति । तत्र किं प्रमाणम् ? ॥ ४ ॥

उत्तरम्—अत्र प्राप्तादे प्रतिमास्त्वनकरणावसरे चैत्यवन्दनकरणप्रतिषेधो ज्ञातो नास्तीति ॥ ४ ॥

द्वीपवन्दनसङ्घकृतप्रश्नाः—

प्रश्नाः—देवगृहमध्ये पौषधिको देवान् वन्दन्ते तदा ईर्यापिधिकीप्रतिक्रमणावसरे उत्तरासङ्घं कृतं विलोक्यते न वा ? ॥ १ ॥
उत्तरम्—अत्र यदा देवगृहमध्ये पौषधिका देवान् वन्दन्ते तदेर्यापिधिकीप्रतिक्रमणावसरे उत्तरासङ्घस्य कार्यं दृश्यमानं नास्ति, यद्वा अपि इत्यमेव कथयन्तः श्रुतास्मन्ति । किञ्च, ईर्यापिधिकी देववन्दनक्रियामध्ये नास्ति तेन देववन्दनार्था क्रियमाणायामन्यदा च देवगृहमध्येऽवस्थिताद्युत्तरासङ्घं कृतं विलोक्यते, क्रिया तु विधिनेव भवतीति ॥ १ ॥

प्रश्नाः—प्रभातप्रतिक्रमणसमये प्रथमतः कुमुमिणदुमुमिणउद्भावणितं काउसगं चतुर्लोकस्समानं करोति तदा “ चंदेसु निम्मलयरा ” इति यावत् “ सागरखरगंभीरा ” इति यावद् वा ? ॥ २ ॥

उत्तरम्—अत्र सामान्येन “ चंदेसु निम्मलयरा ” इति यावत् करोति । यदा पुनः स्वप्ने तुर्यवतातीचारो जातो भवति तदा नमस्कारभेकमधिकं चिन्तयतीति ॥ २ ॥

प्रश्नाः—प्रभातप्रतिक्रमणे प्रथमतः कुमुमिणदुमुमिणकाउसगं चैत्यवन्दनां च कृत्वा चत्वारि क्षमाश्रमणानि ददाति ततः स्वाध्यायं करोति ? उत स्वाध्यायं कृत्वा क्षमाश्रमणानि ददाति ? ॥ ३ ॥

१ यथेति. प्र. ।

उत्तरम्—अत्र प्रभातप्रतिक्रमणे ग्रथमचतुर्लोकसप्त(कस्य)मानं काउसर्गं (कापोत्सर्गं) चैत्यवन्दनां च कृत्वा चत्वारि क्षमाश्रमणानि दत्त्वा क्षमाश्रमणयुगेन स्वाध्यायं च कृत्वा प्रतिक्रमणं करोति । यत उक्तम्—ईरियाकुसुमिभु-
सग्यो, क्षिण्युणिवंदण तहेव सज्जाओ । सबस्सवि सक्कथओ, तिमि य उस्सग्गा कायबा ॥ १ ॥ एषा गाथा श्रीसोमसुन्दरचरितकृतसामाचारीमध्ये वर्तते । तथा श्रीविलयदानद्वरयोऽपि इत्यमेव कृतवन्तस्तच्छिष्या च वय-
मपि तथैव कुर्म इति । अथ स्वाध्यायानन्तरं चत्वारि क्षमाश्रमणानि देयानीतिविधिः कापि ग्रन्थे वर्तते, तस्यापि
प्रतिषेधो नास्ति परं यथा वृद्धाः कृतवन्तस्त्वथैवेदानीं कुर्म इति ॥ ३ ॥

प्रश्नः—उष्णकालादौ उष्णं प्राप्तुकं वा पानीयं पञ्चादिग्रहरं यावदचित्तं ततः परं सचित्तं भवतीति अक्षराणि कुत्र सन्ति ? ।
तथा तत्र यावत् त्रसजीवोत्पत्तिजाता न भवति तावदगलितं तत् पतुं कल्पते न वा ? ॥ ४ ॥

उत्तरम्—अत्र उष्णकालादौ उष्णं प्राप्तुकं वा पानीयं पञ्चादिग्रहरं यावदचित्तं, ततः परं सचित्तं भवतीत्यक्षराणि प्रवचन-
सरोद्वारसप्तवृत्तिमध्ये प्रोक्तानि सन्ति । तथा तत्र त्रसजीवोत्पत्तिजाता भवतु मा वा तथापि गालितमेव तद्
व्यापसणीयं, नागलितमिति परम्परा दृश्यते ॥ ४ ॥

प्रश्नः—पञ्चमी तिथिस्तुटिता भवति तदा तत्पथः कस्यां तिथौ ?, पूर्णिमायां च शुटितायां कुत्रेति ॥ ५ ॥

१ जनेन प्रभेन प्रातःसमरणीयनामवेद्यधीहीरसुरीश्वराणां समयेऽपि पर्व-तिथीनां द्ययवृद्धी आस्तामिति विज्ञायते पञ्चमी-
पूर्णिमा कृते चतुर्थीत्रयोदशीक्यकारोणामाधुनिकमते तु प्रशस्यैवानवकाशश्चतुर्थीत्रयोदशीश्रयकारित्वात्, चतुर्थीत्रयोदशीशुटितत्वेन

उत्तरम्—अत्र पञ्चमी तिथिस्तुष्टिका मयति तदा तत्तपः पूर्वस्यां त्रयोदशी चतुर्दशयोः क्रियते, त्रयोदश्यां तु त्रिस्तुतौ प्रतिपद्यपीति ॥ ५ ॥

प्रश्नः—अक्षमालादिका स्यापना या नमस्कारेण निधीयते तदुपरि उद्योते दृष्टिरक्षणं सुकरम्, अन्यकारे कथं मयति ? तद्विना च स्यापना शुद्ध्यति न वा ? ॥ ६ ॥

पञ्चमीपूर्णीमा न शुष्टिना भयतीत्यनुस्त्वा पूर्वस्यां त्रियो क्रियते इत्युत्तरस्यामत्रतत्त्वापत्तेः । न च पूर्वस्यां त्रियो इत्यस्यपूर्वतिथित्वेन व्ययद्वियमाणा यस्तुतः पञ्चमी रूपा तिथिरेव तपमः कार्यत्वेन त्रिहितेति वाच्यम् रमाधीने शब्दप्रयोगे सुदृढतरमप्रतिपाद्य तयोत्तरकरणस्यायुक्तत्वात् । न च तपोऽनुष्ठानविययकप्रभस्य तद्विपयकनिर्णयादेवोपमशमात् न चतुर्थीक्षयविपयकोत्तरस्य माधुत्वमिति वाच्यम् । तथापि लौकिकन्यग्रहारापेक्षया पूर्वस्यां त्रियो इति षष्ठ्युचितत्वात् । न चायमेवाऽऽशयः प्रत्युत्तरद्रातुरिति वाच्यं प्रमाणाभावात् मति पूर्वतिथीनां श्रुतिरामावसायके प्रमाणे तथाभिप्रायवर्णनं युज्येत । न चैवं दृश्यते कापि प्रत्यक्षं शास्त्रवचनम्, दृश्यन्ते च तत्क्षयमकाशकान्येव घनानि जतो वचनस्यसल्लब्धार्थयासितचेतास्तथाभावं वर्णयेत् तद्वचनानां, न च चतुर्थ्यां पञ्चमी प्रयुक्तपमोऽनुष्ठानविधानं मिथ्यारूपत्याद्युक्तमिति वाच्यम् । तत्र तत्त्रियो पञ्चम्या अन्तर्गतत्वेन मिथ्यारूपत्वाभावात् । तपसो वा अचिन्त्यमद्विगतया तथाध्यवसीयानुष्ठानेऽपि तत्फलप्रदत्वात् इमांवेवाभिप्रायो त्रयोदशीचतुर्दशयोः त्रयोदश्यां विस्तृतौ तु प्रतिपद्यपीति विधानद्वयेनारिच्छतौ । तत्र त्रयोदशीचतुर्दशयोः रिलेनेन तयोः चतुर्दशी पूर्णिमासम्बन्ध आचिच्छतः । प्रतिपद्यपीत्यनेनाचिन्त्यमद्विमत्वं सूचितम् । प्रतिपदि दिने चतुर्दश्याः पूर्णैमारया मन्वन्थाभावात् तत्रापि तत्सम्बद्धतिथिलाभे सैव प्राप्नोति सूचयितुं

उत्तरम्—अत्र अधमाला पुस्तकादिकस्थापना नमस्कारेण स्थाप्यते, स्थापनानन्तरं च क्रियाकरणं यावदुद्योते यथाशक्ति दृष्ट्युपयोगी रक्ष्यते; अन्वकारं चोपयोगी, दृष्ट्युपयोग्योन्तरे जाते तु पुनः स्थापनां कृत्वाऽग्रतः क्रिया क्रियते । यतः स्थापना द्वेषा, इत्तरा यावत्कथिका च । तत्रेत्तराऽधमालादिका या नमस्कारेण स्वयं स्थापिता सा दृष्ट्युपयोग्योः सतीरेव विद्यति । यावत्कथिका चाधप्रतिमादिका या गुरुसकाशात् स्थाप्यते, सा पुनः पुनः स्थापिता न विलोक्ष्यते इति ॥ ६ ॥

प्रश्नः—मालापरिधाने प्रवेदनं करोति न वा ? ॥ ७ ॥

उत्तरम्—अत्र मालापरिधाने प्रवेदनकरणे नियमो ज्ञातो नास्तीति ॥ ७ ॥

प्रश्नः—उपधानपूर्णं भवनानन्तरं तपोवासरं उत्तरितुं कल्पते न वा ? ॥ ८ ॥

उत्तरम्—अत्र उपधानपूर्णां भवनानन्तरं तपोवासरे नीचीयते, तथाविद्यकारणे गीतार्थाऽऽद्यापूर्वस्मृत्तरणे एकान्तेन निषेधो प्रयोदशीचतुर्दशयोः प्रथमं मह्यं कृतं विस्मरणे त्यागो नोक्तः किन्तु असत्त्वम्बद्धप्रतिपदिवसे विधानं कृतं तेनवाचिन्यप्रभावत्वं तपसः सूचितं अनस्तथाऽध्यवसीयानुष्ठानमपि फलदमिति निर्विवादमेवेति ॥ किञ्च पूर्णिमायां इत्यादि प्रश्नः क्षये न केवलं पूर्णिमा-
मात्रमसुष्ठवपःकालनिर्णयार्थं मद्बुद्धः तस्यपूर्वप्रश्ने एवान्तर्गतत्वात् प्रथक् प्रश्नैवपर्याप्तैः अपितु पूर्णिमायां त्रुटित्वायां पूर्णिमा-
चतुर्दशीपःकालनिर्णयार्थनेव, अत एव च चतुर्दशीत्रयोदशयोरिति द्विवचनोपन्यासः । तत्र त्रयोदशीविस्मरणे चतुर्दशीप्रतिपदौ प्राप्ते
त्रयोदश्यामनुष्ठाने चतुर्दश्या विस्मरणसंभव श्वेति चतुर्दशीविस्तृतौ इति नोक्तमित्यवधेयम् । १ प्रवेदनकमिति प्र. ।

ज्ञातो नास्तीति ॥ ८ ॥

प्रश्नः—कैचित् पृच्छन्ति नन्दिमण्डनाक्षराणि कुत्र सिद्धान्ते वर्तन्ते ? ॥ ९ ॥

उत्तरम्—अत्र नन्दिमण्डनाक्षराणि अनुयोगद्वारद्वेषि-सामाचारीप्रमुखग्रन्थेषु वर्तन्ते, तथा परम्परयापि नन्दिमण्डनाक्षराणां ज्ञायते इति ॥ ९ ॥

प्रश्नः—पौषधमध्ये साम्नायिकद्वित्रिशुद्ध दोषा लगन्ति न वा ? ॥ १० ॥

उत्तरम्—अत्र साम्नायिकद्वित्रिशुद्धोषा पौषधे' लगन्ती ज्ञायन्तेऽतस्तास्तुत्सर्गतो न लगयन्ति, कारणे यदि लगयति तदाऽऽलोचयति-प्रतिक्रामतीति ॥ १० ॥

प्रश्नः—पौषधे शकलातसंस्वारिकं व्यापारयितुं कल्पते न वा ? तथा तम्बोलो मक्षयितुं कल्पते न वा ? तथा जेमनोपकरणानि कथं गृह्यन्ते यतस्त्वत्र मुत्कलानीतवस्तु कल्पते न वेति ? ॥ ११ ॥

उत्तरम्—अत्र शकलातसंस्वारिकं पौषधमध्ये व्यापारयितुं कल्पते, तथा तम्बोलो लवङ्गकाष्ठ्यादिकं कारणे पौषधमध्ये मक्षयितुं कल्पते, तथा मुत्कलानीतोपकरणानां शुष्यमानानां निषेधो ज्ञातो नास्तीति ॥ ११ ॥

प्रश्नः—देवा यदा स्वकीयेतरकल्पे यान्ति तदा तत्रत्यानि चैत्यानि वन्दन्ते न वा ? ॥ १२ ॥

उत्तरम्—अत्र देवा यदा स्वकीयेतरदेवलोके यान्ति तदा तत्रत्यचैत्यवन्दननिषेधो नास्ती इति ॥ १२ ॥

१ पौषधमध्ये इति. प्र. ।

प्रश्नः—जम्बूद्वीपगतमेरोः परितो यथैकविंशत्यधिकैकादशतयोजनान्यवाधां कृत्वा ज्योतिषक्रं ग्राम्यति तथाऽन्यद्वीप-
गतमेरुभ्योऽपि कियतीमवाधां कृत्वा अमतीति ? ॥ १३ ॥

उत्तरम्—अत्र जम्बूद्वीपगतमेरोः परितो यथैकविंशत्यधिकैकादशतयोजनान्यवाधां कृत्वा ज्योतिषक्रं ग्राम्यति तथैवान्य-
द्वीपगतमेरुभ्योऽपीति सम्भाव्यते, शास्त्राक्षराणि तु व्यक्ततया दृष्टानि न स्मरन्तीति ॥ १३ ॥

प्रश्नः—आयोत्सर्गे वन्दनकदानावसरे च स्थापनाचार्यचालनें शुष्यति न वा ? ॥ १४ ॥

उत्तरम्—अत्र आयोत्सर्गकणावसरे वन्दनकदानावसरे च स्थापनाचार्यचालनें न शुष्यतीत्येकान्तो ज्ञातो नास्तीति ॥ १४ ॥

प्रश्नः—मतान्तरीयस्य कदाचिदुपवासादि प्रत्याख्यानं कार्यते तत्र “ पाणस्स ” इत्युच्चारणमाश्रित्य किं विधेयम् ? यतस्तस्य
कसेहकादिपानीयपाने कथं तत्पालनं भवति ? ॥ १५ ॥

उत्तरम्—अत्र मतान्तरीयस्य प्रत्याख्यानकरणे “ पाणस्स ” इत्युच्चारणे स यदि कसेहकादिपानीयं पिबति तदा प्रत्या-
ख्यानमङ्गो ज्ञातो नास्ति, यतः कसेहकक्षेपेऽपि पानीयं प्रासुकं भवति परं आत्मनामाचरणा नास्तीति न गृह्यते.
इति ॥ १५ ॥

प्रश्नः—साम्प्रतं कियमाणः स्नात्रादिविधिः केन कृतः कुत्र वा ग्रन्थे वर्तते ? ॥ १६ ॥

उत्तरम्—अत्र साम्प्रतं कियमाणः स्नात्रादिविधिः कियान् परम्परया कियान् श्राद्धविधिमध्ये कथितोऽस्तीति ॥ १६ ॥

प्रश्नः—केराली केवलमष्टुद्यानं यदा करोति तदाऽऽत्मप्रदेशैः त्रसनादीमेव पूरयति किंवा सम्पूर्णं लोकम् ? ॥ १७ ॥

उत्तरम्—अत्र केवली केवलममुद्ध्यातं यदा करोति तदा सम्पूर्णं लोकं पूरयतीति ॥ १७ ॥
 प्रश्नः—चतुर्विंशतिपट्टपञ्चतीर्थीप्रतिमादिषु ऋषमादितीर्थकृतः केनाऽनुक्रमेण गण्यन्ते ? तथा सूत्रधारमम्बन्धि “ गज ”
 इति प्रसिद्धमानेन भूमिकातः सार्धहस्तोचप्रदेशे देनामररूपं प्रोक्तमस्ति तदुत्कृष्टकालादावात्माहुल्यद्विहानि-
 मरने कथं घटते ? इति ॥ १८ ॥

उत्तरम्—अत्र चतुर्विंशतिपट्टपञ्चतीर्थीप्रतिमादिषु ऋषमादितीर्थकृतोऽनेनानुक्रमेण गण्यन्त इत्येकान्तो नास्ति । तथा सूत्र-
 धारमम्बन्धि “ गज ” इति प्रसिद्धमानानुमारेण भूमिकातः सार्धहस्तोचप्रदेशे देनाऽमररूपे उत्कृष्टकालादा-
 त्माहुल्यद्विमानमपि तदनुमारेणैव भ्रमतीति ॥ १८ ॥

प्रश्नः—उपधाननिधिरेकान्तरोपनासैस्तद्वाहनं च कुत्र शास्त्रे केन वा ते ऋथिते स्तः ? ॥ १९ ॥

उत्तरम्—अत्र उपधाननिधिरेकान्तरोपनासैस्तद्वाहनं च निंशीयसामाचारीप्रमुखग्रन्थानुमारेण परम्परानुमारेण च ज्ञातव्ये
 इति ॥ १९ ॥

प्रश्नः—“कपरीपाक” इत्यादिलोकप्रसिद्धद्रव्याणि आमनाथार्द्रशाकामयवनिष्पन्नतया तत्प्रत्याख्यानमतां कल्पन्ते न वा ? ॥ २० ॥
 उत्तरम्—अत्र “कपरीपाक” इत्यादिलोकप्रसिद्धपाकद्रव्याणि आसनाथार्द्रशाकनिष्पन्नान्यपि तत्प्रत्याख्यानमतां कल्पन्ते
 इति ग्रन्थिर्दृश्यते इति ॥ २० ॥

प्रश्नः—पौषदशमीरात्रौ श्रीपार्श्वनाथजन्मकल्याणकं, तत्र सा रात्रिः किं नवमीदशस्योरन्तरा उत दशम्येकादशयोरन्तरा ?
तथा वरुणात्रं दशम्यामेकादस्यां वा क्रियते ? ॥ २१ ॥

उत्तरम्—अत्र श्रीपार्श्वनाथजन्मकल्याणकं दशमीरात्रौ जातमस्ति ततो दशमीदिने स्नात्रं करणीयमिति ॥ २१ ॥
प्रश्नः—प्रतिक्रमणे आलोचनानन्तरं “ ठाणे कमणे ” इत्यादि कथयित्वा गमनागमनाऽऽलोचनादेशो मार्ग्यते, केचिच्चा-
ऽप्रमार्जितभूमिगमने; इत्येतदाश्रित्याऽपि यथोचितं प्रसाद्यमिति ॥ २२ ॥

उत्तरम्—अत्र प्रतिक्रमणे आलोचनानन्तरं “ ठाणे कमणे ” इत्यादि कथयित्वा गमनागमनेऽऽलोचनं मार्गणीयं ज्ञायते ।
तथा पौषमध्ये स्थण्डिलादिकायै वहिर्गत्वा आगमाऽनन्तरं गमनागमनेऽऽलोचनं ज्ञायते इति ॥ २२ ॥
प्रश्नः—पौषे उच्चारिते कः सावद्यव्यापारः स्थितो वर्तते यदर्थं सामायिकमुच्चार्यते ? तथा पौषे देशवकाशिकं नोच्चा-
र्यते सामायिके चोच्चार्यते तत्र किं प्रयोजनम् ? ॥ २३ ॥

उत्तरम्—अत्र पौषकरणानन्तरं यत् सामायिकमुच्चार्यते तत् सहजापतितं नवमव्रताराधनार्थं, यत् पुनर्देशवकाशिकं न
क्रियते तत् पौषधिको निरवद्यतया गमनादौ प्रवर्तते, तत्करणे किं प्रयोजनमिति । देशवकाशिककरणं तु सामा-
यिके दिग्दिकामाने पारितोऽपि ततः परं विरतिकरणार्थमिति ॥ २३ ॥

१ तत्रेति. प्र. १ २ इष्यन्ति न मार्ग्यते तदाश्रित्य यथा भवति तथा ग्रहस्तशतात् वहिर्गमनागमनेऽऽलोचनादेशो मार्ग्यते इति.
प्र. १ ३ नेति. प्र. १ ४ सामायिकमध्ये इति प्र. १ ५ तत्र जीवा इत्यन्ते इति. प्र. १

प्रश्नः—द्विदलमाश्रित्य केचिदित्यं वदन्ति यद् द्विदलतक्रमुखत्रयसंयोगे उत्पद्यन्ते जीवा इति । केचित्तु द्विदलतक्रसंयोगे, इत्येतदुपरि यच्छास्त्रानुसारि भवति तत् प्रसाद्यमिति ॥ २४ ॥

उत्तरम्—अत्र द्विदलमध्ये अपकदुग्धदधितक्रसंयोगे जीवा उत्पद्यमाना ज्ञातास्तन्ति । शास्त्रानुसारेणाऽपि मुखसंयोगे तत्र जीवा उत्पद्यन्ते इति तु ज्ञातं नास्तीति ॥ २४ ॥

प्रश्नः—साधारणप्रासादे प्रतिमायां कार्यमाणायां ग्रामनाम्ना प्रतिमा विलोक्यते उत सङ्हराशिनाम्ना ? यदि सङ्हराशिनाम्ना तदा सर्वग्रामसङ्ख्यानमेकमेव राशिनाम विद्यते, तेन यथा युक्तं भवति तथा प्रसाद्यमिति ॥ २५ ॥

उत्तरम्—अत्र साधारणप्रासादे प्रतिमायां कार्यमाणायां ग्रामनाम्ना प्रतिमा विलोक्यते इति युक्तं ज्ञायते ॥ २५ ॥

प्रश्नः—पष्ठव्रतसंक्षेपरूपा श्रत्यहं द्विदिगागमनविरतिदेशावकाशिकाल्ये दशमव्रते, चतुर्दशनियमास्तूपभोगविरमणाल्ये मसमव्रते, तत्कथं देशावकाशिककरणैव ते उच्चार्यन्ते ? ॥ २६ ॥

उत्तरम्—अत्र देशावकाशिकं द्वेषा, एकं पष्ठव्रतसंक्षेपरूपं क्रियमाणमस्तीति न कापि विप्रतिपत्तिरिति ॥ २६ ॥

प्रश्नः—उपधानवाचना नमस्कारं विना दीयते उत तत्पूर्विका ? ॥ २७ ॥

उत्तरम्—अत्र उपधानवाचनां श्रीविजयदानसूत्रयो नमस्कारं विनैव दत्तवन्तो वयमपि तथैव दद्म इति ॥ २७ ॥

प्रश्नः—उपधानवाचना पारणादिने उत तपोदिने ?, तयोपधानवाचना प्रातः सन्ध्यायां वा दीयते ? ॥ २८ ॥

१ प्रतिदिन दिग्निरतिरूपं द्वितीयं सर्वव्रतसंक्षेपरूपमिति. प्र. ।

उत्तरम्—अत्र उपधानवाचना तपोवासरे पारणादिने वा दत्ता शुध्यति । तथोपधानवाचना चाऽऽचार्यैः काशानककरणान-
न्तरं संख्यायामपि दत्ता शुध्यति परं प्रतिदिनक्रियमाणसन्ध्यासमयक्रिया पश्चात् क्रियते ॥ २८ ॥

प्रश्नः—चतुर्मासकमध्ये मालारोपणनन्दिः कुतः प्रसृति विधीयते ? ॥ २९ ॥

उत्तरम्—अत्र चतुर्मासकमध्ये तुर्यव्रतमालारोपणनन्दिः विजयदशम्यनन्तरं भवति द्वादशव्रतनन्दी त्वर्वागपि भवन्ती दृश्यते
इति ॥ २९ ॥

प्रश्नः—उपधानमध्ये आर्द्रशाकभक्षणं कल्पते न वा ? तथा विलेपनमस्तकतैलप्रक्षेपादिकं कल्पते न वा ? ॥ ३० ॥

उत्तरम्—अत्र उपधानमध्ये मांप्रतं आर्द्रशाकभक्षणरीतिर्नास्ति । तथा विलेपनमस्तकतैलप्रक्षेपादिकं यत्किञ्च स्त्रयं न वाञ्छति,
अन्यः कश्चिद् यदि भक्तिं करोति तदा निषेधो ज्ञातो नास्तीति ॥ ३० ॥

प्रश्नः—श्रावकश्राविकाणां नन्दीघृत्रश्रावणं “ नाणं पंचविहं पन्नत्तं ” इत्यादिरूपं नमस्कारत्रयरूपं वा क्रियते ? ३१ ॥

उत्तरम्—अत्र श्रावकश्राविकाणां नन्दीघृत्रं नमस्कारत्रयरूपं श्राव्यते इति ॥ ३१ ॥

प्रश्नः—उपधानवाचनां श्राद्धाः श्राद्धशोधार्थस्थानेन गृह्णन्ति उपविश्य वा ? ॥ ३२ ॥

उत्तरम्—अत्र उपधानवाचनां श्राद्धय ऊर्ध्वस्थिता शृण्वन्ति, श्राद्धास्तु चैत्यवन्दनमुद्वेयति ॥ ३२ ॥

प्रश्नः—गौपधिकः श्राद्धो वस्त्रेण मस्तकं बन्धयित्वा देवगृहमध्ये गत्वा देववन्दनं करोति न वा ? ॥ ३३ ॥

१ उपधानवाचनापारणादिने दीयते न वा ? तथा उप-इत्यपि पाठः

उत्तरम्—अत्र पौषधिकश्राद्धस्य मुख्यवृत्त्या मस्तरुबन्धनाधिकारो नास्ति, कारणे यदि “ फालीउं ” इतिप्रसिद्धवस्त्रेण
 मन्थने देवगृहमध्ये देवमन्दनादिक्रियायां क्रियमाणयां छोटितं विलोक्यते । अन्यो विशेषो ज्ञातो नास्तीति ॥ ३३ ॥
 प्रश्नः—मांसत्सरिरूपाधिकाऽष्टमीनानपञ्चमीरोहिणीतपांसि येन यान्जनीमनुचरितानि भवन्ति स रोहिण्या अग्रतः पृष्ठतो वा
 आगमने पठरुणशक्यमात्रे किं करोति ? ॥ ३४ ॥

उत्तरम्—अत्र मर्मथा पठरुणशक्यमात्रे यत्पः प्रथममागच्छति तत्पः प्रथमं करोति, स्थितं तु पश्चात् कृत्वा प्रापयतीति ॥ ३४ ॥
 प्रश्नः—श्राद्धानामेकादशान्तेषु श्राव्यमाणेषु नन्दिर्मण्डिता विलोक्यते न वा ? ॥ ३५ ॥

उत्तरम्—अत्र श्राद्धानामेकादशश्रावणे नन्दिर्मण्डनाधिकारो ज्ञातो नास्तीति ॥ ३५ ॥
 प्रश्नः—अन्यतीर्थीयः रुधिरु यदि तुर्यत्रतुष्टुचारयति तदा नन्दि विनापि उचार्यते उत नन्दिसहितमेव ? ॥ ३६ ॥

उत्तरम्—अत्र अन्यतीर्थीयः रुधिरु तुर्यत्रतुष्टुचारयति तदा नन्दि विनापि उचार्यते, तदाश्रित्य निषेधः कोऽपि ज्ञातो
 नास्तीति ॥ ३६ ॥

प्रश्नः—पौषधिकः श्राद्धो यथाहार गृह्णाति तदा तस्य जेमनानन्तर चैत्यवन्दनकरणमन्तरा पानीयं पातुं शुध्यति न वा ?
 तथा स्नाभातिक उपधानमाह रुधाहारश्राद्धरूपौषधिकः सन्ध्यासप्तप्रतिलेखनां केनाऽनुक्रमेण करोति ? ॥ ३७ ॥

उत्तरम्—अत्र पौषधिकश्राद्धस्याहारग्रहणानन्तर चैत्यवन्दनायां कृतायामेव पानीयं पातुं शुध्यति नान्यथा यतः पौषधमध्ये
 श्राद्धस्यापि बह्वी क्रियारीतिर्यतिवदेन वर्तते । तथाऽऽहारग्राहकपौषधिकः मन्ध्यासमये प्रतिलेखनामुत्पन्नस्त्रिकां

प्रतिलिख्य परिधानांशुकं परावृष्य “ पडिलेहणा पडिलेहावो ” इत्यादेशं मार्गयित्वा तत्कृत्ये विधाय उपधि मुखपटीं प्रतिलिख्य स्वाभ्यायं कृत्वा वन्दनकद्वयं दत्त्वा प्रत्याख्यानं कृत्वा “ उपधि संदिसावुं उपधि पडिलेहुं ” इत्यादेशद्विकं क्षमाश्रमणद्विकेन मार्गयतीतिसामाचारी वर्तते । उपधानपौपधिकस्यास्य विशेषो यत् पानीयसार-णानन्तरं गुरुपाथे स्थापनाचार्यपाथे वा सुखवस्त्रिकां प्रतिलिख्य वन्दनकद्वयं दत्त्वा च प्रत्याख्यानं करोति, पुनः प्रतिलेखनासमये वन्दनकदानप्रत्याख्यानं करोति । अन्यदन्तरं तु ज्ञातं नास्तीति ॥ ३७ ॥

प्रश्नः—रात्रिपौषधिकः प्रस्रवणोचारभूम्योः कति मण्डलकानि करोति ? ॥ ३८ ॥

उत्तरम्—अत्र रात्रिपौषधिकः प्रस्रवणोचारपरिष्ठापनभूम्योश्चतुर्विंशतिमण्डलकानि करोति, द्वादशमण्ये द्वादश बहिश्च, “ बारस बारस दुन्नि अ ” इति वचनात् ॥ ३८ ॥

प्रश्नः—यः सन्ध्यायां रात्रिपौषधं करोति स तदुच्चारणानन्तरं पानीयं पिबति न वा ? ॥ ३९ ॥

उत्तरम्—अत्र यः सन्ध्यायां रात्रिपौषधं करोति तस्याहारपौषधः सर्वत एवोच्चार्यते न देशतस्तेन दिवसपौषधो भवतु मा वा परं रात्रिपौषधकरणानन्तरं स पानीयं न पिबतीति ॥ ३९ ॥

प्रश्नः—त्रिविधाहारप्रत्याख्याननिवृत्तिकैकाशनद्व्यासनकेषु आर्द्रशाकमक्षणं शुध्यति न वा ? ॥ ४० ॥

उत्तरम्—अत्र निर्विकृत्यादिषु त्रिविधाहारप्रत्याख्यानेषु एकान्तेन आर्द्रशाकमक्षणनियेषो ज्ञातो नास्ति, संवसारं न गृह्णाति तदा वरमिति ॥ ४० ॥

प्रश्नः—दिवसपौषधिकः सन्ध्यामयप्रतिलेखनां कृत्वा यदि रात्रिपौषधं करोति तदा किं प्रतिलेखनादेशान् पुनरपि मार्गयति उत प्राग् मार्गितैरेव तैः शुष्यति ? ॥ ४१ ॥

उत्तरम्—अत्र प्रतिलेखनादेशाः पुनर्मार्गिता न विलोक्यन्ते ॥ ४१ ॥

प्रश्नः—एकाग्रनरुमहितनिर्विकृतिकप्रत्याख्यानैकाग्रनरुमिच्छाप्रत्याख्यानयोरुच्चारं किमन्तरम् ? ॥ ४२ ॥

उत्तरम्—अत्र निर्विकृतिकैकाग्रनरुमिच्छाप्रत्याख्यानैकाग्रनरुमिच्छाप्रत्याख्यानयोरेतावदेवान्तरमस्ति यन्निर्विकृतिकप्रत्याख्याने “ निर्विगइयं पञ्च-
कस्वामि ” इति उचार्यते, एकाग्रनरुमिच्छाप्रत्याख्याने तु “ विगइयं पञ्चकस्वामि ” इति । अन्यत् सर्वं सदृशमस्ति । तथैतद-
प्यन्तरमस्ति यन्निर्विकृतिकप्रत्याख्यानं त्रिविधाहाररूपं भवति, एकाग्रनरुमिच्छाप्रत्याख्यानं तु द्विविधाहार-
रूपमपीति ॥ ४२ ॥

प्रश्नः—पौषधसामायिकयोर्ब्रह्मणानन्तरं तयोः पारणकालेऽप्राप्ते ग्राहकशरीरक्लामनायां किं विधेयम् ? ॥ ४३ ॥

उत्तरम्—अत्र पौषधसामायिकयोः पारणकालेऽप्राप्ते यदि ग्राहकस्य शरीरे क्लामना भवति तदा स वेलाप्राप्त्यन्तरं साव-
धानतामने यथाशक्ति तत्पारणाचारं सत्यापयति, यदि ग्राहकः मावधानो न भवति तदा समीपस्था
अन्ये वेलायां प्राप्तायां पारणविधिं श्रावयन्ति, यावच्च न श्रावितस्तावन्नमहतीं विराधनां कर्तुं न ददतीति
सम्भाव्यते इति ॥ ४३ ॥

प्रश्नः—आरात्रिकमङ्गलप्रदीपः सृष्ट्या संहारेण वोच्यते ? तदुत्तारणपाठश्च क इति ॥ ४४ ॥
उत्तरम्—अत्र जिनप्रतिमाश्रे आरात्रिकमङ्गलप्रदीपः सृष्ट्योच्यते न तु संहारेण, पूर्वचार्यप्रणीतग्रन्थमध्ये कापि संहारो-
त्तारणस्याप्यधराणि सन्ति परमिदानीं श्राद्धविधिनप्रभृत्कृतपूजाप्रकरणयोः सृष्ट्योत्तारणमुक्तमस्ति तेन
तथैव क्रियते । तदुत्तारणगाथा च-मरणमणिघडियविमालयालमणिक्कमंडियपईवो । न्हवणयक्खरुक्खित्तो
भमिओ जिणरत्तियं तुम्हं ॥ १ ॥ इति ॥ ४४ ॥

प्रश्नः—श्राद्धानां यथेकादशाहानि श्राव्यन्ते तदा किं प्रथमचतुर्थयोरेव ग्रहरयोरुत द्वितीयवृतीययोरेपि ? ॥ ४५ ॥
उत्तरम्—अत्र श्राद्धानां एकादशाहानि सूत्रतः श्राव्यन्ते तदा प्रथमचतुर्थप्रहरयोः श्रावितानि शुद्ध्यन्ति । अर्थसहितानि
तु द्वितीयवृतीययोरेपि ॥ ४५ ॥

अथ दुर्गरपुरसङ्घकृतप्रश्नाः—

प्रश्नः—मत्तदगमेदपूजायां अष्टमङ्गलस्थालभरणे पूजाऽनन्तरं तदपनयने तदन्तर्गतमत्स्यगुलाकारस्यापि भङ्गे पातकं
भवति न वा ? ॥ १ ॥

उत्तरम्—अत्र अष्टमङ्गलमध्ये मत्स्याकारस्य विधानं शास्त्रानुसारितया युक्तमेव वर्तते । पूजाऽनन्तरं तदपनयनमपि युक्त-

१ केवलानीति. प्र. ।

मेव प्रतिभासते, तथा यो मन्यते तस्य युक्तिरपि तत्रेदृशी वर्तते, तथाहि-इन्द्रो यदा जिनजन्मोत्सवं कर्तुं समायाति तदा पूर्वं भगवज्जन्मगृहे आगत्य मातुः पार्श्वे भगवन्तं गृहीत्वा तत्प्रतिविम्बं च तत्र मुक्त्वा मेरो गत्वा जन्माभिर्पेकं च कृत्वा पुनरपि तत्रागत्य मातुः पार्श्वे भगवन्तं मुक्त्वा प्रतिविम्बं विसर्जयति । तथा नवीन-पितृलादिप्रतिमायां त्रियमाणायां प्रथमं मदनाकारं विधाय उपरि मृत्तिकां दत्त्वा मदनं मध्यतो गालयित्वा कृपति ।

अत्र पूर्वत्र च हिंसापरिणामं विना यथा पातकं न भवति तथा मत्स्ययुगलापनयनेऽपि ज्ञेयमिति ॥ १ ॥

प्रश्नः—जिनप्रतिमानां तान्येवाभरणानि प्रतिदिनं परिधाप्यन्ते, अथ तेषां निर्माल्यता कथं न भवति ? ॥ २ ॥

उत्तरम्—एतदाश्रित्य शास्त्रमध्ये एवं कथितमस्ति यद् “ भोगविनष्टं द्रव्यं निर्माल्यम् ” इति । तेनाभरणानां भोगविनष्ट-त्वाऽभावेन निर्माल्यता न भवतीति ज्ञेयम् ॥ २ ॥

प्रश्नः—विष्णुकुमारमन्वन्धः कुत्र ग्रन्थे वर्तते ? तथा तेन यल्लक्षयोजनप्रमाणं रूपं कृतं श्रूयते तत् किं उत्सेधाङ्गुलनिष्प-न्नेन योजनेन प्रमाणाङ्गुलनिष्पन्नेन वा ? तथा तेन पूर्वपश्चिमसमुद्रयोः पादौ मुक्तौ स्त इत्यप्युक्तमस्ति; तेनैतदाश्रित्य यथा घटमानं भवति तथा प्रसाधमिति ॥ ३ ॥

उत्तरम्—अत्र विष्णुकुमारसंवन्य उत्तराध्ययनवृत्त्युपदेशमालावृत्तिप्रमुखग्रन्थेषु वर्तते । तथा तेन यल्लक्षयोजनप्रमाणं रूपं कृतं वर्तते तदुत्सेधाङ्गुलनिष्पन्नयोजनप्रमाणेन । यत् पुनः पूर्वपश्चिमसमुद्रयोः पादौ मुक्तौ तज्जम्बूद्वीप-मध्यस्थलयणसमुद्रत्वातिकायामिति सम्भाव्यते, अन्यथा, उत्सेधाङ्गुलनिष्पन्नलक्षयोजनप्रमाणशरीरस्य चरणाम्ब्यां

पूर्वपथिमलवणसमुद्रस्पर्शनं दुःशक्यमिति ॥ ३ ॥

सिद्धपुरसङ्घकृतप्रश्नाः—

प्रश्नः—श्रतिवाहुदेवे गर्भोत्तीर्णे तन्माता कियतः स्वप्नान् पश्यति ? ॥ १ ॥

उत्तरम्—अत्र त्रीन् स्वप्नान् पश्यतीति ज्ञायते सप्तविंशतस्थानशांतिचरित्राद्यनुसारेणेति ॥ १ ॥

प्रश्नः—तद्दिनतलितपकान्नं कटाहविकृतिप्रत्याख्यानवतः कल्पते न वा ? ॥ २ ॥

उत्तरम्—अत्र तद्दिनतलितपकान्नं कटाहविकृतिप्रत्याख्यानकरणसमये यदि मुत्कलं रक्षितं भवति तदा कल्पते नान्यथेति परम्परा दृश्यते इति ॥ २ ॥

प्रश्नः—चतुर्मासकमध्ये सार्धद्विग्व्यूतप्रमाणनदीमुचीर्य आहारग्रहणार्थमिव वन्दनार्थं वा गम्यते न वा ? ॥ ३ ॥

उत्तरम्—अत्र चतुर्मासकमध्ये सार्धद्विग्व्यूतप्रमाणनदीमुचीर्य भिक्षाग्रहणार्थमित्येकं पादं जले कृत्वा एकं पादं स्थले कृत्वा यदि वन्दनार्थं क्षामणार्थं वा व्रजति तदा शाब्दानुसारेणैकान्तिको निषेधो नास्ति परमिदानीं प्रवृत्तिर्न दृश्यते इति ॥ ३ ॥

यताग्रामसत्कसङ्घकृतप्रश्नाः—

प्रश्नः—द्वयोः थाद्वयोः श्रतिक्रमणकरणसमये अथवा सामायिके कृते एकस्य हस्तादपरेण चरवलके पातिते उभयोर्मध्ये

कस्यैर्पाथिकी समायाति १, किं उभावपि प्रतिक्रामतः एको वा १ ॥ १ ॥

उत्तरम्--अत्र द्वयोः श्राद्धयोः प्रतिक्रमणकारणादौ सायधानतयैकेन चरवलको गृहीतो भवति, अथ यदि द्वितीयहस्तलग-
नेन हेतुना पतति तदा तस्यैर्पाथिकी समायाति यदि च गृहीतोऽप्यसायधानतयैव तदोभयोरपीर्यापथिकी
ममायाति ॥ १ ॥

प्रश्नः--यः शुद्धक्रियां कुर्याणः शुद्धाचारं च पालयन् ईर्यापथिकीमागतां न जानाति स कियद्भिर्मुहूर्तैस्तं प्रतिक्रामतीति ॥२॥
उत्तरम्--क्रियायां क्रियमाणायां सोपयोगतया प्रमार्जनादिविधिनोपवेगनादिषु ईर्यापथिकी नायाति । यतस्तामाश्रित्य
कालमानयुक्तं ज्ञातं नास्ति तथापि क्रियान्तरे क्रियमाणे ईर्यापथिकी प्रतिक्रम्यते यतो महत्यां वेलायां मनोवचः-

कायोपयोगानां सम्यग्बोधो न भवतीति ॥ २ ॥

प्रश्नः--अष्टापदपर्वते भरतचक्रवर्तिकारिताः सिद्धनिपद्याप्रसुखप्रासादास्तद्गतचिम्बानि चाऽध्यायावत् कथं स्थितानि सन्ति ? ।
तथा श्रीशुक्लयपर्वते भरतकारितान्येव प्रासादचिम्बानि कथं न स्थितानि यतस्तत्राऽसंख्याता उद्दारा जाताः
भूयन्ते, तेनाष्टपदे यस्य सात्रिष्टयं शुक्लये च कस्य न यदेतावान् भेद इति व्यक्त्या प्रसाधम् ॥ ३ ॥

उत्तरम्--अत्राऽष्टापदपर्वते भरतचक्रवर्तिकारिताप्रासादादीनां स्थानस्य निर्यायत्वादेवादिसाधिकात् " केवइयं पुण कालं

आययणं अवसिद्धिस्तद् ? ततो तेण अमचेण मणियं-जाव इमा उसप्पिणिचि मे केवलजिणाण अंतिए सुयं ”
इत्यादिवसुदेवद्विण्डयक्षरसद्भावाच्चाध्ययात्रदवस्थानं युक्तिमेव । शत्रुञ्जये तु स्थानस्य सापायत्वात्तथाविषदे-
वादिसानिध्यामानाच्च भरतकारितप्रासादादीनां अद्ययावदवस्थानाऽभाव इति सम्भाव्यते । तत्त्वं तु तत्त्व-
विद्वेषमिति ॥ ३ ॥

॥ इति श्रीसकलसूरिपुरन्दरपरमगुरुतपागच्छाधिराजभट्टारकश्री-श्रीहीरविजयसूरियसादीकृतप्रश्नोत्तर-
समुच्चये तच्छिष्यपण्डित-कीर्तिविजयगणिसमुचिते चतुर्थः प्रकाशः ॥

समाप्तोऽयं ग्रन्थः

हीरप्रश्नोत्तरान्तर्गत-ग्रन्थनाम्नां सूची.

अनुयोगद्वार	...	...	...	...	दशश्रुतस्कंध	...
" वृत्ति	...	...	...	...	द्वादशजल्पपट्टक	...
आचाराङ्ग	...	...	...	...	धर्मोपदेशमाला-वृत्ति	...
आवश्यक	...	...	...	...	निरीथमाप्य	...
" नियुक्ति	...	...	...	...	" चूर्णी	...
" वृत्ति	...	...	...	...	नेमिचरित	...
उत्तराध्ययनवृत्ति	...	...	...	...	पञ्चशकवृत्ति	...
" बृहद्वृत्ति	...	...	...	...	पट्टावली (धर्मसागरीया)	...
उपदेशमाला-वृत्ति	...	...	...	...	परिशिष्टपर्व	...
ओद्यनियुक्तिवृत्ति	...	...	...	...	पापश्रमणीयाध्ययन	...
ओपपातिकोपाङ्ग	...	...	...	...	पूजा प्रकरण (जिनप्रभसूरीय)	...
कर्णिकावृत्ति	...	...	...	...	प्रज्ञापनावृत्ति	...
कल्पकिरणवली	...	...	...	...	प्रतिक्रमणगर्भहेतु	...
कल्पसूत्रवृत्ति	...	...	...	...		...
कल्पसूत्रस्थवीरावली	...	...	...	...		...
कल्पाध्ययन	...	...	...	...		...
कुमारपाठप्रबंध	...	...	...	...		...
जम्बूद्वीपप्रद्वसि	...	...	...	...		...
जीवविचार	...	...	...	...		...
जीवामिगम	...	...	...	...		...
ज्ञातार्थमकथाङ्ग	...	...	...	...		...
" " वृत्ति	...	...	...	...		...
ज्ञानदीपिका	...	...	...	...		...
तन्दुलवैतालिकप्रकीर्णक	...	...	...	...		...
दशवैकालिकवृत्ति	...	...	...	...		...
दशाचूर्ण	...	...	...	...		...

प्रभाषक चरित्र	...	...	लीलावती ...	...	सप्तति स्थानक	...
प्रवचन परीक्षा	...	...	वन्दारवृत्ति ...	...	समरादित्य चरित्र	...
प्रवचनसारोद्धार	...	...	यसुदेवहीण्डी	...	समवायाङ्गसूत्र	...
भगवतीसूत्र...	...	...	वीरचरित्र ...	...	सामाचारी (सोमसुन्दरीया)	...
" वृत्ति	...	...	बृहत्कल्पभाष्य	...	सिद्धप्राभृत ...	...
भाष्य ...	...	...	" वृत्ति	...	सिद्धसेनप्रवचन	...
भुवनभालुकेवलचरित्र	...	...	शत्रुञ्जय माहात्म्य	...	सिद्धान्तविषमपदपर्यायान्तर्गत-उत्तरा-	...
महृयादि प्रवचन	...	...	शान्तिनाथ ...	...	ध्ययनविषम पद पर्याय	...
महानिरीध	...	...	श्राद्ध दिनकृत्य	...	सूत्रकृताङ्ग निर्युक्ति...	...
योगशास्त्र ...	...	...	श्राद्धविधि ...	...	स्थानाङ्गसूत्र...	...
रत्नाकरायतारिका	...	...	षष्ठ कर्मग्रन्थ टीका...	...		...
ललितविस्तारपञ्चिना	...	...	षष्ठकर्मग्रन्थ अयचूर्णी	...		...

